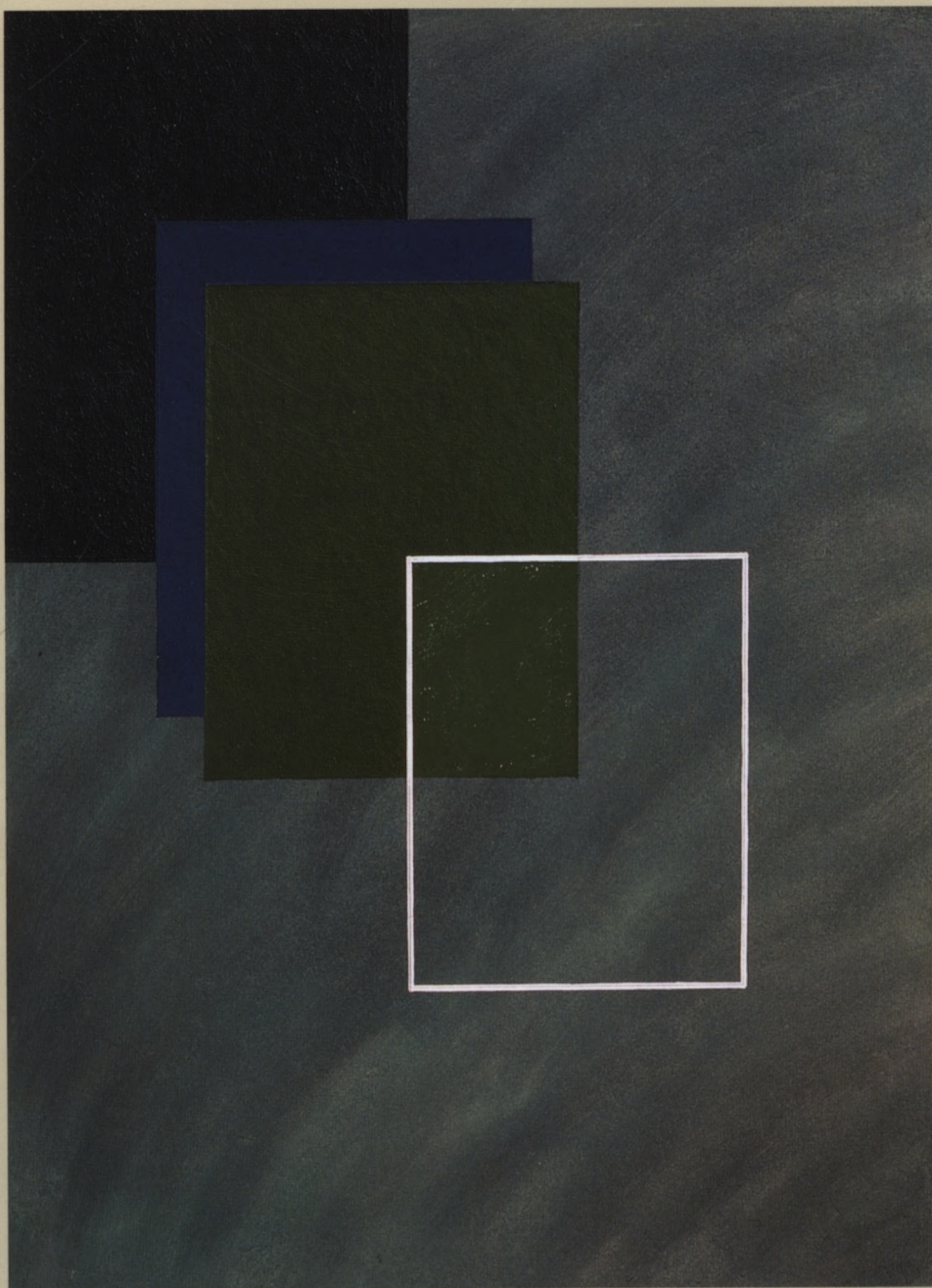


2 0 0 9



HB 1.9161

# MEDI *art*



ORVOSI SZAKMAI  
ÉS KULTURÁLIS  
FOLYÓIRAT

Főszerkesztő  
Dr. Gömör Béla

4



AKADÉMIAI KIADÓ

# MediArt

## Orvosi szakmai és kulturális folyóirat

Főszerkesztő: DR. GÖMÖR BÉLA

2009/4. szám

### TARTALOM

SZERKESZTŐSÉGI ROVAT ■ 3

#### EXKLUZÍV

Fájdalomcsillapító gyógyszerek új fejezetének kibontakozása  
a hazai kapszaicinkutatások alapján – DR. SZOLCSÁNYI JÁNOS ■ 4

#### ORVOSTÖRTÉNELEM

Aesculapius társaságában – DR. SZÓCS KÁROLY ■ 8  
A Magyarországon alapított nemzetközi gyógyfürdőügyi szövetség története – DR. FLUCK ISTVÁN ■ 10

#### EGÉSZSÉGÜGY

A látás a tét – BERTA LÁSZLÓ ■ 14

#### TÖRTÉNELEM

Életsorsok Csehov kolléga családjában – DR. GÖMÖR BÉLA ■ 16

#### ORVOSTUDOMÁNY

Mi teszi a sikeres távfutót? – DR. APOR PÉTER ■ 18  
Az S100 proteinek jelentősége – DR. KONCZ ÁGNES ■ 19

#### HOZZÁSZÓLÁS

Néhány megjegyzés a császármetszés történetével kapcsolatban – DR. MAGYAR LÁSZLÓ ANDRÁS ■ 21

#### ÚTI BESZÁMOLÓ

Ahol Prométheusz a kínjait elszenvetde – DR. ANDITS TAMÁS ■ 22

#### IRODALOM

Haditanács Anthropolosban – KARINTHY FRIGYES ■ 24  
Kis magán-orvostörténet – DR. MAGYAR LÁSZLÓ ANDRÁS ■ 30

#### KÖNYVISMERTETÉS

Üzenet a felhők fölül • Vihar – DR. HANKISS JÁNOS ■ 32  
Dr. Richard Wiseman: Szerencseiskola – DR. DOMJÁN LÁSZLÓ ■ 33

#### TÖRTÉNELEM

Andrássy Gyula, a „lángoló zseni” – F. DR. DÓZSA KATALIN ■ 34

#### ORVOSTUDOMÁNY

Osteoporoticus csonttörések okozta életminőség-változás – DR. TOMKÓ ÉVA, DR. BORS KATALIN ■ 37

#### INTERJÚ

Kulturális dömping a Szegedi Szabadtéri Játékokon és a REÖK-ben – FÁBIÁN BARBARA ■ 38

#### NYELVMŰVELÉS

„Édesanyám is 96 éves korában meghalt” – AMBRUS-L. FERENC ■ 40

#### IRODALOM

Amin van (válasz-féle Tandori Dezsőnek) – ZONDA TAMÁS ■ 41

#### ANEKDOTÁK

Ők mesélték... – Nagy Edit, Gömör Béla ■ 42

#### KÉPZŐMŰVÉSZET

Tamara de Lempicka és Gabriele D'Annunzio – WÉBER KRISZTINA ■ 44

#### TUDTA-E ÖN, HOGY...? ■ 47

#### KORTÁRS FOTOGRAFIA

Az első fényképezőgépem – Dr. Kiss József ■ 48

## Szerkesztőbizottság

DR. BUDA BÉLA – PSZICHIÁTER  
 FEJÉR ZOLTÁN – FOTÓTÖRTÉNÉSZ  
 DR. GRABARITS ISTVÁN – GYÓGYSZERÉSZ  
 DR. MAGYAR LÁSZLÓ ANDRÁS – ORVOSTÖRTÉNÉSZ  
 DR. MATITS FERENC – MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ  
 DR. NAGY GYÖRGY – REUMATOLÓGUS

## Kéziratok beküldése, szerkesztőségi levelezés

Dr. Gömör Béla főszerkesztő  
 info@gmrbt.hu

Kiadja az Akadémiai Kiadó  
 (1117 Budapest, Prielle Kornélia u. 19/d)  
 évi négy füzetben

### Előfizethető a kiadónál:

Akadémiai Kiadó, Tudományos,  
 Műszaki és Orvosi Szerkesztőség  
 1519 Budapest, Pf. 245  
 Telefon: (06 1) 464 8222; fax: (06 1) 464 8221  
 E-mail: journals@akkr.hu

Éves előfizetési díj (2009) 4400 Ft áfával

Terjeszti a Magyar Posta Zrt.  
 Hírlapüzletági Igazgatósága  
 és az Akadémiai Kiadó Zrt.

ISSN 1789-6894

© Akadémiai Kiadó, 2009

A kiadásért felelős  
 az Akadémiai Kiadó Zrt. igazgatója  
 Lapmenedzser: Pók Andrea  
 Olvasószerkesztő: Földes Zsuzsanna  
 Kiadói szerkesztő: Bazsánt Nóra  
 Termékmenedzser: Egri Róbert  
 Tipográfia, nyomdai előkészítés: Erky-Nagy Tibor  
 Nyomás és kötés: NestPress Kft.,  
 1116 Budapest, Vegyész u. 17–25.  
 Felelős vezető: Fekete Iván

Megjelent 6,18 (A/5) ív terjedelemben  
 MediArt 2009/4

Megvásárolható a Medicina Könyvesboltban, 1091 Budapest, Üllői út 89/c • Telefon: (06 1) 216 0596

A borítón Matzon Ákos festőművész *J. A. emlékére* (1992) című alkotása látható.

A borítót Erky-Nagy Tibor tervezte



Lapunkat rendszeresen szemlézi  
 Magyarország legnagyobb  
 médiafigyelője az

**» OBSERVER «**  
 BUDAPEST MÉDIAFIGYELŐ KFT.

1084 Budapest, Auróra utca 11.  
 Telefon: 303-4738 • Fax: 303-4744  
 E-mail: marketing@observer.hu  
 http://www.observer.hu

Miután folyóiratunk 2008 óta *MediArt* néven az Akadémiai Kiadó gondozásában jelenik meg (jogelőd előtte 17 éven át a *MRE-INFO*, illetve a *REUMA-INFO*), a jelen 8. számmal 2 év mérlegét készíthetjük el.

A *MediArt* mint szakmai és kulturális folyóirat két év alatt 79 szerzőtől 140 írást közölt. Noha nem a mennyiség számít, e számvetés magunk számára is meglepetés. 110 közlemény 59 orvos szerzőhöz kötődik, akik a szakmák sokasága között oszlanak meg. A 20 nem orvos szerző között állatorvos, bölcsész, festőművész, gyógyszerész, jogász, mérnök és művészettörténész is található. Két akadémikus is megtisztelte közleményével folyóiratunkat. A szerzők között külföldön élők (Izrael, Németország, Románia, Svédország, Szlovákia) is vannak. Természetesen a főszerkesztőnek nem mindegyik írásra való felkérése járt sikerrel.

A rovatok száma nem kevés, és címük változó, mivel a közlemények tartalma öröndetesen variábilis. Állandó, tehát besorolási kérdések nélküli, minden számban megtalálható rovat volt a „Kortárs fotográfia”. Címe talán nem a legtalálóbb, hiszen azt sugallja, mintha napjaink fotografálásáról szólna, pedig a felkérések alapján egy-egy orvos kollégánk kapott teret, hogy elmesélje a kezdetektől milyen tapasztalatokra tett szert a kedvtelésből úzított fotózás során. E leírások illusztrálásaként a belső borítón mindig egy kiválasztott régi felvételüket reprodukáltuk. Hét alkalommal jelent meg a főszerkesztő által összeállított „Tudta-e ön, hogy...” rovat, mely rövid, de érdekes közléseivel nagy olvasottságnak örvendett, amire számos visszajelzésből következtethetünk.

Az „Orvostörténelem” rovatban 24, az „Orvostudomány” rovatban 17, az „Irodalom”-ban 16 írás jelent meg, vagyis ezek voltak a legtöbbször jelentkező rovatok. Könyvismertetésre 13 alkalommal került sor. Igencsak nehezen különíthetők el a „Képzőművészet” (10 cikk) és a „Művészet és medicina” rovat (7 cikk) közlései. Interjúkra is volt példa, valamint olyan különleges írásokra, melyek a „Feltalálók”, a „Meteorológia”, a „Nyelvművelés”, illetve a „Néprajz” rovatcím alá kíváncsítottak.

A 2009-es év elején a kiadó sikeres előfizetési akciót bonyolított le a házi orvosok körében, melynek eredményeként megszaporodott az alapellátásban dolgozó kollégák száma olvasóink között. Ezt az öröndetes körülményt a lap szerkesztése is igyekszik figyelembe venni.

Továbbra is nyitva állunk minden kedves olvasó számára a közlések tág tárgykörében. Küldjenek írásokat, hozzászólásokat! Legyen a folyóirat egyben fórum is!

Jó szívvel kívánok a Szerkesztőbizottság nevében is mindenkinek boldogságban eltöltött karácsonyi ünnepeket és jó egészséget, sok sikert az elkövetkező 2010-es évre!

DR. GÖMÖR BÉLA  
főszerkesztő

# Fájdalomcsillapító gyógyszerek új fejezetének kibontakozása a hazai kapszaicinkutatások alapján

Ha felütjük a Vámosy Zoltán és Mansfeld Géza által 1924-ben írt *Gyógyszertan* tankönyvet, vagy akár csak rápillantunk a tartalomjegyzékre, rádöbbenünk arra a hihetetlen fejlődésre, amit a gyógyszeres terápia terén az orvostudomány 85 év alatt elért. „A periferiás idegrendszerre ható szerek” fejezet „I. A mozgató idegvégződésekre ható szerek”, „II. Az érző idegvégződésekre ható szerek” és a „III. A parasymphicus idegek végkészülékeire ható szerek” alfejezetekre oszlik. Érdekes, hogy a szimpatikus idegvégződésekre és az adrenerg receptorokra ható szerek alfejezet még nem szerepel a könyvben és a helyi érzéstelenítőket sorolják az érzőideg-végződésekre ható szerek közé, melyekről ma már tudjuk, hogy hatásukat az axonális vezetés és Na<sup>+</sup> csatornák blokkolása révén fejtik ki.

Az érzőideg-végződésre ható fájdalomcsillapító szerek a mai napig hiányoznak gyógyszerkincsünkől, analgetikumok címszó alatt az opioid receptoron ható ún. kábító fájdalomcsillapítókat, illetve a COX-gátlókat és paracetamolt magába foglaló nem kábító fájdalomcsillapítókat találjuk. Mindkét csoport reprezentánsai már több mint száz éve állnak a gyógyítás szolgálatában.

Mivel magyarázható, hogy máig hiányzik az érzőideg-végződésekre ható fájdalomcsillapítók fejezete? Először is azzal, hogy a múlt század utolsó harmadáig kétséges volt, hogy léteznek-e egyáltalán a Charles Sherrington által feltételezett és 1906-ban „nociceptor”-nak elnevezett fájdalmat keltő ingerek közvetítésére specializálódott érzőideg-végződéses. Az 1965-ben Ronald Melzack és Patrick Wall által lefektetett és máig nagy elismerést kiváltott ún. „kapukontroll”-fájdalom teória egyik alappillére éppen az volt, hogy nociceptorok pedig nincsenek (*Science* 150: 971).

A nociceptorok kétségtelen létezését csak a

C- és A-delta rosttartományú érzőrostokról történő egyrost-elvezetés segítségével sikerült az amerikai Ed Perlnek munkatársaival bizonyítani. 1967-ben fedezték fel az A-delta mechanikai nociceptorokat (*J. Physiol.* [London] 190: 541), majd 1969-ben a velőtlen rostú afferentáció döntő hányadát képező C-polimodális nociceptorokat, melyeket a forró, mechanikai és kémiai ingerek egyaránt izgatják (*J. Neurophysiol.* 32: 1025). Így végül csak a 70-es évekre vált megalapozottá az a lehetőség, hogy a perifériás szenzoros neuronok egyik csoportjának farmakológiai gátlása fájdalomcsillapító hatású vegyületek felfedezéséhez vezethet.

Közismert, hogy a vegetatív idegrendszerre és a neurohumorális transzmisszióra ható gyógyszerek felfedezésénél a kiindulópontot olyan növényi hatóanyagok, mint a nikotin, atropin, ergotamin vagy fizosztigmin hatásmechanizmusának elemzése képezte. A nociceptorok farmakológiájának kibontakozásában hasonló meghatározó szerepet játszott – már jóval a nociceptorok felfedezése előtt – a paprika csípős anyagának, a kapszaicinnek a farmakológiai vizsgálata. A kapszaicin élettani hatásairól, lehetséges hatásmechanizmusáról nemzetközi farmakológiai folyóiratban az első közleményt Hőgyes Endre még 1878-ban közölte Kolozsvárról (*Arch. exp. pathol. Pharmacol.* 9: 117). Már ebben a közleményben felhívta a figyelmet arra, hogy a szer viszonylag szelektíven hat az érzőideg-végződésekre. Ez az úttörő munka azonban teljesen visszhang nélkül maradt, és Hőgyes maga se folytatta kapszaicinkutatásait.

Több mint fél évszázad múltán Szegeden egy érdekes, véletlen megfigyelés hívta fel Jancsó Miklós figyelmét a kapszaicinre. A háborús évek után írta le ugyanis, hogy a hisztamin a reticulo-endothelialis rendszer élettani



1. ábra. A kapszaicinnel foglalkozó közlemények számának alakulása 1967-től 40 éven át

aktivátora, és ezt a tételét nagyon sok gyulladáskeltő és irritáns hatású vegyület esetében többek között azzal bizonyította, hogy hisztamin nagy dózisaival egészen és patkányon kiváltott deszenzibilizáció után a vegyületek hatástalanokká váltak (*Nature* 1947, 160: 227). Ezen irritáns vegyületek sorában használt először kapszaicint, melyről eleinte azt hitte, hogy potens hisztaminfelszabadító anyag (*Orvosok Lapja* 1947, 28: 1025). A hisztaminhoz hasonlóan kapszaicinnal is ki lehetett váltani a deszenzibilizációt. Hamarosan kiderült azonban, hogy a hisztamin deszenzibilizációtól eltérően, pl. a kapszaicin szembe cseppentésével kiváltott helyi deszenzibilizáció nemcsak a hisztamin, hanem minden kémiai anyag fájdalomkeltő hatását kivédte, és egyértelműen különbözött a helyi érzéstelenítéstől, mivel a taktilis ingerek változatlanul hatásosak maradtak. A kapszaicindeszenzibilizációról írt felfedezését nem sikerült Jancsó Miklósnak az *Experientia* folyóiratban publikálnia, ezért ezekről a korai kísérletekről csak a Magyar Élettani Társaság ülésén tartott előadásának pár soros magyar nyelvű összefoglalója maradt fenn. (*Kísérl. Orvud.* 1949, Suppl. 15). A felfedezés úttörő jellegét felismerve azonban tovább folytatta kísérleteit, és külön fejezetben számolt be róluk, valamint a kapszaicin jelentőségéről és hatásmechanizmusáról kifejtett véleményéről német nyelven írt monográfiájában (*Speicherung Stoffanreicherung im Retikuloendothel und in der Niere*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1955). A gyulladással és a makromolekulák tárolásával kapcsolatos egyéb témái után a kapszaicinkutatásait csak az 1960-as

években vette újra elő. Ez alatt az igen gyümölcsöző periódus alatt, 1962-től 1966-ig – korai haláláig – közvetlen munkatársaként az én feladatomból volt az új módszerek beállítása, idegfiziológiai sorozatkísérletek végzése a nocicepció, a neurogén gyulladás és a kapszaicin hőszabályozásra kifejtett hatásairól. Sajnálatos módon ezeket az eredményeket nem tudta már külföldön publikálni, és csak halála után egy évvel, az eredmények összesítése és kiegészítése után került sor arra, hogy első ízben megjelentessük a kapszaicinnal és a neurogén gyulladással kapcsolatos eredményeket elismert, lektorált nemzetközi folyóiratban (Jancsó, N., Jancsó-Gábor, A., Szolcsányi, J.: *Br. J. Pharmacol.* 1967, 31: 138). Azóta ez a közlemény mérföldkőnek számít, és közel ezer hivatkozást kapott, bár tíz évig jóformán senki sem idézte, mivel az akkor divatos kutatási irányoktól teljes mértékben eltért (1. ábra). Ennek illusztrálására egy összefoglaló értékelést említek, melyben az érzőideg-végződések farmakológiájáról szóló monográfiafejezet szerzője a korábbi kapszaicinkutatások, valamint egyéb, pl. ke-

2. ábra. A *Nature* 1997-es száma, melyben a kapszaicinreceptor klónozása megjelent



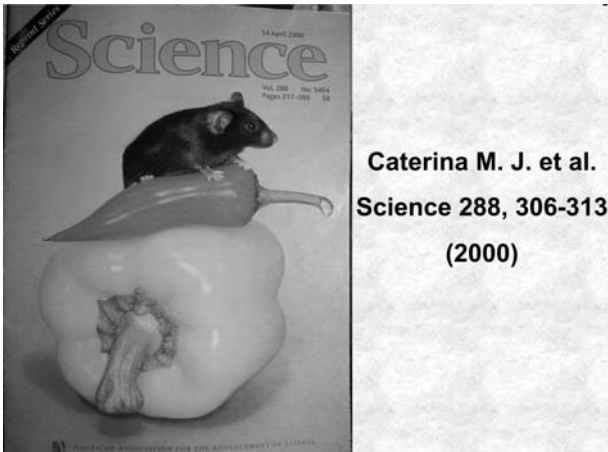
ringési kemoreflexekkel kapcsolatos eredmények részletes ismertetése és értékelése után összefoglalóul azt a következtetést vontta le, hogy a téma nem teljesen „ezoterikus” (Smith, C. M.: in Burger, A. (ed.): *Drugs Affecting the Peripheral Nervous System*. Marcel Dekker, New York, 1967, 521–573). A kétkedés falát sokáig az olyan lapokban, mint a *Br. J. Pharmac.*, *J. Physiol.* (London), *Nature* 1971-ig megjelent közleményeink sem tudták áttörni. Számomra kezdetben nyitott kérdés maradt, hogy vajon milyen módon lehetne meggyőző bizonyítékot találni arra, hogy a kapszaicin szelektíven csak a fájdalomérző idegvégződésekben (nociceptorokban) kifejeződő specifikus targetmolekulán fejt ki hatását, és így alkalmas vezérmolekula a gyógyszerkutatásban. Egyes korai kapszaicin-kutatások, elsősorban a kapszaicindeszzenzibilizáció tartós-irreverzibilis jellege, majd később az újszülött kori patkányok előkezelését követően az érződúcsejtek B-típusú neuronjainak sejtpusztulása más elképzelést támogattak. A kapszaicint sokan olyan neurotoxinnak tartották, mely csupán mint kísérletes tesztanyag nyit új lehetőségeket. Így nagy visszhangot váltott ki, mikor Jessell és munkatársai 1978-ban kimutatták, hogy a P-anyag – mely gyulladáskeltő hatású szenzoros neuropeptid – kapszaicin-előkezelést követően csak a szenzoros neuronok raktáraiból ürül ki, más neuronokból viszont nem. Később kiderült, hogy a kapszaicin a P-anyagon kívül a szomatostatint és calcitonin-gén-rokon peptidet (CGRP) is csak az érzőneuronokból szabadítja fel, tartósan gátolva ezt követően tárolásukat. Ezt a „szenzoros neurotoxin”-hatást pl. úgy magyarázták, hogy a kapszaicin a membránkárosító hatása folytán ioncsatornák képződését váltja ki (Buck, S. H., Burks, T. F.: *Pharmacol. Rev.* 1986, 38: 179).

Kísérletes eredményeim alapján már 1975 óta a fenti koncepcióval ellentétes véleményt hangoztattam, mely szerint ez a csípős anyag specifikus farmakológiai receptoron, ún. „kapszaicinreceptor”-on hatva izgatja és blokkolja a C-polimodális nociceptorokat, és e neuronokon toxikus hatást csak nagyobb dózisok váltanak ki. A legmeggyőzőbb számomra az az önkísérlet volt, melyben nyelvemet deszenzibilizáltam 1%-os kapszaicinoldat segítségével. A pontos pszichofizikai érzetvizsgálatok egyértelműen igazolták, hogy csak az égető, csí-

pős fájdalmat kiváltó kémiai anyagok hatása és a melegérzet csökken vagy blokkolódik, de az egyéb receptorok, pl. ízérező vagy hidegreceptorok kémiai ingerlékenysége változatlan marad. Az eredeti kapszaicinérzékenység 1-2 nap alatt visszatért, jelezve a blokkolás funkcionális jellegét. A hatás specificitását bizonyította a paresztézia teljes hiánya és a változatlan taktilis diszkriminációküszöb. Így semmi jele nem volt annak, hogy a jelentős és szelektív szenzoros blokkolást neurotoxikus hatás kísérné. Kapszaicinanalógok szerkezet-hatásvizsgálata alapján fogalmaztam meg első ízben a „kapszaicinreceptor” létezését és a kémiai kötőhelyek jellegzetességeit. Elektrofiziológiai bizonyítékaim pedig már ekkor a polimodális nociceptorok szelektív izgatására szolgáltatott bizonyítékot a C-rost populáción belül (Szolcsányi, J., Jancsó-Gábor, A.: *Arzneimittel-Forschung* 1975, 25: 1877; 1976, 26: 33; Szolcsányi, J. J.: *Physiol.* [Paris] 1977, 73: 251).

A 80-as évek végén a Sandoz gyógyszergyár Londonban a University College mellett egy gyógyszerkutató intézetet hozott létre Humphrey Rang és Stuart Bevan vezetésével, melynek egyik fő célkitűzése volt a kapszaicinreceptor-antagonista gyógyszerjelölt kifejlesztése. Az intézetnek három évig voltam tanácsadója, és közös közleményünkben jelent meg az első bizonyíték arról, hogy a kapszaicin és egy másik, még potensebb növényi csípős anyag, a reziniferatoxin „single patch” mérések alapján a kapszaicinérzékeny neuronok plazmamembránjának egy új típusú kationcsatornáját nyitja meg (Bevan, S., Szolcsányi, J.: *Trends Pharmacol. Sci.* 1990, 11: 330). Ennek a kapszaicin-receptor/ioncsatornának a klónozása azonban Londonban sikertelen maradt.

Forradalmi áttörést és a kapszaicinnal foglalkozó közlemények kiugró emelkedését eredményezte, mikor 1997-ben sikerült David Julius munkacsoportjának San Franciscóban a „kapszaicinreceptor” klónozni (Caterina, M. J. et al.: *Nature* 389: 816) (2. ábra). Ezáltal nyílt meg ugyanis az út a gyógyszergyárak előtt, hogy a receptort kifejező sejtvonalakon nagy hatékonyságú gyógyszerkutatási sorozatvizsgálatokat (High Throughput Screening, HTS) indítsanak. Csakhamar létrehozták a kapszaicinreceptorgén-hiányos (knockout) egereket is (3. ábra). Rendkívül izgalmas új fejezetet nyi-



3. ábra. A *Science* 2000-ben

tottak ezek a felfedezések a neurobiológiai alapkutatások terén is. Kiderült, hogy a kapszaicinreceptor olyan kationcsatorna, mely 43 °C-nál forróbb ingerrel, protonokkal, gyulladásokeltő lipoxigenáz-metabolitokkal egyaránt direkt módon izgatható, és a bradikinin és a prosztaglandinok az ioncsatorna szenzitizációját idézik elő. Így a kapszaicinreceptor, mely génstruktúrájának analógiája alapján a Transient Receptor Potential Vanilloid 1 (TRPV1) elnevezést kapta, valójában olyan „nociszenzor” funkciójú membránprotein, mely a sherringtoni értelemben vett nocicepciót molekuláris szinten képes integrálni, és így a fájdalomkeltő ingereket a központi idegrendszerhez továbbítani. Csakhamar egész TRP hőérzékelő ioncsatorna-családot is sikerült klónozni. Így az 50 °C fölötti forró ingerekkel aktiválható, de kapszaicinre nem érzékeny TRPV2-t, a hideg fájdalomingerekkel, mustárolajjal, változatos struktúrájú reaktív irritánsal izgatható másik integratív membránprotein/ioncsatornát (TRPA1), a mentollal és hideg ingerekkel megnyitható TRPM8 ioncsatornát, valamint a mérsékelt hőingertartományra válaszoló TRPV3 és TRPV4-et. Így az ioncsatornák klasszikus felosztása ligandfüggő, illetve feszültségfüggő csoportra egy har-

madikkal bővült, mely eltérő jellegzetességei miatt az első kettő közé nem sorolható (Szolcsányi, J.: *Brit. J. Pharmacol.* 2008, 155: 1142). Az ígéretes targeten ható kutatási irány reményében több TRPV1-antagonista vegyület van jelenleg fejlesztés alatt humánvizsgálatokban, és több mint 55 gyógyszergyár eddig szinte példa nélküli összeget (mintegy 1 milliárd USD) költött preklinikai és klinikofarmakológiai vizsgálatokra (Gavva N. R. *Trends Pharm. Sci.* 2008, 29: 550).

A hazai kapszaicin kutatások hosszú útja tehát ígéretes új fejezeteket nyitott a farmakológiában, de legalább annyira jelentős új irányokat indított el a perifériás idegrendszeri szabályozás terén is. Írásom témakörét és terjedelmét meghaladta volna, ha minden ígéretes irányra kitértem volna. Így pl. arra az izgalmas aspektusra, hogy a kapszaicin receptorát kifejező érzőideg-végződések szenzoros-effereus kettős funkcióval rendelkeznek. Idegszabályozó szerepük tehát eltér a csak afferens vagy efferens válaszok kiváltására specializálódott perifériás idegvégződésektől. A kapszaicin receptorán ható, terápiásan felhasználható gyógyszer bevezetésére a jelenlegi széles körű gyógyszerfejlesztési aktivitás miatt várhatóan már a közeljövőben sor kerülhet, de igazi áttörésre még várni kell, és buktatókra még lehet számítani. Ezeknek a kutatásoknak azonban a tágabb perspektívái még jelentősebbek. A kapszaicin segítségével ugyanis megnyílt az út a nociceptorok farmakológiája előtt, és ezen a kapszaicinre érzékeny neuronpopuláción – mely kitüntetett szerepet játszik a gyulladásos fájdalom közvetítésében – további potenciális gyógyszer targeteket sikerült feltárni, melyek újabb és újabb gyógyszerfejlesztési lehetőségek előtt nyitottak utat, és tartak fel izgalmas új idegszabályozási mechanizmusokat.

DR. SZOLCSÁNYI JÁNOS

*„Mi az Egyesült Államokban azt hisszük, gyakorlatilag mindenünk megvan. Dúskálunk, de semmink sincs, és mindig többet akarunk. Hogy az anyagi sikert elérjük – mert mifelénk mindent abban mérnek –, mindent föladvunk. Életünk célja az anyagi javak utáni hajszája lett, nem maga az élet élvezete.”*

*(Marlon Brando)*

# Aesculapius társaságában

„Az orvosok is csak emberek.  
Ideális esetben.”  
(Werner Mitsch)

Ott áll bronzban öntött képmása hátam mögött, a tévé mellett. A szobor modellje immáron több mint kétezer, maga a kis szobor több mint 100 éves, és kb. hatvan évig díszítette egy falusi patika hasonlóan öreg pultját. 2000-ben – az Aesculap-kigyó éve volt – egy német orvosi folyóiratban levélben fejtettem ki abbéli véleményemet, miért tekeredik az én Aesculapiusom botján a kigyó jobbra, bár tudott, hogy a kigyók a balra tekeredést kedvelik. Utána kaptam néhány levelet, amelyben a levélírók vásárlási szándékukat fejezték ki. Vannak dolgok, amelyektől az ember nem tud megválni. Ilyen az én Aesculap-szobrom is.

Jó társaságban érezhetem magamat, nemde? Különösen, amikor arról olvasni, hogy néhány beteg itt-ott kellemetlen tapasztalatokat szerez, vagy az orvossal, vagy pedig az egészségügyi rendszerrel, vagy pedig mindkettővel. Aesculapius okán azonban másról akarok most szólni, és pedig az orvosok szülőföldről való elvándorlásáról. Ahol körorvos voltam ifjú koromban, éveken keresztül nem volt orvos, az utak járhatatlanok voltak, közművesítés ma sincs. Általános jelenséggé vált, hogy a hajdani „béketábor” országaiból egyre több orvos a kivándorlás útját választja.

Aztán segítségemre jött Csíkszentmihályi Mihály<sup>1</sup>, aki társaival azt vizsgálta, ki, mikor és milyen körülmények között végez **jó munkát** (*good work*), amit megtettek a könyvük cí-



méül is. Na mármost, az általuk megkérdozetteknél nem kellett az alulfizettség fogalmát is tekintetbe venniük, hiszen a világ civilizált helyein ugyan nem ismerik az orosz közmondást – „Ingyen csak a szalonna van az egérfogóban” –, de ennek szellemében járnak el. S ha valaki azt gondolná, hogy az orvosok elvándorlása a jobban fizető helyekre a globalizáció találmánya, akkor egy pár sorban említés történik arról, hogy 2000 évvel ezelőtt a görög orvosok átvándoroltak a Római Birodalomba. Köztük legnevezetesebb a Pergamonban született Galenus<sup>2</sup>, aki Marcus Aurelius orvosa lett. Valószínű nem a jobb fizetség lehetett az elvándorlás meghatározó oka, habár maga Galenus úgy mondotta, hogy Rómában az orvos gazdag lesz, a jogász pedig rangot szerez. A birodalom szelleme lehetett mértékadó a kivándorlásban.

Ebben az új, római környezetben alkotta meg Galenus az orvostörténelem számára el nem évülő műveit. Korunk számos kivándoroltja fellelhető a Nobel-díjasok lajstromán, de szép számban vannak választott hazájukban a „csak” elismert szakemberek és professzorok is.

Van azonban Csíkszentmihályi professzor és munkatársai felméréseiben egy ugyancsak elgondolkoztató megállapítás, amit a vizsgálati módszer alapján nem lehet kétségbe vonni, nevezetesen: a megkérdozett orvosoknak csupán 10%-a (írd és mondd: tíz százalék!) tekinti orvosi tevékenységét hivatásnak. Ez már

csak azért is elgondolkodtató, mivel Csíkszentmihályi 1992-ben megjelent könyvében<sup>3</sup> egészen más képet kap az olvasó ezzel kapcsolatosan. Nem spekuláció, hanem logikus oknyomozás, ha kijelentenénk, a globalizáció nagymértékű anyagiasságot váltott ki, amit hol vadkapitalizmusnak, hol elembertelenedésnek szokás titulálni. Aki idős, aki beteg, aki szegény, aki nem szép, arra nincs szüksége senkinek. Mehet. Igaz, lassan nemigen van már hová.

Ha egy orvos nem tekinti hivatásnak mindennapi munkáját, egyetlen lehetőség marad a jobb belátásra: ha maga az orvos is egyszer kórházi ágyon, betegként kiszolgáltatottan, vízszintes helyzetből kénytelen szemlélni a világot. Ezt a tényállást már Montaigne is leírta: „És ezért állítja a gyógyászat tudománya is, hogy a tapasztalat a gyógyítás próbaköve. Tehát Platón jogosan mondotta, egy valódi orvos szükségszerűen át kell, hogy essen minden olyan betegségen, amelyet meg akar gyógyítani, és végig kell járnia azokat a véletleneket és minden olyan körülményt, amely alapját képezi ítéletalkotásának... Valójában csak ilyen orvosra bízom magamat. A többiek ugyanis úgy bánnak velünk, mint azok, akik ülnek egy olyan asztal mellett, amelyikre tengereket, szirtket és kikötőket festettek, és egy hajó modelljét nagy biztonsággal körbesétáltatják. Ha pedig valódi esettel állnak szemben, azt sem tudják, hol kezdjék.”<sup>4</sup> Novalis<sup>5</sup> pedig így vélekedett: „Minden betegség egy zenei probléma – a gyógyítás a zenei feloldás. Minél rövidebb és teljesebb a feloldás – annál nagyobb az orvos tehetsége.” Ez pedig az **ars medici** – a gyógyítás művészetének költői elvonatkoztatása.

\*

Miért távoznak az orvosok saját hazájukból? A pénzért! Erről lehet értekezést írni, de a végső és tömör ok végül is ezzel az egyetlen szóval nevezhető meg. Hogy ez sem egyéb, mint a globalizáció részjelensége, nos, ez sem képezheti vita tárgyát. Haszontalan időtöltés lenne erről tovább beszélni.

Amiről viszont érdemes befejezésül pár szót

szólni, az Novalis, a német romantika fiatalon elhunyt költőjének előbb idézett gondolata. Vége az **ars medici** fogalmának! Így, röviden és tömören! Megölte, kiirtotta az EBM (Evidence-based Medicine), aminek az ad absurdum gyakorlása tulajdonképpen a pénzbevétel leghathatósabb módszere. Félreértés ne essék, olyan vizsgálati lehetőségekkel rendelkezünk manapság, amelyeknek tulajdonképpen hibátlan munkát kellene lehetővé tenniük. A mindennapok azonban mást mutatnak, a súlyos hibák és tévedések száma ezáltal sajnos nem csökkent. Ez a három betű olyan pajzsot kínál, ami mögött kis fantáziával minden elképzelhető vizsgálatot meg lehet okolni, ami végül is a pénzbevételben csapódik le. A paraklinikai vizsgálatok esetében is érvényes a régi axióma: a legnagyobb kontraindikáció az indikáció teljes hiánya. De maradéktalanul érvényes a medicinára is: „Az egyre fokozódó technikai megvalósítások paradoxális módon együtt járnak az emberi fantázia és intelligencia hanyatlásával.”<sup>6</sup>

Bizonyára sok pro és kontra lenne itt tovább. De nem folytatom.

Uram, lovaink fáradtak, magunkra is ráfér immáron a pihenő.

### Jegyzetek

1. Gardner, Howard – Csíkszentmihályi, Mihály – Damon, William: *GOOD WORK! Für eine neue Ethik im Beruf*. Klett-Cotta, Stuttgart, 2005, 53–54 (eredeti kiadás: *Good Work. When Excellence and Ethics meet*. Basic Books, New York, 2001).
2. Claudius Galenus (128 körül, Pergamon – 216 körül, Róma) – görög-római orvos és író.
3. Csíkszentmihályi Mihály: *FLOW. Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997 (eredeti kiadás: *Flow – The Psychology of Optimal Experience*. 1990).
4. Montaigne, Michel Eyquem de (1533–1592) – francia humanista, író, filozófus: *Essais*, III. Kap. 13. In: Sacks, Oliver: *Der Tag, an dem mein Bein fortging*. Rowohlt, 2000 (eredeti kiadás: *A Leg to Stand on*. London, 1984).
5. Novalis (eredeti nevén: Friedrich Leopold von Hardenberg) (1772–1801) – német romantikus költő.
6. Lem, Stanislaw (1921–2006) – lengyel esszéíró, filozófus.

DR. SZÓCS KÁROLY

„Nem lehet megoldani a problémákat ugyanazzal a gondolkodásmóddal, mint amivel csináltuk őket.”

(Einstein)

# A Magyarországon alapított nemzetközi gyógyfürdőügyi szövetség története

Az első nemzetközi gyógyfürdőügyi szervezet, a Verein der Kurorte und Mineralquelleninteressenten Deutschlands, Österreich-Ungarns und der Schweiz (amely egészen az első világháborúig létezett) 1883-as megalakulását megelőzően egyetlen országos jelleggel bíró nemzeti szervezet működött, az 1878-ban alapított, berlini székhelyű Balneologische Gesellschaft.

Magyarországon nagy lendülettel fejlődtek a fürdők a XIX. század második felében. A Magyar Királyi Orvosegyesület tekintettel arra, hogy igen sok tagja érdeklődött a balneológia elméleti és gyakorlati vonatkozásai iránt, 1882-ben külön balneológiai szakbizottságot hozott létre. Még ugyanebben az évben önálló kongresszust tartottak a fürdő- és forrástulajdonosok. A kongresszus résztvevői műszaki és jogi szakemberek bevonásával részletes javaslatokat dolgoztak ki a források védelmére. A javaslat számos elemét a következő évben megalkotott vízjogi törvényben figyelembe vették.

1889-ben a Balneológiai Szakbizottság dr. Tauffer Vilmos professzor személyében új elnököt választott, aki már ez első hivatalos összejegyzésen javasolta, hogy a gyógyfürdők fejlesztése, a gyógyvizek védelme, az eredményesebb gyógyító munka érdekében alakuljon egy olyan tudományos egyesület, amely az összes, a gyógyfürdőkkel foglalkozó szakember számára nyitott, és lehetőséget teremt az összehangolt munkára.

Az új egyesület hamarosan létre is jött „A Magyar Szent Korona Országainak Balneológiai Egyesülete” néven, alapszabályát a belügyminiszter 1891. július 26-án hagyta jóvá. Az egyesület, amely az első világháború után Országos Balneológiai Egyesület, jelenleg pedig Magyar Balneológiai Egyesület néven 118 éve működik, az előbbieken említett német társaság után a második legrégebbi ilyen nemzeti szervezet a világon.

Az első világháborúig töretlen volt a fejlődés,

azt követően is csak átmeneti megtorpanás mutatkozott. 1922-ben az Országos Balneológiai Egyesület mellett, amely széles körű tevékenységet folytatott, megalakult a Budapest Fürdőváros Egyesület, melynek elnökévé a Habsburgok magyar ágából származó dr. József Ferenc főherceget választották. A fővárosi szervezet létrehozását az indokolta, hogy a világháborút követő területváltozások miatt egyértelműen Budapest – amelynek helyén már a római korban is jelentős fürdőkkel büszkélkedő nagyváros, Aquincum állt – lett a magyar fürdőélet központja.

A század húszas-harmincas éveiben számos tudományos kongresszust, szakmai összejövetelt tartottak Budapesten. Ezek közül kiemelkedő jelentőségű volt az a konferencia, amelyet 1929 októberében az ISMH (International Society for Medical Hydrology) közösen szervezett Európa vezető reumatológusaival. Ezen a kongresszuson jelentették be a Nemzetközi Reumaellenes Liga, azaz az ILAR (International League Against Rheumatism) megalakulását. Az ILAR alapszabály-tervezetét dr. Jan van Breemen amszterdami egyetemi tanár ismertette – akit a szervezet titkárává választottak –, az elnök pedig prof. Fortescue-Fox (Nagy-Britannia) lett.

Az ezt követő években egyre követelődőbb jelentkezett az az igény, hogy az ISMH mellett jöjjön létre egy olyan nemzetközi szervezet, amely az orvosi tevékenységen túlmutatva a gyógyfürdőügy minden területével foglalkozik.

1937 tavaszán József Ferenc főherceg kezdeményezésére a magyar szakemberek, illetve hatóságok megkeresték a legkülönbözőbb országok nemzeti fürdőegyesületeit és hivatalos szerveit azzal a javaslattal, hogy még ugyanazon év őszén tartsanak Budapesten gyógyfürdőügyi kongresszust, amelynek során meg kellene alakítani egy nemzetközi gyógyfürdőügyi szövetséget. A javaslat rendkívül kedvező fogadtatásra talált, az 1937. október 7–14.



jelentett igen hatásos propagandát, hanem nemzetközileg is felhívta a figyelmet a gyógyhelyek és fürdők fontosságára.

Természetesen a hazai országos jelentőségű és helyi lapok is bő terjedelemben számoltak be a kongresszus eseményeiről. A számos publikáció közül, érdekességként egyet szeretnék bemutatni, amelyik a *Balatonfüred* című „Keresztény magyar politikai gazdasági hetilap” 1937. október 16-i (XVIII. évfolyam, 42. sz.) számában jelent meg. Figyelmemet nem a kongresszusi vendégek látogatásáról szóló beszámoló ragadta meg, hanem a lap vezércikke, amely reálisan taglalja a közelgő világháborús veszélyt.

A nemzetközi szövetség megalakulásának jelentőségét és szükségességét dr. Nagy Emil, volt magyar igazságügy-miniszter fejtette ki, majd a Belga Királyi Kormány képviselőjében C. Verhaeghen de Naeyer határozati javaslatot terjesztett elő arra vonatkozólag, hogy a kongresszus mondja ki a nemzetközi fürdőszövetség megalakulását azzal, hogy a szövetség székhelye Budapest legyen. A javaslat alátámasztására prof. dr. H. Vogt, a Reichsanstalt für das Deutsche Bäderwesen igazgatója a következőket mondta:

*„... Egyetlen város sem tarthat igényt erre több joggal, mint Budapest, amelyet a természet pazar bőkezűséggel halmozott el kitűnő hatású gyógyvizekkel, páratlan természeti szépségekkel, amellyel Budapestet magas orvosi felkészültsége, gyógyintézményeinek kitűnő felszerelése, a tudományos kutatás magas színvonala méltóvá teszi, hogy a gyógyfürdők nemzetközi ügyeit innen intézzék...”*

A javaslat elfogadása mellett szóló Rebucci olasz kormánykiküldött, a francia delegáció vezetője, dr. L. Pouget, a British Spa Federation nevében Mr. Woodmansey, valamint a négy, Magyarországgal határos ország, Ausztria, Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia képviselője is.

Ezt követően a kongresszus résztvevői egyhangúlag kimondták a nemzetközi szervezet megalakulását, és a szervezet elnökévé dr. József Ferenc főherceget választották meg, főtitkárrá pedig dr. Szviezsényi Zoltánt, a budapesti kongresszus szervezőbizottságának elnökét.

Majd az alábbiakban szó szerint idézett határozat elfogadására került sor:

„A Budapesten október hó 7-től 14-ig terjedő időben összeült kongresszus a fürdők első Nemzetközi Kongresszusa.

A kongresszus, amelyen 342 delegátus és 6 nemzetközi szövetség képviselője vett részt, elhatározta, hogy megalakítja a Gyógyfürdők, a Klimatikus és Tengerparti Üdülőhelyek Nemzetközi Szövetségét. A Nemzetközi Szövetség állandó székhelye Budapest.

A kongresszus ideiglenes bizottságot alakít, amelynek a részt vevő 30 állam egy-egy képviselője a tagja. Ez a bizottság dr. vitéz József Ferenc királyi herceg, az első Nemzetközi Fürdőügyi Kongresszus elnökének meghívására 1938. évben, húsvét táján Budapesten ülésezik.

A bizottság megbízást kap arra, hogy a Nemzetközi Szövetség végleges alapszabályait megalkossa.

A kongresszus elhatározza, hogy a legközelebbi kongresszust 1938-ban Németországban fogja megrendezni. 1938 után a kongresszus kétévénként ülésezik.

A kongresszus felkéri Franciaországot az 1940-ben és Olaszországot az 1942-ben tartandó kongresszus megszervezésére.”

A kongresszus október 12-én délelőtt tartotta ünnepélyes záróülését a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében. A felszólaló külföldi delegátusok meleg szavakkal mondtak köszönetet József Ferenc főhercegnek és Szviezsényi Zoltánnak, a szervezőbizottság elnökének a kongresszus nagyszerű megszervezéséért. Dr. Pouget, a francia kormány képviselője hangoztatta, hogy a résztvevők hazatérve mind országuk nagyközönsége, mind kormányai felé szócsövei lesznek a Budapesten elhatározott törekvéseknek. Prof. Copeman, a brit delegáció vezetője annak kiemelkedő fontosságát hangsúlyozta, hogy az új szövetség megalakulása döntő lépés a világ gyógyfürdőinek, illetve gyógyfürdőkkel foglalkozó szakembereinek tartós együttműködése felé.

A kongresszus dr. József Ferenc zárszavával ért véget, melyben köszönetet mondott a szervezőknek, a támogatóknak, valamennyi résztvevőnek és az őket delegáló kormányoknak és szakmai szervezeteknek.

A kongresszus befejezése után lázas munka kezdődött az alapszabály véglegesítése érdekében. Az előbbieken ismertetett határozat 4. pontja nem az eredeti formában valósult meg,

hanem kisebb csoportokban végzett szakmai konzultációk, illetve levelezés útján.

A szövetség II. kongresszusára 1938. szeptember 22. és 28. között Berlinben és Bad Nauheimben került sor. A kongresszus hivatalos szervezője a Birodalmi Idegenforgalmi Hivatal volt.

25 országból 336-an vettek részt a kongresszuson, köztük 183-an Németországból. A népesebb delegációk a következők voltak: a magyar (37 fő), a jugoszláv (16 fő), a lengyel (13 fő) és a svéd (7 fő). Új tagként Bulgária kért és kapott felvételt a szervezetbe.

Ezúttal a Gazdasági Bizottságtól függetlenül ülésezett a Jogi és a Reklám-Propaganda Bizottság. Előbbinek fő témái: az alapszabály elemzése, az egyes tagországok gyógyfürdőügyi jogszabályainak összehasonlítása, valamint a szövetség esetleges szerepe a jogharmonizációban. Utóbbi a gyógyhelyek és gyógyfürdők tudományos propagandájával foglalkozott. A Gazdasági Bizottság az egyes gyógyhelyi igazgatóságok árképzése egységesítésének lehetőségét vizsgálta. Az Orvosi Bizottság a gyógyhelyi táplálkozási szokásokról és a diétáról tárgyalt. A Műszaki Bizottság napirendjén a következő főbb témák szerepeltek: a gáztartalmú vizek melegítése, az agresszív vizek anyagkárosító hatása elleni védekezés, a magas hőmérsékletű vizek energiájának fűtési célú hasznosítása.

1939. június 5-10-ig rendkívüli kongresszust tartott a szövetség Belgiumban, Liège-ben, a Nemzetközi Vízügyi Kiállításához kapcsolódóan. A világháború fenyegető közelsége dacára is eredményes szakmai munkát végeztek, az egyes országok közötti feszültség nem volt érezhető a résztvevők egymás közötti kapcsolatában. A részvétel azonban már kevesebb országra szorítkozott, a vendéglátó Belgiumon kívül Franciaország, Lengyelország, Luxemburg, Magyarország, Németország, Olaszország és Svájc volt jelen. A résztvevők javasolták, hogy a jövőben a szervezet csak Európára korlátozza tevékenységét.

Az 1940-ben Párizsba tervezett kongresszus a háborús események miatt elmaradt.

1942-ben, ugyancsak a háború miatt, először 1943 októberére halasztották az olaszországi kongresszust és küldöttgyűlést. Ez előreláthatóan egy csonka összejevetel lett volna, mert csak a Németországgal szövetséges országok

és Svájc, esetleg Svédország vett volna részt. A háborús cselekmények, a szövetségesek partaszállása, az ország kettészakadása, majd Mussolini bukása ezt is megghiúsították.

Az utolsó kongresszusra 1944 januárjában Pozsonyban került sor. Ezen csak Bulgária, Horvátország, Magyarország, Németország, Olaszország, Románia és Szlovákia vett részt. Az orvosi előadásokat Pöstyénben tartották, a többit Pozsonyban. A résztvevők felvetették egy könyv kiadásának szükségességét, amely a tagországok gyógyhelyeit, valamint az ottani kezelések javallatait és ellenjavallatait ismertetné. A javaslatból természetesen semmi sem valósult meg.

A háború 1944 tavaszára Közép-Európát is elérte, és a szövetség, jóllehet feloszlását nem mondta ki, megszűntette működését.

Három évvel később, 1947-ben a Prágában tartott nemzetközi gyógyfürdőügyi kongresszuson vetették fel a résztvevők a szervezet újraélesztésének szükségességét, amire még ugyanezen év július 26-án Svájcban sor is került, ahol megalakult a FITEC (Fédération Internationale du Thermalisme et du Climatisme), amely struktúrájában, működésében, de mindenekelőtt célkitűzéseiben megőrizte rövid életű, de igen eredményes elődjének hagyományait.

A FITEC 2002 óta FEMTEC (Fédération Mondiale du Thermalisme et du Climatisme) néven működik tovább, utolsó kongresszusát és küldöttgyűlést 2008 decemberében Kínában rendezték meg.

#### *Ajánlott irodalom*

Beck, B. (szerk.): A fővárosi fürdők 75 éve. Pallas Kiadó, Budapest, 1987, 8–9.

Dongó, P.: Ein halbes Jahrhundert währendender Kampf ungarischer Ärzte für therapeutische Verwendung der Thermalwässer in Ungarn. *Acta Congressus Internationalis XXIV. Historiae Artis Medicinae*. Tomus I. 1974, 239–244.

Fluck I.: Évfordulók emlékére. In: Soós P. (szerk.): *Magyar fürdőkalauz*. Magyar Almanach Kiadó, Budapest, 1997, 29–32.

Liber E.: *Budapest fürdőváros kialakulása*. III. kötet. Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatalának kiadása, Budapest, 1934, 3–142.

Szviezsényi Z.: Így zajlott le Budapesten az első nemzetközi fürdőügyi kongresszus. *Fürdőügyi Szemle* 1937, 4–11.

DR. FLUCK ISTVÁN

# A látás a tét

A Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány (FSZK) a legnagyobb segítő hálózatot építette föl az országban. A közalapítvány által támogatott szolgáltatók a látás-, hallás-, mozgássérültekkel, értelmi sérült személyek rehabilitációjával foglalkoznak, céljuk a mindennapos tevékenységek megtanítása, a társadalmi integráció. A közalapítvány szeretné, ha az orvosok többet tudnának az FSZK országos rehabilitációs központjainak tevékenységéről, hogy a hozzájuk forduló betegek számára is ajánlhassák a mindennapi életbe és – ha igényük van rá – a munka világába visszautat jelentő szolgáltatásokat: a segédeszközök használatától a közlekedéstanításon át a számítógépes ismeretek oktatásáig.

A „Szembetegségek megelőzéséről és a látássérült személyek rehabilitációjáról” című elemzéssel 2009 júniusában fel kívántuk mérni, hogy milyen arányban jutnak el a betegek a szemész szakorvosokhoz, illetve a szakemberek milyen kapcsolatban állnak az FSZK által koordinált elemi és foglalkozási rehabilitációt végző regionális központokkal.

A válaszoló magyar szemészek szerint az országos szűrőhálózat működtetése és a lakosság felvilágosítása évente 1200–1800 ember látását mentené meg (hazánkban évente 4–6000 ember veszíti el a látását). A FSZK kérdőíves kutatásából az is kiderült: a látássérültek későbbi, rehabilitációs ellátását nehezíti, hogy a szemész szakemberek kevés alkalommal ajánlják betegeiknek a Regionális Rehabilitációs Központok szolgáltatásait.

Az eredmények szerint a betegek 29,9%-a nem megy időben szakorvoshoz, s emiatt súlyos látáscsökkenés vagy teljes látásvesztés alakulhat ki. Ezzel összefüggésben a szemészek válaszai szerint az országos szűrőhálózat működésével és a lakosság jobb felvilágosításával évente 1200–1800 ember látását lehetne megmenteni. A 193 válaszadó 95%-a gondolta úgy, hogy a cukorbetegség, 79%-a, hogy a glaukóma, és 58%-a, hogy az időskori maculadegeneráció esetén lehetne elkerülni a súlyosabb következményeket valamilyen eljárással.

Az FSZK elemzésének megállapításai a gyakorlati tapasztalatok tükrében is helytállóak – fejtette ki dr. Németh János, a Semmelweis Egyetem Szemészeti Klinikájának igazgatója, aki az elemzés legfontosabb eredményének tekintti, hogy a szemész szakemberek a lakosság felvilágosítását és a szűrőhálózat kiépítését tartották a legfontosabb teendőnek annak érdekében, hogy a jelenlegi aránynál többen menjenek el szemész szakorvoshoz, mielőtt késő lenne a segítség.

Az elemzés második része arra kereste a választ, hogy a szemészek milyen kapcsolatban állnak a regionális központokkal. A látássérült személyek ellátásában az egészségügyi rehabilitációt az FSZK által koordinált elemi és foglalkozási rehabilitáció követi, hogy az érintetteket felkészítse az önellátásra, a közlekedésre, a számítógép használatára. 2005-ig Budapesten 70 látássérült jutott ellátáshoz, vidéken egyáltalán nem volt szolgáltatás. Áttörést jelent, hogy 2009-re már kilenc központ létesült. Ennek köszönhetően az ellátottak száma a 2009-es adatok szerint 400–500 főre emelkedett.

A szemészorvosok válaszai alapján a rehabilitációs központok és az egészségügyi intézmények esetében legnagyobb arányban az állami fekvőbeteg-ellátásban (66,7%) van együttműködés, a legkevésbé a szakrendelők esetében (17,1%). Tehát a szemészek jelentős része nem irányítja tovább a betegeket a rehabilitációt végző regionális központokhoz. Ehhez – a szemészek válaszai szerint – elsősorban személyes tapasztalatra és információra lenne szükségük a rehabilitációs központok tevékenységeiről és eredményeiről.

Összegezve, a két szegmens hatékonyabb együttműködése szükséges, hogy a látássérültek jelentős része ne maradjon ki a társadalmi integrációt segítő rehabilitációs rendszerből, ezáltal jobb egészségi, mentális és egzisztenciális színvonalon élhessen. Az elemzés részleteiben megtalálható a következő linken: <http://www.fszk.hu/rpi/tanulmanyok/fszk-szemeszet-elemzes.pdf>

BERTA LÁSZLÓ

# PROTELOS®

Stroncium ranelát



- ▶ **Egyszerre fokozza a csontképződést és csökkenti a csontreszorpciót<sup>1</sup>**

**„A csontképződés irányába tolódik el a csontátépülés („turnover”) egyensúlya”<sup>2</sup>**

Alkalmazási előírás

- ▶ **Hatékonyan csökkenti a csigolya- és csípőtáji törések kockázatát<sup>3,4</sup>**



**PROTELOS 2 g** granulátum belseleges szuszpenzióhoz. **Hatóanyag:** 2 g stroncium-ranelát tasakonként. **Terápiás javallatok:** posztmenopauzális osteoporosis kezelése, csigolyatörés és csípőtáji csonttörés kockázatának csökkentése érdekében. **Adagolás és az alkalmazás módja:** javasolt adagja naponta egy alkalommal egy darab 2 grammos tasak tartalma, szájon át bevéve. **Elenjavallatok:** a készítmény hatóanyagával vagy bármely segédanyagával szembeni túlérzékenység. **Nemkívánatos hatások, mellékhatások:** émelygés, hasmenés, fejfájás, dermatitis, ekcéma, eszméletvesztés, emlékeztetiesés, túlérzékenységi bőrreakció, DRESS-szindróma, Stevens-Johnson szindróma. **Rendelhetőség:** (J) vényre kiadható gyógyszer. A forgalombahozatali engedély száma: EU/1/04/228/003. **Felhasználás előtt kérjük, olvassa el a teljes alkalmazási előírást! (2008. január 25.)** Protelos köztin. alapjául elfogadott ára: 9861 Ft, tám. összege: 6903 Ft. (fin. jogcím: 9/a4.; 9/a5), térítési díj: 2958 Ft. (2007. augusztus 16-tól)  
Az esetleges árváltozásról kérem tájékozódjon a [www.oep.hu](http://www.oep.hu) -n. A hirdetés lezárásának időpontja: 2008. december 1.  
**Referencia:** 1. Marie PJ, Ammann P, Boivin G, et al. Calcif Tissue Int. 2001;69:121-129. 2. Alkalmazási előírás 3. Meunier PJ, Roux C, Seeman E, et al. N Engl J Med. 2004;350:459-468. 4. Reginster JY, Seeman E, De Vernejoul MC, et al. J Clin Endocrinol Metab. 2005;90:2816-2822.

**1 tasak naponta**



Részletesebb információ: Servier Hungária Kft. 1062 Budapest, Váci út 1-3. Telefon: (06-1)238-7799, Fax: (06-1)238-7966

# Életrajzok Csehov kolléga családjában

Csehovnak, az orosz írónak nevét szerintem még az utca embere is ismeri, még ha nem látta is színházban a *Három nővért* vagy a *Cse-resznyés kertet*, vagy nem olvasott is az irodalmi klasszikustól. Azt viszont bizonyára nem sokan tudják, hogy az 1860–1904 között élt Anton Pavlovics Csehovnak orvosi végzettsége volt. Az egyetem elvégzése után dolgozott is orvosként Moszkvában, de hamarosan szakított munkájával, mert írásaival egyre nagyobb sikereket ért el. Elbeszéléseiből, regényeiből, színműveiből világosan kitűnik, mindig foglalkoztatták a test és a lélek betegségei, az orvosi pálya, az orvos-beteg viszony. Írói pályájának alapanyaga az orvosként megismert emberi szenvedés. Egyik novellájának címe: *A 6-os számú kórterem*. Segítőkészsége is megmaradt – amikor már világhírű író lett, egy járvány alkalmával önként jelentkezett vidéki orvosi szolgálatra. Betegségét és korai halálát feltehetően orvosi működéseknek köszönhetette. Ennek során fertőződhetett meg a tüdeje, ami súlyos tüneteket tartott fenn, noha anyagi helyzete megengedte, hogy számos nyugati gyógyintézetben kezeltesse magát. A tuberkulózis ellen azonban akkor még nem volt hatékony gyógyszer, s végül 44 évesen a németországi fekete-erdői Badenweiler fürdővároska tüdőszanatóriumában érte a halál.

Vitán felül áll, hogy Csehov legmaradandóbb alkotásai színpadi művei. Nagy sikerű előadásai 1898-tól a moszkvai Művész Színházban került sor, a nagy Sztanyiszlavszkij (1863–1938) vezetése mellett. Magánéletének jelentős változása is e színházhoz fűződik. Megismerte a feltűnően szép fiatal színésznőt, Olga Leonardovna Knippert, akivel 1901-ben házasságot kötött. A mindenki által Oljának nevezett művésznő ekkor 31 éves volt. Végül 55 évvel élte túl az író. Soha nem ment férjhez, és hosszú kalandos életében bel- és külföldön mindvégig nagy átéléssel alakította a Csehov-szerepeket. Ereiben egy csepp szláv vér sem folyt. Csehov a „kis lutheránusom-



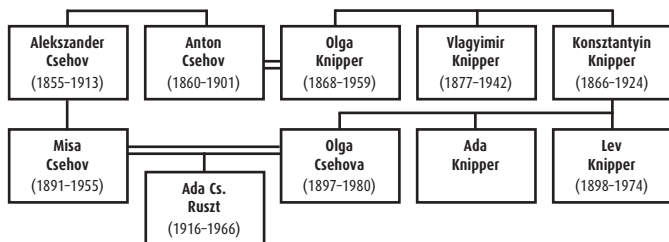
Adolf Hitler és Olga Csehova

nak” nevezte. A Knipperek Saarbrückenből származtak, és a XIX. század közepén kellő vagyonra tettek szert Oroszországban. Olja bátyja mint vasútépítő mérnök az állam számára egész életében nélkülözhetetlen ember volt. Három gyermeke közül kettő, a világhírű filmszínésznő Olga Csehova és a zeneszerző és hírszerző Lev Knipper fordulat

életutat jártak be.

A szereplők bemutatása Misa Csehovval folytatódik. Az 1891-ben született férfiú apja Alekszandr Csehov, az író bátyja volt, vagyis Anton Csehov unokaöccséről van szó. Misa nem lett igazán híres ember, csapongó életét szélsőséges szenvedélyek, az alkoholizmus és a szerelmek határozták meg. Misa mindenáron híres színész akart lenni, már fiatalon a moszkvai Művész Színházban lépett fel. 1914-ben titokban összeházasodott az akkor 17 éves Olga Knipperral, vagyis Olja néni unokahúgával. Így a Csehov és Knipper család még egy ponton kapcsolódott össze.

1916-ben már meg is született Olga és Misa lánygyermek, Ada. A fiatalasszony hamar kiábrándult fiatalkori szerelméből, nem tolerálta állandó részegeskedését és a háború végeztével hamarosan elhagyta hazáját és családját. Miután Olga Moszkvában már kisebb szerepeket játszott filmekben, a német fővárosban azonnal bekerült a háború után gőzerővel dolgozni kezdő filmgyártásba, noha alig tudott németül. Már 1921-ben hatalmas sikert aratott első filmfőszerepében. A némafilm sztárja lett, „Die Tschechowá”-nak nevezték. 1923-ban hat (!) filmet forgatott, közte a *Pagodát*, amely producerként első saját filmje volt. Amikor már kellő német nyelvtudásra tett szert, színpadon is fellépett. Olga Csehova naplója és a német, valamint szovjet kémiszolgálatok fellelhető iratai sem adnak egyértelmű bizonyítékokat az ezután történetekre. 1933 körül mutathatták be Hitlernek. A kancellárról köztudomású, hogy nagy filmrajongó volt (hasonlóan „kollégájához”, Sztálinhoz). Többen panaszkod-



### A Csehov és Knipper család összefonódása

tak a náci vezérkarból, hogy a Sasfészek vetítőtermében lepergetett filmek után hajnalig kellett a Führer értékelését hallgatniuk. Mindenesetre a náci vezetésnek szüksége volt egy olyan sztárra, mint Olga Csehova, ezért rendre meghívták (ki mert volna nem elmenni!) a zártkörű fogadásokra. 1936-ban megkapta az „állami díjas színésznő” kitüntetést, majd férjhez ment egy belga milliomoshoz. Természetesen csak rövid időszakot töltött Brüsszelben, mert várták a kamerák. 1936-ban aratta egyik legnagyobb sikerét *A kékróka* című filmben. Szerepelt René Clair- és Alfred Hitchcock-filmben is. A filmcsillag azzal vált zsarolhatóvá az NKVD számára, hogy sok családtagja élt a Szovjetunióban. A szovjeteknek nyilván nagyon fontosak voltak az Olga Csehován keresztül a legfelsőbb náci vezetők szokásairól, életmódjáról, kijelentéseiről folyamatosan beszerezhető információk. Berlin elfoglalása után hónapokra Moszkvába szállították kihallgatásokra, majd visszaengedték Berlinbe. Vagyis a háborús győzelem után továbbra is felhasználták. Berija még 1952-ben is szerzett rajta keresztül információkat, igaz már nem a náci rendszeről. A nyugatnémet kormányzat 1963-ban és 1972-ben is magas kitüntetésben részesítette. Utolsó filmjét 1974-ben forgatta. 1980-ban, nyolcvanhárom éves korában leukémia következtében halt meg,

S közben szinte párhuzamos kémháttörténetként zajlott öccsének, Lev Knippernek az élete. A forradalom kitörésekor tüzértisztjelölt volt, majd a fehérek között harcolt egészen 1920-ig. A Krím félszigeten kialakított hídfőállásból sikerült behajóznia egy evakuáló hajóra, és megmenteni irháját. Az őt mindig nagyon segítő Olja néni portyázó társulatához 1921-ben csatlakozott Jugoszláviában. Jól tudta, hogy ha hazatérne, várná a Cseka, s nem sok jót remélhetne. Végül a Művész Színház társulatával 1922-ben tért vissza Moszkvába, ahol Lenin kegyes engedélyével folytathatták az előadásokat. Lev belevetette magát a zenei életbe, és a komponálást választot-

ta mint életpályát. Érthető, hogy az egykori fehérgárdista tisztet a biztonsági szervek nem tévesztették szem elől, s nem volt más választása, mint az együttműködés, hiszen tudták, hogy fényes karrierjét éppen megkezdő testvére Berlinben él. Az NKVD irányításával többször látogatta meg Csehovát Berlinben.

Engedélyezték csatlakozását a nagy nyugati túrára induló Művész Színházhoz. Lenin és Dzserzsinszkij eltökélt szándéka volt a Nyugaton élő orosz emigránsok elpusztítása. Lev feladata az emigránsok finom agitációja volt. A tartósan engedélyezett nyugati tartózkodása alatt lendületesen haladt előre a zenei pályán, kapcsolatba került Hindemith-tel is. Visszatérve Moszkvába az új zenei program elismert apostola lett. Arra is lehet következtetni, hogy „otthoni feladata” is volt, a Művész Színház tagjairól kellett jelentenie. Zenéje lassan átalakult, és a Vörös Hadsereg számára írt propagandisztikus számokat. A háború alatt, álcázásként egy tánccsoport tagjaként utaztatták Ukrajnába, hogy a német ügynökök kiszűrésében segédkezzen. A tartótisztek leírása szerint Moszkva elfoglalásának veszélye idejében rábízták a város eleste utáni hírszerzési lehetőségek irányítását. A moszkvai ütközetet sértetlenül élte túl. Még Iránba is elküldték, majd Romániába már a szovjet hadsereg politikai tisztjeként érkezett.

Voltak feladatai a háború után is, de hódolt a hegymászó szenvedélyének is, 1947-ben meghódította az Elbrusz csúcsát. Hamarosan kegyvesztett lett a művészeti életben, de szorgalmasan komponált haláláig.

Misát színészi ambíciói egyre magasabbra emelték, 1924-ben már „a Szovjetunió színésze” volt, de összetűzésbe került a politikai vezetőkkel, és szerencséjére megkapott kiutazási engedéllyel végleg elhagyta hazáját. Reinhardtnál is dolgozott Bécsben, aztán Berlinben – volt felesége – Olga Csehova bevette néhány filmjébe, majd Párizsba került, ahol Hamletet alakíthatta. 1955-ben Beverly Hillsben hunyt el, miután például Gregory Peck és Marilyn Monroe fejlődését irányíthatta.

Szegény Anton Csehov soha nem gondolta volna, hogy közvetlen rokonai a két háború tépázta korban ilyen kalandos szerepeket fognak játszani.

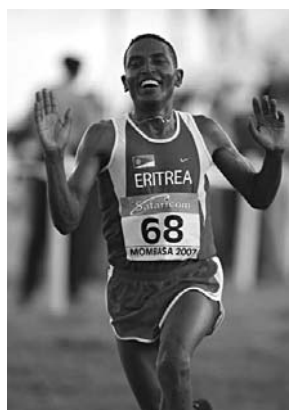
DR. GÖMÖR BÉLA

## Mi teszi a sikeres távfutót?

A szintén az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelenő *Orvosi Hetilap*ban, az idei év 33. számában jelent meg referátumom a „The key to top-level endurance running performance: a unique example” közleményről. A közlés Lucia A. és munkatársaitól származik Madridból, s a *Brit. J. Sports Med.*-ben (2008, 42: 172) tették közzé. A főszerkesztő felkérésére a *MediArt* hasábjain a valóban különös eset kapcsán bővebben is szólhatok a kérdéskörrel.

Az állóképességi sportágakban három fő tényező szabja meg a sikert. Magas maximális oxigén-fellevőképesség (VO<sub>2</sub> max), ennek minél nagyobb hányada legyen tartósan kihasználható, és minél kedvezőbb hatásfokkal alakuljon előrehaladásá. Persze mindegyik tényező – mérőszám – számtalan adottság, képesség, funkció eredője. Az átlagemberéhez képest akár kétszer akkora oxigénfelhasználásra a szív működés, a vérkeringés, a légzés, az izomzat oxidációs képességének oly mértékű fejlesztése szükséges, amelyhez (ma még csak sejtett) genetikai konstellációk adnak lehetőséget. Ezt tartósan akkor tudjuk használni – a maratoni futó akár 90–95%-át is –, ha ehhez van lelkierőnk, jól működik a hőszabályozásunk, nem veszítünk túl sok vizet és sót, izmaink és agyunk biokémizmusa kiállja a heterosztázis megpróbáltatásait, stb. A mozgás gazdaságossága, azaz hogy futás esetében az adott sebességgel hány liter oxigén kell a testünk adott távolságra való eljuttatásához, a szervezet harmonikus és gazdaságos működése mellett biomechanikai, kineziológiai tényezőktől is függ: hosszabb alsó végtag és nyúlékony ízületek-izmok kedveznek a nagyobb lépéshossznak; a rugalmas megnyúlást visszaható inak izomenergiát takarítanak meg, a kisebb lábfejet kevesebb energiával lehet a maratoni táv negyvenezer-egynéhány lépése során újra meg újra felgyorsítani. A lassú, oxidatív típusú izomzat dominanciája is feltétele a magas aerob kapacitásnak és a kedvező hatásfoknak.

A maximális oxigén-felhasználóképesség



mérése rutin feladat egy terheléses laborban, az egyszeri mérés hibája 1–2%-nál nem több. (Persze a verseny eredményessége olykor ezredmásodperceken múlik!) Hasonló az aerob hatásfokmérés is: két-három, a versenytempó körüli 5–10 perces futás (sportmozgás) alatt elhasznált oxigén mennyisége jellemzi. A vízszintes gyaloglás átlagos oxigénigénye 100 ml/testsúlykg/kilométer. A síkon futásé kétszer ekkora, egy kilométerre egy km-re 200 ml oxigénnel tudjuk elvinni futva. A szórás sávja 8–10%, a gyakorlottság, edzettség, képességek, alkat függvényében. Meredekre gyalogolva futva a vertikálisan megtett emelkedés 0,18-as tényezővel adódik ehhez.

Egy madridi kutatócsoportnak megadatott, hogy a tájékozódásifutó-világbajnokság résztvevőit ismételtén vizsgálják a laboratóriumukban. A 2007-es VB 12 km-es férfi bajnokának adatai kapcsán tudtak érdekes információkat közreadni. Zersenay Tadesse az eritreai Adi Banában, a Tringia törzs tagjaként, 1982. febru-

ár 9-én született. 2500 méter tengerszint feletti magasságon nevelkedett, és most is ott edz évente 4–5 hónapot, a többi időt Spanyolországban és világszerte a versenyeken tölti. 2004-ben az athéni olimpián a 10 000 méteres síkfutásban bronzérmes szerzett, s így lett hazája, Eritrea első olimpiai érmes sportolója. 2005-ben Newcastle-ben a Great North Runt, 2006-ban a rotterdami félmaratoni versenyt nyerte meg. 2007-ben az afrikai játékokon megnyerte a 10 000 méteres számot. A 2009-es atlétikai világbajnokságon ismét nem bírt az etiópiai csodafutóval, Bekelével, és 10 000 méteren második lett mögötte.

Tadese hetente 145-150 km-t fut, a „könnyű” tempója egy kilométer 3 perc 20 mp alatt, az „erős” 2 perc 50–55 mp körüli. A hemoglobinszint és reticulocytaszámjai sem az antidopping-kontrollok, sem a labormérések alkalmával nem tértek el a normálistól. Súlya 54 kg, 163 cm magas, a lábhossza a magasságának 54%-a. Lábhossza megegyezik a kaukázusi rasszhoz tartozó futókkal, a vádlija (31,5 cm) karcsúbb a spanyol futókénál (34 cm).

A genetikai vizsgálat az alfa-aktinin-3 jelenlétét igazolta a futónál. Ez a gén a II típusú, főleg anaerob anyagcseréjű rostokra jellemző. Az alfa-aktinin, ami előnyös az izomzat sérülékenységének elkerülésében, az aktinszálak Z-diszkhoz való stabil kihorgonyzását bizto-

sítja. Az olimpiákon szintű távfutók 17%-ában hiányzik ez a gén. Zersenay Tadesénél csupán egy funkcionálisan inaktív allél (577X) találtak. Izmai sérülékenységére csekély, hiszen egy félmaraton után csupán 208 IU/l-re nőtt a kreatinkináz aktivitása.

A futó aerob kapacitása tengerszinten 83 ml/kg/perc, ami a nem világklasszis futókon „mindennapi” magas érték. Ezzel szemben a 17, 19 és 21 km/h sebességű futások alatt csupán 150 ml oxigént használt egy kilogrammjának egy km-re elviteléhez, ami a világon az eddig közölt értékek legalacsonyabbja, vagyis futásának aerob hatásfoka csodálatosan kedvező.

A kelet-afrikai futók alsó végtagja általában karcsúbb, mint a kaukázusi sportolóké, és valószínűleg ez magyarázza a remek teljesítményüket a tartós futásban. A 95–90 ml/kg/perc aerob kapacitás évtizedek óta jellemző az állóképességi sportolókra, ezt csak a keringő vörösvértest (hemoglobin) mennyiségének növelésével lehet fokozni. Tadese esetében a magaslati edzésnek ilyen hatása nincs. Az antidopping-vizsgálat a vérviasszaadás és az erythropoietin-manipulációk kiderítésére a hemoglobinszintet és a reticulocytaszámot méri. Az utóbbi években különösen a kerékpározók körében találtak sok doppingesetet.

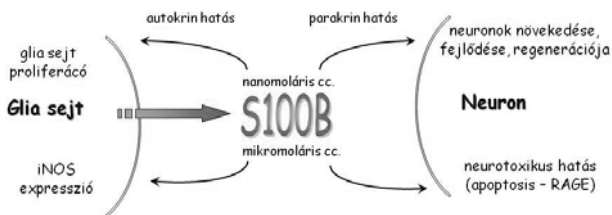
DR. APOR PÉTER

## Az S100 proteinek jelentősége

### Általános jellemzők

Az S100 molekulát legelőször 1965-ben B.W. Moore írta le, akkor még csak annyit tudtak róla, hogy olyan fehérjetermészetű molekula, mely 100%-ban telített ammónium-szulfát-oldatban, semleges pH-n oldékony. Ma már pontosan tudjuk, hogy az S100 proteinek a Ca<sup>2+</sup>-kötő proteinek családjába tartoznak, melyek ellentétben a szintén Ca<sup>2+</sup>-kötő calmodulinnal, nem ubiquiter természetűek, vagyis szövet-, illetve sejtspecifikus expressziót mutatnak. Az S100 proteinek molekulaszer-

kezetére jellemző az ún. EF-hand (helix-E-loop-, helix-F) motívum, mely a Ca<sup>2+</sup> kötését felelős. Az S100 proteinek dimer szerkezetű molekulák, A vagy B láncból épülnek fel, melyek alapján S100AA és S100BB homodimer (ha csak A vagy csak B láncból áll), illetve heterodimer molekulákat különböztetünk meg (ha A és B láncot is tartalmaznak). Az A láncból 13 különböző szerkezetet írtak le, míg a B láncból csak egyféle létezik. Az A láncok génje az 1. kromoszóma ún. clusterrégiójában kódolódik, a B lánc a 21. kromoszóma q22.3 régiójában. Az S100 proteinek számos Ca<sup>2+</sup>-szignál



**A gliasejtek által kis és nagy mennyiségben (nanomólos, illetve mikromólos koncentrációban) termelt S100BB molekulának a gliasejtre és a neuronra kifejtett hatása**

által közvetített intracelluláris folyamat szabályozásában részt vesznek, pl. proteinek foszforilációját gátolják, enzimek, transzkripciósfaktorok működését befolyásolják, fontos szerepet játszanak a citoszkeleton felépítésében és újrendeződésében, ezáltal számos fiziológiai és patológiai folyamat szabályozásában.

Az S100BB molekula élettani körülmények között a gliasejtekben expresszálódik. Hatását nemcsak a sejten belül fejt ki, hanem a gliasejtek szekretálni is tudják, eddig ismeretlen milyen mechanizmus vesz részt benne. A gliasejtek által kis mennyiségben (nanomólos koncentrációban) szekretált S100BB molekula elősegíti a környezetben lévő neuronok fejlődését, differenciálódását. Az S100BB molekula ezáltal fontos szerepet játszik az idegrendszer normál fejlődésében, illetve károsodása esetén a regenerációban. Patológiai körülmények között (hypoxia, gyulladás) a gliasejtek jóval nagyobb mennyiségben (mikromólos koncentrációban) termelnek S100BB molekulát, melyek ilyen koncentrációban már neurotoxikus hatással bírnak (*ld. a fenti ábrát*).

## Diagnosztikai szerep

### Neurológiai betegségekben

Az S100B protein tehát fontos szerepet tölt be az idegrendszer élettani és kóros működésében. Szoros összefüggés van a központi idegrendszert ért különböző károsító hatások (pl. traumás fejsérülés, vér-agy gát károsodása, metabolikus károsodás, hypoxia) és a szérumban mérhető S100B protein koncentrációja között, mely lehetővé teszi diagnosztikai felhasználását. A szérumban S100B koncentrációmérés alkalmas:

- agyi infarktuszban a nekrozis kiterjedésének és a neurológiai szövődményeknek a becslésére
- idegsebészeti műtétekben az akut agykáro-

sodás mértékének és a posztoperatív komplikációknak a megítélésére

- szívsebészeti műtétekben a cerebrális ischaemia mértékének megítélésére
- újszülöttkorban, perinatális asphyxia esetén hypoxiás károsodás megítélésére.

Ezenkívül emelkedett szérumban S100B proteinkoncentráció diagnosztikus markere a krónikus neurodegeneratív kórképek közül az Alzheimer-kórnak.

Szintén emelkedett szérumban és liquorban S100B koncentráció mérhető traumás fejsérülések esetén. Irodalmi adatok szerint az enyhe és közepes súlyos traumás fejsérülést szenvedett felnőttekben a szérumban S100B-koncentrációmérés 30%-kal csökkenti a CT-kérések számát. Éppen ezért, szérumban mért koncentrációjának meghatározása különösen hasznos azokon a helyeken, ahol a CT nehezen érhető el.

### Tumoros betegségekben

Az idegrendszeri betegségekben kívül az S100 protein szérumban mért koncentrációjának meghatározása bizonyos tumoros betegségekben is hasznos diagnosztikus marker. Diagnosztikai szempontból az S100A4 és az S100B homodimereknek van kitüntetett szerepük.

Az S100A4 homodimer szérumszintjének emelkedése korrelál az emlő-, nyelőcső-, vastagbél-, tüdő- és hasnyálmirigy-rák prognózisával. Az S100A4-et metasztatinnak is nevezik, mivel állatmodelleken bizonyított, hogy szerepet játszik a metasztázis kialakulásában. Az S100A4 reakcióba lép az endothelialis plazminogén koreceptor annexin II-vel, mely révén fokozza a tPA által közvetített plazminogén-aktivációt. A helyileg fokozott plazminképződésnek pedig fontos szerepe van az érújdonképződésben és a metasztázis kialakulásában.

Az emelkedett szérumban S100B-koncentrációt széles körben használják a melanoma malignum diagnosztizálására, jó diagnosztikai marker a betegség II, III, IV-es stádiumában. Ezenkívül használható a progresszió, a metasztázis megítélésére és a terápia követésére. Különösen fontos diagnosztikus teszt az újszülöttkori naevusok differenciáldiagnosztikájában.

Az S100 proteincsaládról napjainkban egyre bővülő irodalmi adatokkal is rendelkezünk.

DR. KONCZ ÁGNES

# Néhány megjegyzés a császármetszés történetével kapcsolatban

A *MediArt* legutóbbi, 2009/3. számában olvashattuk dr. Szabolcs Antal igen érdekes és színvonalas cikkét „A császármetszés – mint orvosi és társadalmi dilemma” címmel. Az egyébként remek cikk bevezetőjében a császármetszés történetéről néhány téves adat olvasható: nehogy e tévedések tovább terjedjenek, úgy gondoltam, érdemes korrigálnunk őket.

Szabolcs doktor azt írja, hogy „az első császármetszés valószínűleg a római korban történt, amikor császári rendeletre, Kr. e. 700 körül a haldokló vagy elhalt terhes asszonyokból ki kellett operálni a magzatot és külön eltemetni”. Az első császármetszések időpontja sajnos nem ismert, de bizonyíthatóan már az ókori Mezopotámiában és Egyiptomban végeztek ilyen kényszerű műtéteket, vagy azért, hogy az anya életét megóvják, vagy pedig éppen azért, hogy a halott anyából a még élő magzatot kiemeljék. Ráadásul Kr. e. 700 körül még nem beszélhetünk római császárságról sem, amely csak 7 évszázaddal később jött létre. Vagyis semmilyen „Lex caesarea” nem született ekkor: a szerző nyilván a Kr. e. 715-ben kiadott, s valóban bizonyos esetekben a császármetszést előíró „Lex regia”-ra gondolhatott. A császármetszés (*sectio caesarea*) terminus eredetét egyébként a hagyomány Julius Caesarral köti össze, aki életrajzírói szerint eképpen született – bár ez nem bizonyítható egyértelműen.

Az sem helytálló állítás, hogy az első sikeres császármetszést az 1800-as évek közepén Angliában végezték volna. Bernardus de Gordon

*Lilium medicinae*je már 1305-ben részletesen ismerteti a műtétet, Eucharius Rösslin 1513-ban kiadott *Rosengarten* című szülészeti munkájának 9. fejezetében pedig már az élő anyán végzendő császármetszés technikáját is leírja. (Más kérdés, hogy ekkoriban az anya és a csecsemő egyidejű életben maradására kevés volt az esély, de nyilván ez is előfordult olykor.) Az első dokumentáltan az anya és a gyermek tartós életben maradásával végződő császármetszést 1500 körül végezte Siegershausenben egy Jakob Nufer nevű böllér, mégpedig a saját feleségén. Következésképpen valószínűleg Magyarországon sem Tauffer Vilmos végzett először sikerrel *sectio caesareát*, 1890-ben.

A császármetszés történetéről egyébként gazdag irodalom áll rendelkezésünkre. Magam a következő műveket ajánlhatom az érdeklődőknek:

1. Pundel, P. J.: *Histoire de l'operation cesarienne. Étude historique dans la médecine, l'art et la littérature, les religions et la législation.* Presses Academiques Europeennes, Brussels, 1969.
2. Szabó András: *A császármetszés története és ikonográfiája.* *Historia et iconographia sectionis caesareae.* Folium, Budapest, 1996.
3. Blumenfeld-Kosinski, R.: *Not of woman born. Representations of caesarean birth in medieval and renaissance culture.* Cornell Univ. Press, Ithaca/New York, 1990.

DR. MAGYAR LÁSZLÓ ANDRÁS

„Bátran kijelenthetem, hogy miután évekig tanulmányoztam a magyar nyelvet, meggyőződésemmé vált: ha a magyar lett volna az anyanyelvem, az életművem sokkal értékesebb lehetett volna. Egyszerűen azért, mert ezen a különös, ősi erőtől duzzadó nyelven sokszorta pontosabban lehet leírni a parányi különbségeket, az érzelmek titkos rezdüléseit.”

(George Bernard Shaw)

# Ahol Prométheusz a kínjait elszenvedte

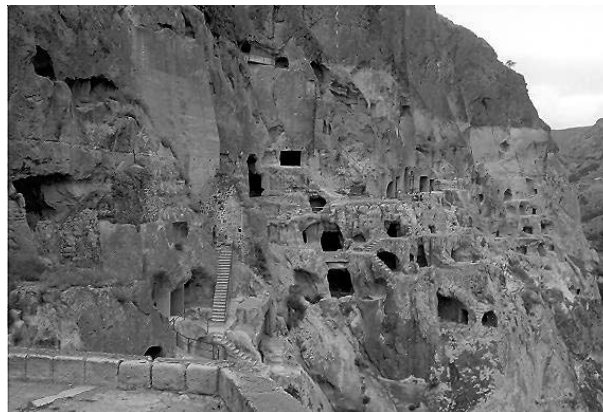
Amikor az Isten megteremtette a Földet, rövid pihenés után szétszította a területeket a különböző népek között. Hogy történt, hogy nem, a grúzok kimaradtak az osztogatásból, így reklamáló küldöttséget menesztettek az Úrhoz, aki a következőket mondta: belátom, hiba történt, nyilván nem maradhattok föld nélkül! Félretettem egy szép darabot öregségemre – ezt most nektek adom!

Ez év nyarán családommal turistaként két hetet töltöttem Grúziában, amit ők Szakastvelónak mondanak. Az ország 80%-át a Kaukázus hegység foglalja el, és nyugaton a Fekete-tengerrel is határos. Lakossága jelenleg 5 millió fő.

Történelme meglehetősen viharos, az újkorai rányomja bélyegét az általunk is jól ismert szovjet gyámság. Jelenleg is külső és belső hatalmi harcok zajlanak, nem stabil a helyzet. Indulásunk előtt a Magyar Külügyminisztérium listáján a turisták számára nem ajánlott, veszélyes országnak minősítették. Mivel az egyik lányom ekkor már két hónapja ott volt, és semmi veszélyt nem észlelt – nekiindultunk.

Repülőgépünk éjszaka érkezett a fővárosba, Tbiliszibe, ami egyáltalán nem mondható metropolisznak. Sok a leromlott, elhanyagolt épület, de sok az építkezés is. A tömegközlekedés legfőbb lebonyolítója a szovjet mintájú metró. Villamos, autóbusz nincs, de vannak az úgynevezett „sutkák” – az öreg, nyugati márkájú

## Szabad strand a hegyek között



Barlangváros Vardziában

mikrobuszok, amelyek nemcsak a városon belül, hanem a települések között is bonyolítják a forgalmat. Olcsó, és ott áll meg, ahol le- és felszálló van. Sok és szintén olcsó a taxi. Nincs szupermarket, de sok az utcai árus, kis bolt, ahol a napi bevásárlás elintézhető.

Az ott töltött két hét alatt mindig magán-szállásokon aludtunk, ahol elfogadható áron elfogadható körülményeket, igény esetén reggelit, vacsorát is kaptunk. Az óváros nagyon hangulatos, tele kocsmával, vendéglővel, templomokkal, fürdőekkel. Ez utóbbiak török jellegűek, termálvízzel, kis családi medencékkel, masszázsszal. Egy ilyen kibéreltünk – feledhetetlen élmény volt. A masször – egy nagydarab grúz – lókefeszérséggel masszázs gyanánt jócskán lenyúzta a bőrömet, közben jeges vízzel öntözött. Pár napig úgy néztem ki, mint akit megvesszőztek.

A grúzok rendkívül vallásosak, annak ellenére, hogy a szovjet uralom alatt 1500 templomot romboltak le. Szerencsére – főleg a hegyekben – sok régi templom, kolostor megmaradt. Az egyik legrégebbi (1700 éves) a fővárostól 20 km-re fekvő Mecheta kolostor, tele fantasztikus freskókkal. Három nap múlva indultunk az ország közepén található Borjomiba, ami gyógyforrásairól híres. Útközben megálltunk Goriban, Sztálin (Dzsugasvili) szülővárosában, ahol egy ötemeletes múzeum mutatja be a teológusból, majd bankrablóból lett

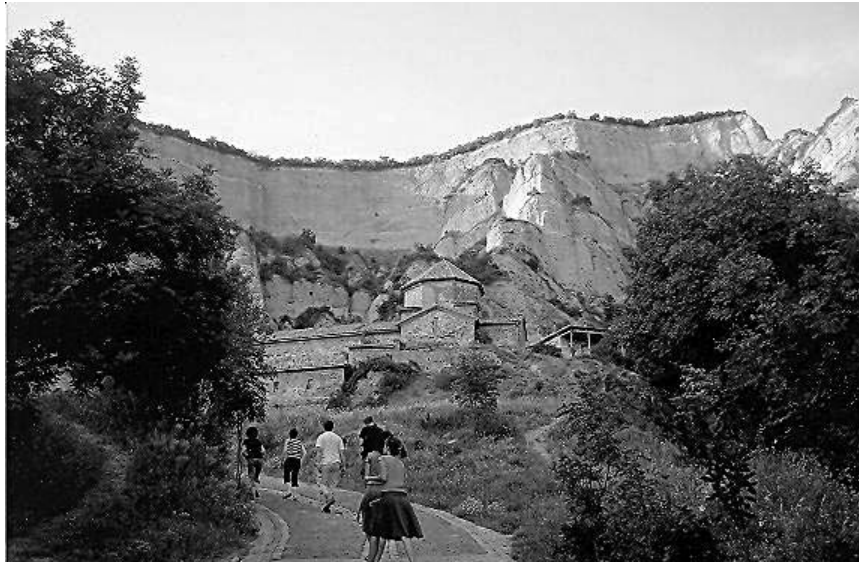
diktátor életének jelentősebb tárgyi emlékeit. Egyébként máshol nyoma sincs a Sztálin-kultusznak, de az eszme tovább él: unokája jelenleg a grúz kommunista párt főtitkára, és mindenkit beperel, aki rosszat mer mondani, írni öregapjáról.

Borjomi leromlott, de hangulatos fürdőváros, egy kicsit az erdélyi Szováta-hoz hasonlítanám. Mindenki issza a bűdös, kénes gyógyvizüket. A várostól 5 kilométerre egy erdő közepén mi is jót fürödtünk egy termálfüves medencében.

A következő kirándulásunk színhelye Vardzia, a világhíres barlangváros volt. Az utat tavival tettük meg, sofőrünk egy Zsizsi nevű úr volt, akiről kiderült, hogy ezredesként szolgált a szovjet hadseregben, és rendkívül utálja a jelenlegi Nyugat-barát kormányt. A társalgás oroszul zajlott, érdekes módon mindegyikünkben sok orosz szó került a felszínre. A barlangvárost kb. 1500 éve építette Tamara cárnő. Hatszintes barlangjaiban eredetileg 300 terem volt, de ma már csak 62. A sziklában egy régi templom is található, ahol az ezredes Zsizsi is áhítattal vetette a keresztet.

Borjomiból lementünk a Fekete-tenger déli csücskéhez, Batumi városába, amely Grúzia legnagyobb kikötője. Kellemes csalódás volt a város, szép tengerparti sétányok, gondozott parkok, nyoma sem volt szállodasoroknak. A tengerpart kavicsos, de a víz nagyon kellemes, csak enyhén sós. A vacsoránkat általában egy tengerparti étteremben költöttük el. A koszt nem volt ínyünkre, kivéve a „hacsapuri“-t, ami talán egy kelt túros réteshez hasonlítható, valamint nagyon finom a langallóhoz hasonló kenyerek. A grúz bor, mint az ecet, de nagyon jók a helyi sörök.

Egy este vacsora közben a szomszéd asztaltól – ahol három férfi ült – megkérdezték, hogy milyen nyelven beszélünk. Talán finnül? A válasz hallatán az egyik férfi felkelt a székről, pár percre eltűnt, majd visszatért egy hatalmas csokor rózsával feleségem és a lányaim részére. Nekem pedig az asztaluknál kellett jó pár vodkát lehúznom a grúz–magyar barátság-



A Jvari kolostor (1994 óta a világörökség része)

got és a kommunizmus bukását élte. Közben kiderült a lovagról, hogy 10 évet töltött a Gulágon, és ismerte Radnóti költészetét.

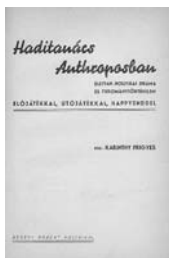
Vissza a fővárosba az utat hálókocsin tettük meg, ahol ugyanúgy, mint a régi szép időkben, a gyezsurnaja volt a főnök, a WC-t is csak a vonat indulása után egy órával nyitotta ki.

A következő, egyben utolsó úti célunk a Nagy Kaukázus volt, itt bűnhődött Prométheusz, amiért ellopta nekünk a tüzet. Kazbegi városában tanyáztunk, közel az orosz határhoz. Maga az odaautózás is izgalmas volt, elképzelhetetlenül rossz utak, nagy kátyúkkal, tehénürülékkel (ennyit életemben nem láttam), öreg Lada taxi, vadul vezető sofőr, mély szakadékok. Többször volt halálfélelmünk. Napokig kóboroltunk a 2000–2500 méter magas hegyi ösvényeken, ahol számtalan régi kolostor, érintetlen vadregényes táj, vízesések, hegyi települések voltak a látnivalók. Együtt ettünk, ittunk a hegyi pásztorokkal.

Az utunk végére rettenetesen elfáradtunk – arthrosisos térdeimet itthon hetekig kellett kúrálni – de megérte. Csodaszép természeti adottságokkal bíró, de nagyon szegény ország Grúzia. A grúzok pedig rendkívül nyíltak, barátságosak, segítőkészek, vendégszeretők. Büszkén őrzik hagyományaikat, nyelvüket, vallásukat. A Nagy Testvér árnyékában nyilván nehéz lesz a felemelkedés, de ahogy a grúzokat megismertem – biztosan megcsinálják. Kívánom nekik!

DR. ANDITS TAMÁS

# Haditanács Anthroposban



*Karinthy Frigyes (1887–1938) író a magyar irodalom jelentős alakja, a humor és szatíra zseniális művelője. Az alábbiakban teljes egészében közölt drámája nem tartozik a legismertebb művei közé, talán sokan nem is hallottak róla. Ennek megvan az oka. A darab a 133 napig tartó Tanácsköztársaságot maró gúnynyal eleveníti fel. A dráma az emberi testben játszódik, szereplői a sokszor latin néven nevezett sejtek, képletek. Szalay Károlynak Karinthy életéről és műveiről írt könyvéből lehet megtudni, hogy a Révai Irodalmi Intézet 1933-ban adta ki füzet formában, melyben nincsen évszámjelölés. Érthető, hogy 1945 után agyonhallgatás lett a sorsa a politikai tartalmú műnek. 1977-ben egy könyvaukción sikerült megvásárolnom. – A főszerk.*

## J Á T S Z Á K :

SZÜRKE KÉREG, államfő.  
SZÍV, miniszterelnök.  
CSONTVELŐ, hadügyminiszter.  
NERVUS VAGUS, kultuszminiszter.  
COLON, kereskedelemügyi miniszter.  
BÉCARTIA KÜLÜGYMINISZTERE.  
SPAMUS, az összeesküvők vezére.  
NERVUS APPENDICULARIS, a Csökevények államtitkára.  
PARASIMPATICUS, államtitkár.  
HEPAR, PULMO és egyéb szervek.  
SCHMALZ, Lézengő Zsirsejt.

Összeesküvők, konstruktív és destruktív Hormonok.  
Fermentumok, tartalékos és tényleges Vérsejtek.  
Szolgálaton kívüli Fehérvérsejtek.  
Néhány Stafilo-coccus, mint kém.

Idő: napjainkban.

## E L Ő J Á T É K

Szin: Anthropos fővárosának, Gasternek külvárosában, Duodenumban, egy félreeső tasakban. Jelen vannak: anarkista fermentumok, destruktív hormonok, néhány erjedő gomba, stafilo-coccus, több kifestett fehérvérsejt, valamint Spasmus, a Forradalmi Bizottság elnöke és Nervus Appendicularis, a Csökevények államtitkára.

SPASMUS: Egyedül vagyunk?

NERVUS: Minden rendben. A pilorust bezárták, a visszaömlés csak egy óra múlva kezdődik.

SPASMUS: Nincsenek kémek köztünk?

EGY HORMON: Nincsenek, parancsnok bajtárs. Az utcákon csak néhány vörösvérsejt cirkál. Simpaticust elaltattuk.

SPASMUS: Rendben van. Tehát figyeljetek. A nagy vállalkozás, amelynek végcélját, Anthropos államéletének gyökeres megváltoztatását mindnyájan ismerjük...

ANARKISTA FERMENTUMOK (felzudulva): Nagyon helyes! Halál az uralkodó rendszerre!

EGY STAFILO-COCCUS (koketten, rekedten): Halál Anthroposra!

SPASMUS: A nagy vállalkozásban fontos határozatot hoztunk. A titkos propaganda eszközeivel sikerült nemcsak Duodenum, hanem az összes külvárosok egész munkássejt-társadalmát tervünknek megnyerni.

DESTRUKTIV HORMONOK ÉS FERMENTUMOK: Halljuk! Halljuk!

SPASMUS: Ez a terv a következő: Mint tudjátok, Anthropos fővárosának Gasternek, egész kereskedelmi forgalma végeredményben itt, Duodenumon áramlik keresztül, innen kerül a katonai országutakon át a városokba és falvakba. Jól tudjátok továbbá azt is, hogy szövetségeseink, a derék Hepar és Pancreas dolgozói lakószolgálatot látogatják azt a napi másfél-két liter anyagot, mely a tápanyagokat bontja, építi és ezáltal az anyagcserét biztosítja...

KÖZBESZÓLÁSOK (türelmetlenül): Tudjuk, tudjuk, térjünk a tárgyra.

SPASMUS: Arról azonban kevesen tudnak, hogy a szövetségeseink által termelt áru jelentékeny része naponta többször visszakerül Gaster piacaira, hogy ott elpusztítsa a Fundus-művek által termelt pepsin fölöslegét és ezáltal nagy bajoktól óvja meg a főváros munkássejt-társadalmát!

NERVUS: Amint azt 1908-ban Boldyreff kimutatta: ez a híres Regurgitatio Duodenalis.

SPASMUS: Ugy van! Az igazi forradalmárnak műveltenek kell lennie! (Folytatva) Uraim! Ez a regurgitáció teszi lehetővé, hogy a Fundus-művek által termelt pepsintömeg fölöslege, ami a külső anyagok felvétele után megmarad, ne támadja meg magának a fővárosnak lakosságát is! (Hévvél) És most kérdezem tő-

letek bajtársak: Kinek a keserves munkája szolgáltatja a fővárosnak a védelmi anyagot?

EPHÓLYAG-, PANKREAS- ÉS DUOD.-SEJTEK (Kórusban): A mienk, a mi keserves munkánk!

EGY MUNKÁS HEPARBÓL (félre): Attól vagyunk olyan keserűek!

SPASMUS: Ugy van, a tietek, csakis a tietek, barátaim, már pedig ennek a megvetett, alig figyelemre méltott munkának, amit csakis régi idők kérődzéséhez hasonló rabszolga-teljesítménynek tudok minősíteni, köszönheti egész Gaster, hogy piacot talált a rajta áthullámzó élelmiszerforgalom számára s ezzel Anthropolos életét biztosította. Nos, bajtársaim, ezt a teljesítményt nekünk módunkban van megtagadni!

HORMONOK: Ugy van, ugy van, le a rabszolgatartókkal!

SPASMUS: Ha a visszaáramlás elől elzárjuk Gastert, megbéníthatjuk az ország vásárcaarnokát!... A piacot nem találó pepsintermelő munkások, a Fundus-művek kizsákmányolt csöcseléke megtámadja a várost... megakadályozza a forgalmat... kikezdi az alapépítményeket, megtámadja a hámsejteket s akkor, ha az egész sejttársadalmat a törvénytelen állapot meggyengítette, majd hajlandók lesznek szövetkezni velünk!... Külföldi bajtársaink, a nagyon tisztelt Bacteriumok...

EGY STAFILO-COCCUS (rikácsolva): Éljen a Nemzetközi Sejtmozgalom! A bacteriumok is csak olyan sejtek, mint ezek a burzsujok itten! Mi szükség külön álamokra?!

EGY MÁSIK STAFILO-COCCUS: Anthropolos egyesüljön a Szerves Sejttársadalommal... Bomoljon elemeire! (Nagy láрма.)

SPASMUS (óvatosan): Ilyen messzire ne menjünk bajtársaim! Mi rokonszenvvel figyeljük a jóindulatu bacteriumok mozgalmát, de ami a belügyeinket illeti...

SCHMALZ (dörmögve maga elé): Majd meglátjuk, mi lesz mindebből.

SPASMUS: A mi előkelő bajtársunk Nervus appendicularis óméltósága, aki a haditerv előkészítésében segítségünkre volt, otthagya régente előkelő állását...

NERVUS APPENDICULARIS (idegesen rángatózva): No persze kérem... Ott mindenki korrumpálva van... Szürke Kéreg diktátorságot akar... Nekem ugyan nem parancsol... Én az alkotmány hive maradok... Öregebb politikus vagyok, mint ő... Én már Anthropolos régi napjaiban, mikor kérem még embrióban volt az ország, lehettem volna kormányfó is... de nekem nem kellett, nekem elég volt a csökevények államtitkársága.

SCHMALZ (maga elé): Savanyu volt a szöllő.

EGY REFLEX (izgatottan): Ki beszél itt savanyuságról?

SPASMUS (hallgatózik): Bajtársak, kár volt ezt a savanyuságot emlegetni... Ugy hallom, nyilik a Pílorus!...

EGY HANG (kivülről): Mindenki a kapuhoz... Paprikalódó Fermentumok, negyedik osztag, előre!... Tejföl-

felbontó ezred, vissza az átjáróhoz!

SPASMUS (sugva): Paprikácsirke!... Már megint! Másodszer ebben a ciklusban!... Micsoda munka lesz ezt feldolgozni...

MIND (lázban): Megint éccakai üzem!... Tulórázás!...

SPASMUS: Most mindenki menjen vissza munkahelyére. Dolgozzatok, mintha semmi sem történt volna... Ez a tulhalmozás, amivel odafönn senki sem törődik, csupán a mi malmunkra hajtja a vizet... Óriási mennyiségű sósav és pepsintermelés indul meg, lekonkurrálni a zsir és fűszerbehozatalt... Majd meglátjuk, mi történik, ha mi nem adunk védelmet!

EGY HORMON (berohan): Itt a hiperémia! Jönnek a vörösvérsejtek!... Kinyitni a gyárkapukat!...

SPASMUS: Vissza a műhelyekbe!... Vizszontlításra, bajtársak!

(Mindenki szétfut, Duodenum országutján megindul a forgalom, óriási társzekereken cipelik a félig feldolgozott gyomorbennéket a belek felé. Hallani, ahogy Hepar és Pancreas munkásai felvonulnak. Az epe ömölni kezd a csatornákból. A peristaltikus mozgalom, visszafelé megindul Gaster felé. A láthatárt sárgás-zöld felhők borítják el.)

EGY HANG (felülről a telefonba): Kérem az államtitkár úr óméltóságát!... Nincs a hivatalban?... Akkor a helyettesét... Azonnal le kell szólni a Fundus Művekhez, hogy még egy szállítmányra van szükség, a déli adag teljesen elfogyott. A Tejfelelhárító különítmény parancsnoka kéreti...

SPASMUS (halkan Nervushoz): Hallod, újabb pepsint kérnek...

NERVUS (zord mosollyal): Majd meglátjuk mi lesz ennek a vége.

SPASMUS: Csak ezekre a Fehérvérsejtekre kell vigyázni. Az a gyanum, külföldi ügynökök vannak köztük... Streptococcusok...

NERVUS (legyint): Azoktól nem félek. Fő, hogy ezeket a hülye Fermentumokat a kezünkben tartjuk. Duodenum naggyá lesz!

SPASMUS: Nagyobbá, mint Gaster! Mi leszünk a főváros!

NERVUS: Ahogy annak lennie kellett volna... Ahogy őseim az intrauterinalis őskorban megálmodták.

SPASMUS: És ennek a ragyogó fővárosnak, amelynek Gaster csak külvárosa lesz - vajjon ki lesz a polgármestere és elnöke? (Rákacsint Nervusra.)

NERVUS (nevetve a kezét nyújtja): No mit gondolsz? (Némán rázzák egymás kezét.)

SPASMUS: Éljen a felszabadító forradalom - amin, siker esetén, igen szépen lehet keresni - ha kettőn áll a vásár!

NERVUS (rángatózva, rekedten énekel): „Ez a harc...” (Távrolról hallani az epeszállító munkások forradalmi énekét.)

## ELSŐ DALBETÉT:

Fel a harcra májak vesék  
 Nem kellene gyermekmesék.  
 Szervekedjünk lépek, belek  
 Vasat üssük, amíg meleg.  
 Vége lesz a nyomornak,  
 Ha befütünk a gyomornak!  
 Sűrű sötét az éj,  
 Dühöng a béli szél  
 S legyen gyomorfekély!  
 Lenyelvén früstököd  
 Izzadjon üztököd!  
 De hiába früstök s ebéd,  
 Ha nem adunk hozzá épét!  
 Hadd tudja minden náció  
 Mi lesz abban a ráció  
 Ha jön a revolúció  
 S nem lesz regurgitáció!

Függöny.

## A HADITANÁCS.

(Vagus kultuszminiszter, Csontvelő hadügyminiszter, Colon csere-kereskedelmügyi miniszter és Sziv miniszterelnök. Szin: a Nyultagyvelő egyik tanácskozó terme, a fossa romboidea, egy héttel az előjáték után.)

SZIV (csönget): Uraim, nagyjában tudjuk, milyen komoly ügyben hívtam össze a tanácsot.

MIND: Éljen Anthrospos!

SZIV: Hazánk társadalma egyelőre még nem látja a veszélyt; de mi, akik aggódva figyeljük a jövőt, nyílt szemmel kell, hogy szemébe nézzünk bizonyos nyugtalanító tüneteknek, amik az utóbbi időben nap nap után észlelhetők s amikről már az államfő...

VAGUS: Éljen Szürke Kéreg, szeretett elnökünk!

HEPAR (sugva): Hallod a strébert?

NERVUS APPENDICULARIS (legyint): Született lakáj – nincs egy független gondolata!

SZIV (folytatva): ... amikről már az államfő is értesült. (Sürgönyt vesz elő.) „Ma reggel értesítettek a Kabinetirodából, hogy a fővárosból minduntalan nyugtalanító hírek érkeznek. Titkos gyújtogatók járnak-kelnek, egyre-másra kigyullad egy telep, különösen az importszállítmányok beérkezése után. Sürgős jelentést kérek, mi történt, mi az oka ennek a nyugtalanitásnak.” Két nappal ezelőtt felkértem a kereskedelmügyi miniszter ur öméltóságát, készítsen minderről jelentést.

COLON: Tisztelt Minisztertanács, rövid leszek.

NERVUS APPENDICULARIS (Heparhoz félre): De milyen rövid! A vékonybéllel együtt vagy nyolc méter!

COLON (folytatva): Csak a tényeket sorolom fel a nélkül, hogy a feltehető okokat vizsgálnám. Magam is a

tanács bölcsességétől várom a megoldást. A tények a következők: Mintegy hat hónapja a kereskedelemben bizonyos zavar mutatkozik, aminek hatása egyre inkább érezhető különösen a főváros anyagcsereforgalmában, de nyugtalanságot okoznak pénzügyi körökben is. Ugyanolyan import mellett, mint a múlt évben, tehát a kereslet és kínálat hasonló körülményei között, egyre fenyegetőbb mértékben kapjuk a tőzsdejelentéseket, hogy megbízhatóbb állampapírjaink, a Fundus-részvények nem tudnak piacot találni. Másrészt a Fundus-művek műhelyeiben olyan többtermelés mutatkozik, ami a fővárosnak s rajta keresztül az egész országnak gazdasági egyensúlyát is fenyegeti. A pepsint és a sósavat, amit a Művek termelnek, részben felveszi a külföldi kereslet, de e felvétel lezajlása után semmiféle belföldi kereslet nem mutatkozik, a felhalmozott anyag nyakunkon marad. Az ilyenformán megmaradt tulprodukción természetesen a főváros lakosságán bosszulja meg magát. A pepsin éhes és előállt az a helyzet, hogy a jószág felfalja a gazdát. A szakértők tanácsstalanul állnak e sajátos jelenség előtt, nem tudnak segíteni. A kereskedelem, mely már annyiszor segítette át az országot a nehézségeken, most Önöktől várja a kivezető út megjelölését.

SZIV (csenget): Halljuk, Uraim, a hozzászólásokat!

CSONTVELŐ (recsegő hangon): Mit kell itt sokat hozzászólni?!... Kevés a haderő!... Kérek felhatalmazást a negyedik korosztály beöltöztetésére – három brigád Vörösvérsejtet a fővárosra, majd az rendet csinál!

VAGUS (idegesen és gunyosan): A hadügyminiszter ur önagyméltósága mindjárt a mozgósításra gondol. Ha mi nem vigyáznánk, már régen kitört volna a háború!... (Csontvelőhöz fordulva). Megbocsát, Excellenciád, de javaslatát nem is értem, mert hisz a katonaság összpontosítása ebben az esetben kivételesen nem javítaná, hanem fokozná a zavarokat, mert kétségtelenül emelné a vérbőséget és gyulladást.

HEPAR: Talán olajért kellene a külföldhöz fordulni?

TÖBBIEK (nagy lármában): Micsoda? Olajat a tűzre?

COLON (erélyesen): Ilyen megerhelések ellen eleve tiltakozom! Akkor inkább azt ajánlom, hogy Anthrospos szüntesse be a teljes paprika felvételeket, tartson diétát és feküdjék le! (Óriási láрма.)

SZIV (csenget): Kérem uraim! Tartózkodjunk az ilyen kivihetetlen ajánlatoktól. Anthrospos ebbe sohasem fog beleegyezni! Mit szólnának az urak a sodabicarbonáthoz?

COLON: A Gázművek már ismételt és határozottan tiltakoztak a soda merényletek ellen! Már ugyanis eleget marta a nyálkahártyáinkat, de a puffadást sem bírjuk, amit okoz! Ezt Anthrospos előtt már említeni sem lehet!

MIND: Nem, nem, soha! Ez már elég bajt okozott! (Óriási láрма és felzudulás.)

SZIV (csenget): Nyugalom uraim. Vigyázzunk a sziszto-

lémra. Önök jól tudják... (szerényen), hogy az a kis neurosisom... ha nem is éppen vitium...

HEPAR (sugva, megvetően): Már megint a billentyűt félti! Azért mondom, egy zongoraművész ne menjen miniszterelnöknek! Láttuk Paderevsky példáját.

PARASIMPATICUS államtitkár: Én a magam részéről (óvatosan) atropint ajánlanék... szerény nézetem szerint csupán arra van szükség, hogy a Fundus-művek termelését lecsökkentsük, amire helyre állna a terelés és fogyasztás egyensúlya.

VAGUS: Mi? Atropin? Gyorsítani a szív működést?

SZIV (aggódva): Micsoda? Erről szó sem lehet!

CSONTVELŐ: Jól néznék ki! Vége lenne az izomtónusnak, az utak járhatatlanokká válnának, mindenki bezűntetné a munkát, a fegyelem megszűnne.

PARASIMPATICUS: De a vasomotorok...

CSONTVELŐ: Süsse meg a vasomotorjait!

VAGUS: Uraim! Az egész zavarnak az az oka, hogy Gaster polgársága ideges. A pepsin-papírok esésének lelki okai vannak... Fel kell világosítani, nevelni kell a polgárságot. Volt szerencsém tárgyalni erről az államfő őexcellenciájával. Az idegességet kell megszüntetni... Azért ajánlottam őexcellenciájának, hallgassa meg azt a híres psychoanalitikust...

CSONTVERLŐ (az asztalt veri): Psychoanalitikus!... Öreganyánk térdkalácsa!... Talán gyermekkori élményektől fáj az ország hasa, ha füstölt csülköt etetnek vele ecetes tormával?!...

(Nagy zaj.)

SZIV (csenget): Uraim – míg mi itt vitázunk, végzetes dolgok történnek a fővárosban. E pillanatban kapom a telefonjelentést, hogy a duodenumi országot közéletben lázadás tört ki... A sztrájkoló munkások felszedik a hámburkolatot és barrikádokat emelnek...

COLON (rémülten): Erosió! Fekély!

SZIV: Ugy van... A felszedett burkolat helyén megszűnik az ellenállás... Ha a fűszerszállítmány oda ér...

COLON: Szétszedik az egészet!... Áttörik a falat... A forradalmárok rázudulnak a Peritoneumra... Perforáció!

(Nagy zaj.)

SZIV: Uraim – itt azonnal cselekedni kell.

CSONTVELŐ (magánkivül): Katonákat oda, mozgósítani kilenc ezredet!

COLON: Ördögöt!... Éppen ellenkezőleg!... Mindenki vissza a kaszárnyákba.

SZIV: Uraim! Én nem vállalom a felelősséget. Azonnal érintkezésbe lépek az államfővel... Intézkedést kérek tőle... Hol a külügyminiszter?

COLON: Ki kell nyitítani a pilorust! Az egész forgalmat, akár meg van emésztve, akár nem, át kell bocsájtani.

SZIV (a telefonnál): Csöndet kérek uraim, az államfő

őexcellenciája... (hallgat, aztán leverten leteszi a kagylót.) Végző elkeseredésében szódobicarbonát rendelt.

COLON (keserűen nevet): Ujabb gáztámadás! Láttuk sokszor az eredményt! Hiszen a szódaszállítók egy követ fujnak a sztrájkolókkal... nem érdekük, hogy a normális üzem helyreálljon! Nekik mindegy, a pepsin pusztítja el, vagy a lug marja fel Gastert...

VAGUS: Majd meglátjuk, lehet-e erőszakkal kormányozni. Ezzel csak azt érjük el, hogy a kereskedelem teljesen megszűnik - devalváció, államcsőd! Én nem vállalom a felelősséget! (Elrohan.)

CSONTVELŐ: Beadom a lemondásomat!... (El.)

VAGUS: Kihallgatásra jelentkezem... Itt csak a lélek segít! Éljen Freud!... (El.)

CSONTVELŐ: Beadom a lemondásomat!... (El.)

PULMO HANGJA (kivülről): A légutakat már elzárja a fejlődő gáz... Nyissák ki a sphinctereket!

Hallatszik a sztrájkolók dala:

MÁSODIK DALBETÉT.

(„Ég a kunyhó” dallamára.)

Ég a gyomrod, ropog a szád  
Ha nyeled a bicarbonát,  
Mig a bikát szorongatod  
A karbonát elszalasztod.

(Ad notam „Zsindelyezik a kaszárnya tetejét”.)

Röntgenezik a gyomromnak belsejét,  
Mind elvitték a hámsejtek elsejét.  
Maradt benne belladonna, papavér,  
Isten veled szilvásgombóc, bikavér.

(Mind eltávoznak.)

SZIV (egyedül a telefonnál): Te vagy az excellenciás uram?

ÁLLAMFŐ HANGJA (a telefonban): Én... Rémes jelentéseket kapok... Félek, hogy az intézkedések csak ideig-óráig segítenek... Tele beszélnek a fejemet. Ez a Vagus se hágy békén, éppen most jelentkezett, de nem fogadom... Ugy látszik, csakugyan igaz azzal a sztrájkossal...

SZIV: Pardon, excellenciás uram, valaki örült fontos ügyben keres itten. Azt mondja élet-halálról van szó. Meghallgatom, aztán majd jelentkezem. (Leteszi a kagylót, a szolgálattevő vérszjéhez.) Eressze be!

SCHMALZ (rongyosan, elcsigázva becsöppen a pitvarajtóról.)

SZIV: Mit óhajt?

SCHMALZ (sugva): Bezsélhetek bizalmasan a Kegyelmes Urral?

SZIV: Egyedül vagyunk.

SCHMALZ: Duodenumból jövők, az összeesküvők főhadiszállásáról.

SZIV (csodálkozva): Összeesküvők?!

SCHMALZ: Sejtettem, hogy itt nem is tudnak róluk, a bajok okát Gasterben keresik. Nos, tudja meg Kegyelmes Uram, hogy hat hónapja folyik az ország fővárosának aláknázása, Spasmusnak és kétszinű államtitkár barátjának a vezérlete alatt. Én is köztük voltam, de nem bírta tovább a lelkiismeretem... (Megtörve.) Én szeretem a hazámat, Kegyelmes Uram és inkább őket árulom el, mint Anthropost, még ha nem is osztom mindenben a kormány felfogását.

SZIV (izgatottan): Beszéljen!

SCHMALZ: Duodenum hat hónapja amerikázik. Nem szállítják az epét, ami felvenné a pepsinfölösleget.

SZIV (billentyűjéhez kap): Hát persze – most már értem! Ennek az ellenőrzésére senki se gondolt.

SCHMALZ (legyint): Mit tudnak a maga nagyképű miniszterei!... A Regurgitációnak senki nem tulajdonított fontosságot... Most az összeesküvők kihasználták ezt a helyzetet.

SZIV (gyanakodva): És mivel bizonyítja mindezt, amit elmond?

SCHMALZ: Csináljanakpróbát. Az államhatalomnak módjában van karhatalommal hozni fel epét Duodenumból, majd meglátjuk nem szünek-e meg azonnal az erosiót okozó sztrájk.

SZIV: Maradjon itt. (A telefonba.) Excellenciás uram – van módodban szakértőt azonnal meghallgatni?

AZ ÁLLAMFŐ HANGJA: Véletlenül itt van éppen Becartia külügyminisztere.

SZIV: Átküldök egy jelentést, bizonyos összeesküvésről, amit épp most lepleztem le. Ha informátorom nem vezetett félre...

ÁLLAMFŐ HANGJA: Maradj a telefonnál, míg elolvassom. (Szünet után hallani a rádióban az államfő beszélgetését Becartia külügyminiszterével.)

ÁLLAMFŐ: Van rá mód erővel behatolni Duodenumba s átszállítani az epetermelést Gasterbe?

BÉCARTIA KÜLÜGYMINISZTERE: Mi sem egyszerűbb. Gumivonatokat bocsájtunk le, felvesszük az epét, elzárjuk az alsó sineket és az egészséget felküldjük Gasterbe.

ÁLLAMFŐ: Rendben van. Azonnal meg kell csinálni. (A telefonba.) Szív?! Kérlek viselkedj nyugodtan, nem kell izgulni... Idegen csapatok fognak teljes rendben átvonulni a fővároson.

(Nagy lótas-futás... A Bárzsing-szoroson megjelenik a gumivonat, a lokomotív áthatol Gasteren, ahol a lakosság szájátva nézi a különös látványt, azután, szétkergetve a csöcseléket, erővel kinyitják Pilorust, ezen át Duodenumba vonulnak és hatalmas eperakományokat szállítanak Gasterbe.)

(Szünet.)

SZIV (telefonnál izgatottan): Mi újság?

COLON (örömmel): A legjobb, kegyelmes uram. A sztrájk megszűnt. Pepsin és sósav-felvétel tökéletes. Közélelmezés kielégítő. A Fundus papírok emelkedtek. A felbontott burkolatnál egyelőre semmi baj. A hámsejtek már munkába álltak, s ha így megy tovább, hamar rendbe jön minden.

SZIV: Nagyszerű. Azonnal jelenteni fogom a dolgot. Felvételkedésség?

COLON: Kifogástalan. Azt hiszem, jöhet a bécsiszelet uborkasalátával.

SZIV (a másik telefonba): Excellenciás uram – a legjobb újságokat jelenthetem. A beavatkozás remekül sikerült. Kifogtunk az összeesküvőkön – ugylátszik informátoromnak igaza volt. Majd ki kell nevezni valahová.

ÁLLAMFŐ HANGJA (aggódva): Igenám, de ne felejtse el, ezt a külső beavatkozást nem lehet fenntartani normális állapotok között.

SZIV: Mit tegyünk?! Erővel leverni a lázadást? Csontveelő ugyanis nagyon háborus hangulatban van...

ÁLLAMFŐ HANGJA: Nem, nem, mindent csak nem polgárháborút! Semmi erőszak! Semmi sebészet!... Ugy kell tennünk, mintha nem vettünk volna észre semmit.

SZIV: Nekem van egy ötletem.

ÁLLAMFŐ HANGJA: Mi az?

SZIV: Nem lehetne külföldről epét szállítani a fővárosba?

ÁLLAMFŐ: Mondasz valamit.

SZIV: A dolog nagyon egyszerű. Gaster megkapja a szükséges epemennyiséget, megszűnnek a bajok, egy idő múlva az összeesküvők látván, hogy nincs rájuk szükség, rájönnek, hogy hiábavaló a munkájuk, ilyenformán nyakukon marad az egész termelés. Végeredményben nem nekünk ártanak, hanem önmaguknak. S anélkül, hogy erőszakot alkalmaznának, eljön a nap, amikor saját belátásukból, kényszerűségből nyitják meg a forgalmat és helyre áll a normális anyagcsere, a helyes és egészséges körforgás.

ÁLLAMFŐ (lelkesen): Nagyszerű!... S a szállított anyagban propaganda iratokat lehet becsempészni Duodenumba, amely felvilágosítja az ottani munkásságot...

SZIV (kétkedve): De kapunk-e elegendő epemennyiséget külföldről?

ÁLLAMFŐ (az alkotás lázában): Ha nem kapunk, magunk fogunk készíteni... Semmi akadálya... Én ilyesmire már régen tárgyalok külföldi államfőkkel... Egy tehetséges feltaláló járt nálam hetekkel ezelőtt és egy mesterséges készítményt mutatott, ami nemcsak arra alkalmas, hogy megfelelő adagban epével lássa el a fővárost, de olyan anyagot is kever mellé, ami teljesen megváltoztatja Duodenum munkásainak men-

talitását... Naponta négy szállitmányt lehet kibocsájtani belőle...

SZIV (lelkesen): Valami jó nevet kellene találni, hogy az akció hazafias jellegét hangsúlyozzuk!... Talán ezt: Salvanthropos.

ÁLLAMFŐ: Legyünk szerényebbek. Legyen a neve: SALVACID!

SZIV (lelkesen): SALVACID!

ÁLLAMFŐ: Azonnal intézkedem, hogy a gyártás meginduljon. Kérek vért!

(Diszfelvonulás indul Cerebrum vára felé. A várban nagy izgalom, lőtás-futás. Emlékképek, emigrammok futnak, titkos aktákkal a kombinatív osztály felé, ahol az új szer anyagát állítják össze. Ezeket a szavakat hallani: „Spasmus... hyperpesia... Thujon... cholsav...” A szín lassan kivilágosodik.)

## U T Ó J Á T É K

(Két hónap múlva.)

Szin: Sziv hálókamrája, a jobb pitvarban. Egészséges szivhangok. Áthallani a lélekzetvételt. Éjszaka.

SZIV (hirtelen gyanus zörejre riad. Kibujik az ágyból és a sötétben nyakon ragad valakit): Hé!... Világosság!... (Fény gyullad ki.) Ki vagy?!...

SPASMUS (lesütött fejjel): Ne csináljon lármát, kegyelmes uram, minek ébresszük fel az egész várost? Inkább bevallok mindent.

SZIV: Kicsoda Ön?

SPASMUS: Spasmus vagyok.

SZIV (diadallal): Ah! Spasmus... Duodenum lázadó vezére!

SPASMUS (keserűen): Igen. Régi dicsőség... Megbukunk, vége a komédiának...

SZIV: Mi történt?

SPASMUS (legyint): Hogy mi történt?! Ön kérde?... Ez az átkozott szer...

SZIV: Ah!...

SPASMUS: Egy darabig próbáltunk ellenállni. Hiába... Gasternek nem volt többé szüksége ránk... Minden a legnagyobb rendben ment, mióta ez az új anyag elterjedt... A hámsejtek cserben hagytak bennünket, felhagyták a sztrájkot, az erózió elmúlt, a lézió megszűnt... Mit tehattunk a felhalmozott epével, amire nem volt vevő? Elvesztettem a tekintélyemet. Tegnap este bizalmasan figyelmeztettek, hogy mondjak le önszántamból a vezérségről, Duodenum munkásai el vannak szánva, mint jó hazafiakhoz, Anthropos derék polgáraihoz illik, felajánlják termelésüket Gaster lakosságának s hajlandók szerződést kötni, hogy máttól fogva elegendő mennyiséget termelnek, bármilyen nagy is a szükséglet.

SZIV: És Ön?

SPASMUS (vállat von): Mit tehettem? Nekem már befellegzett. Utolsó kétségbeesésemben merényletre szántam el magam. Egy félórával ezelőtt lopóztam be a pitvaron át azzal a szándékkal, hogy beférkőzve a billentyűk közé, megállítsam az egész vérkeringést. (Szünet.) Most itt vagyok, mindent tud. Tartóztasson le.

SZIV (rövid habozás után oda megy hozzá, a szemébe néz): Nem, nem Spasmus, én nem tartóztatom le magát. Én tudom, hogy a maga helyén minden tehetségnek érvényesülni kell a jó ügy szolgálatában. (Szünet után meghatottan.) Tudna még jó hazafi lenni?

SPASMUS (elernyedve): Kegyelmes uram....

SZIV (melegen): A peristaltikus működés ellenőrzésére új főfelügyelőre van szükségem... Vagus nem birja már az egész strapát... Nos? (Szünet.) Kezet rá!...

SPASMUS (könnyekkel a szemében le akar térdelni): Kegyelmes Uram!...

SZIV (meghatottan): Álljon fel!... Legyen a jövőben tisztességes!... Holnap megkapja a kinevezését... A jelszó...

SPASMUS (lelkesen): Éljen Athropos! Éljen Gaster! Éljen Szürke Kéreg!

SZIV (enyelegve): No és a SALVACIDOT se felejtse el – végeredményben neki köszönheti erkölcsi megváltását.

SPASMUS (elszántan): Óhajtom is, hogy az Államfő mindig készenlétben tartsa, soha el ne felejtse ennek a szernek a nevét – emlékeztetésül, ha valaha megtalálnék szédülni!

SZIV: Ugy legyen! Lelkedben hit – tarsolyodban Salvacid!

SPASMUS: Hiába – szive csak a szivnek van, ebben az országban!

## HARMADIK BETÉT.

Éneklik: Sziv és Spasmus, tánc kíséretében, miközben Sziv saját billentyűin kíséri a dallamot.

(Ad notam: „Ha férfi lelkedet”.)

Ha a legjobb falat  
Torkodon lecsuszék,  
És a gyomorfalad  
Könnyelmün tépi szét,  
Ne gondold szörnyűt és nagyot,  
Műtétet és halált,  
Se Atropint, se alkalit,  
Amely savat kivált.  
Gondolj szerényt s picit  
Kérdezd Jenőt s Lacit,  
Egyetlen szer van? SALVACID  
Az meggyógyítja a pacit,  
Pacit, pacit,  
Naponta SALVACID!

(Függöny.)

# Kis magán-orvostörténet

1964

Nyolcéves koromban, kancsalságom miatt szemműtéten estem át – a Mária utcai klinikán operált meg Sternberg Aliz, a kiváló szemészprofesszor. A műtét után leragasztott szemmel feküdtem napokig, mikor azonban végre elhagyhattam volna a kórházat, az osztályon influenzajárvány ütött ki, így még pár napig maradnom kellett. A betegek kezelésére egy fiatal, szépséges orvosnő járt be hozzánk: szőke haját az akkoriban divatos lófarokban viselte. Nagyon tetszett, hogy gallérja alatt türkizkék bársonyszalagot visel, és hogy köpenyéből enyhe virágillat árad. Úgy emlékszem, mindig mosolygott – olyan gyönyörűnek láttam, mint valami tündért. Valahányszor megpillantottam, boldog izgalom fogott el. Általában délután érkezett a kórtermünkbe, minden ágyhoz odament, mondott valami kedveset, meghallgatta a tüdőnköt, megsimogatott bennünket, azután tovalebent. Teljesen belehabarodtam az én tündérembe. Egy nap elhatároztam, hogy szerelmet vallok neki. Mondani ugyan nem mertem volna semmit, de lerajzoltam őt legjobb tudásom szerint, a kék szalagjával és a lófarkával, haját citromsárgára, száját tűzpirosra, szemét égszínkére színezve. Dobogó szívvel vártam az újabb találkozást, beszédes ajándéknak szánt művészi rajzomat szorongatva izzadt tenyeremben. Aznap persze egy kövér, rosszkedvű bácsika jött be a tündér helyett, komor arccal körbedöcögött, aztán azt mondta: „No”, és kiment. Másnap is hiába vártam szerelmemet. Harmadnap pedig hazamehettem.

Harminc esztendő múlva Misi fiammal jártam a Mária utcában. Szegény örökölte tőlem a kancsalságot és a műtétet is. Az egyik szobában valami csoportfénykép-féleség a kórház dolgozóit ábrázolta a 60-as évek közepén. Ült közöttük egy fiatal, eléggé testes, fehér köpenyes nő, szőke lófarokkal. Lapos, húsos arca volt, túl erős álla, apró gombszeme. Blúzának gallérja alatt, jól láthatóan, szalagot viselt.

1970

Apám szerint gyermekorvosunk, Farkas Éva 1934-ben a legszebb, leggazdagabb és legokosabb medika volt az egyetemen. Mikor megismertem, már ötvenes éveit taposta: egykori gazdagságából és szépségéből bizony nem sok maradt. Igaz mindig egyenes tartással, elegáns kosztümökben, túsarkú cipőkben járt, hollófelete, gondosan elrendezett kontyát pedig kellemes szappan-, kölni- és orvosságillat lengte körül. Maga volt a kulturált és önérzetes Orvostudomány. Ennek ellenére én eléggé féltem tőle, mert szertartásos komolysággal bánt velem, magázott, és akármi bajom volt, mindig tetőtől talpig kivizsgált, amivel különösen serdültebb koromban hozott zavarba. A vizit mindig ugyanúgy zajlott: a hosszas, alapos kézmosás után Éva néni megjelent szobám ajtajában, kosztümkabátját a szék támlájára terítette, majd kért egy kanalat a torokvizsgálat-hoz, s miután megkapta, mindenkit kiküldött a szobából. Ezután jelentőségteljesen a szemembe nézett, és azt mondta: „Kedves Uram, legyen szíves, vetközzék Ádám-kosztümre.” A vizsgálat általában sokáig tartott, és elkerülhetetlenül mindenre kiterjedt. Későn érő gyerek voltam, így még tizenhárom-tizennégy éves koromban is legalább évente egyszer-kétszer ki kellett állnom az egyre nehezebben viselt megpróbáltatásokat. Aztán egy alkalommal – már nyolcadikos lehettem – szokott felszólítására, hogy vetközzem Ádám-kosztümre, összeszedtem minden bátorságomat, és nem mozdultam. Ezen Éva néni láthatóan meglepődött, megkérdezte hát, mi a baj. „Nem lesz elég csak derékig?” – kérdeztem reszkető hangon. „Ha gondolja, kedves uram, vetközzék csak derékig! Én tiszteletben tartom férfiúi szemérmét” – felelte Éva néni méltóságteljesen, majd belenézett a torkomba, elpakolta műszereit, felöltötte kosztümkabátját, és kimért léptekkel távozott. Soha többé nem jött ki hozzám.

1975

Katonai szolgálatom hetedik hónapjában sikerült szemé-  
szeti felülvizsgálatra a kecs-  
keméti honvédkórházba ke-  
rülöm. Itt azonban a vérvé-  
telnél kiderült, hogy nagyon  
magas a süllyedésem, áttettek  
hát a belgyógyászatra. Még  
aznap jelentkezniem kellett az  
orvosi szobában, ahol egy  
harmincas, meglehetősen  
vonzó küllemű, őzikeszemű  
nő fogadott. Nem köpenyt,  
hanem miniszoknyát és feszes  
blúzt viselt, gondoltam, vala-  
milyen adminisztrátor lehet.  
Leültetett, és írógépe mögé te-  
lepedve kikérdezte az adatai-

mat. Vagy negyedórát pötyögött a gépen,  
majd váratlanul közölte, hogy most pedig vet-  
közzem le teljesen. Levettem a pizzámam –  
szerencsére volt rajtam alsógatya is, mindig  
hordtam, mert a kórházi pizzámák sliccén,  
rejtélyes okból, sosem voltak gombok – a nő  
pedig nekilátott vizsgálni. Ujjainak érintésétől  
és testének illatos közelségétől – 19 éves vol-  
tam ekkor – erős izgalom fogott el. Megpró-  
báltam a laktanyára, a reggeli tornára és Ba-  
logh szakaszvezetőre koncentrálni, de hiába,  
gerjedelmem nem hagyott alább. Helyzetem  
különösen akkor vált aggasztóvá, mikor ha-  
nyatt kellett feküdnöm, a nő pedig mellém ült,  
és módszeresen, felülről lefelé haladva tapo-  
gatni kezdett. A hasam aljához érve azonban  
megállt, megértőn sóhajtott, és intett, hogy fel-  
kelhetek. Hatalmas kő gördült le a szívemről.  
Fölpattantam, és hálát adtam a Jóistennek,  
hogy a végveszedelemben segített rajtam. A  
hölgy jóságosan rám mosolygott, és azt susog-  
ta: „Jól van, most lazítson egy kicsit, aztán  
folytatjuk.”

2007

Az elegáns magazin csinos, fiatal riporternője  
a megbeszélte időpontban magnetofonnal és  
fényképezőgéppel jelent meg a könyvtárban.  
Bevezetésképpen hosszasan magasztalta  
munkásságomat, tiltakozásom ellenére foly-  
ton professzor úrnak szólítva. Beültünk az



A szerző

egyik üresen álló szobába, és nagyjából egy  
órán át számomra is kellemes, érdekes beszél-  
getést folytattunk valami aktuális, ám az or-  
vostörténettel is összefüggő témáról. A hölgy  
a riport befejeztével láthatóan elégedetten zár-  
ta le magnóját, megköszönte a türelmemet,  
majd megkért, hogy hadd készítsem rólam né-  
hány képet a közlendő cikk kiegészítésekép-  
pen. Nem szeretem ugyan, ha fényképeznek,  
mindig bárgyú arcot vágok a fotókon, ám mit  
volt mit tenni, belementem. A hölgy egyszer-  
kétszer elkattintotta a gépét, majd megkért,  
hogy vegyek fehér köpenyt, mert fehér köpe-  
nyes képet is mindenképpen szeretne rólam.  
Van is egy fehér köpenyem, még az ősidőkből,  
mikor a könyvtárosok számára az ilyesmi kö-  
telező volt, kicsit nagy és koszos, de a kedvé-  
ért előbányásztam a szekrény mélyéről, és ma-  
gamra öltöttem. A nő azonban még mindig  
elégedetlennek látszott. „Jó lenne, ha sztetosz-  
kópot is akasztana a nyakába” – tanácsolta.  
„Sajnos sztetoszkópom az nincs.” „Nincs?  
Hogyhogyan nincs?” „Mivel nem vagyok or-  
vos.” „De hát a professzor úr doktor, nem?”  
„Igen, csakhogy bölcsészdoktor” – magyaráz-  
tam kissé szégyenkezve hiányosságaim miatt.  
A nő láthatóan elkomorodott, aztán megbö-  
csátóan legyintett, és felderült az arca: „Na,  
nem baj, de azért egy szemüveget csak tudunk  
keríteni?”

DR. MAGYAR LÁSZLÓ ANDRÁS

*Dr. Hankiss János*

## ÜZENET A FELHŐK FÖLÜL

Pytheas Kiadó, Budapest, 2008.

Szokatlan téma, ami elől senki sem térhet ki: Mi vár ránk a nagy vízváltás után, a Rubicon túlsó partján? Megdöbentő indulás: „Tegnap volt a temetésem. Szép idő volt, sokan eljöttek. Olyanok, akik közel álltak hozzám, de biztos olyanok is, akiket csak a szokás vagy a kíváncsiság hozott el. Kicsit túlzásnak éreztem, mennyi minden szépet és jót mondtak el rólam, olyasmiket, amiket azelőtt sohse emlegettek.

Nem mondom, hogy nem tartottam kicsit a Szent Péterrel való találkozástól. De nem volt se Kharón, se nagykapu, csak könnyűség volt, és a legszebb: hogy semmi se fáj, lehullt rólam a rosszulletek és félelmek iszonyata. Tanácstalanul lebegtem a semmiben, majd leheveredtem egy buja felhőre, puha volt, hűvös és barátságos...”

A felsőhajításra eljut hozzá egy üzenet: Ne bízd el magad, bejutni a nagy Ítélet elé nem megy olyan ripsz-ropsz. Előtte jóvá kell tenned mindazt a Földön, amit elrontottál, amit elmulasztottál. Elrendezni mindazt, ami befejezetlenül maradt.

„Igen ám, de hogyan, kéz és láb nélkül...?” „Micsoda földhözragadtság! Mi a te 4 dimenziós szűk kis tered a mostani végtelenhez képest!? Amelyben szabadon szállsz, beszlisszolsz az emberek tekintetén át a titkok tárházába, és ott úgy zongorázol az idegszálakon, mint a legnagyobb zongoraművész a billentyűkön.”

„Sohse jutok a végére.” „Sohse? Ez a fogalom itt nem létezik. Csak az elvégeztem-e a feladatom, vagy nem?”

Az újonnan érkezett nekilát hát a munkának: Először a kedves sertésekhez száll le, akik ellen annyi bűnt követtünk el. Összesereglenek az állatok, humoros találkozások tanúi leszünk. (A bárány húzódozna az oroszán elől: „Hátha egy bizsergető illat csábításában elfeledkeznek a jó modorról!?”). Aztán szomorúbb tájakra jutunk: egy gyerekkórház onkológiájára: Enyhíthet-e a fájdalom, oldhatja-e a szorongást? Aztán a kisfiú társául szegődik: együtt talán erőt adhatnak a kis betegnek, aki ott maradt. Tennivaló bőven akad: Megmenthető-e az elkeseredett idős asszony a kútka-vánál? A csúnya lány gyönyörűnek tűnhet-e a vak fiú simogatásában? Szent ég! Az öreg nekiindult a kereszteződés-

nek, ahol rohannak az autók! Sok szívhez szóló esemény. És utoljára a legnehezebb: Látogatás a gyászoló családjánál, akik ellen...?

*Dr. Hankiss János*

## VIHAR

Pytheas Kiadó, Budapest, 2009.

A Balatonnál nyaraló család feje, aki unokájával sétálgat a parton, figyel, hogyan közeledik és köt ki egy vitorlás a parton. A férfi néhány megjegyzést tesz a gazdag disszidensekre, akik ügyesen megúszták az elnyomás és félelem évtizedeit azzal, hogy kimentek.

Második alkalommal, amikor a kisfiú újra kivonsolja őt megnézni a „hajót”, döbbenet találkozik szembe azzal, hogy a vitorlason ülő nő régi ismerőse... ismerőse? dehogyis, régi szerelme, aki legszebb idejükben hirtelen eltűnt, ott hagyta őt anélkül, hogy bármilyen kifogást mondott volna, kiszökött. Nem akar vele találkozni, mély sebet hagyott a nő a férfin, akkor is, ha később békés családi életet élt itthon. „Békés?”, már amennyire az, fölsejlenek a nehéz megpróbáltatások, amelyekén át kellett menniük.

A férfi magában tiltakozik a találkozás ellen, amely mégis bekövetkezik, nem tud kitérni. És ettől kezdve fölfeslik egy titok: hogy lehet, hogy így ment el a lány annak idején.

Vihar a regény címe, és be is következik a vihar, fölborítja a vitorlást, és csak nehezen mentik ki a két áldozatot, kórházba szállítják őket. A férfi nem tud ellenállni, utánaérdeklődik, hogy vannak, majd be is megy. Igazában az ébredés közben feslik fel a nagy titok, hogyan élt ez a lány akkoriban, a nagy szerelem idejében, mik érték őt, és mi volt az ok, amiért így kellett menekülnie. A regény izgalmasan tárja fel, hogy mindkét oldal vesztes volt, egyik megoldás sem volt nagy boldogság akkor se, ha a kint élő most nagy autóval érkezik, és tud vitorlást bérelni.

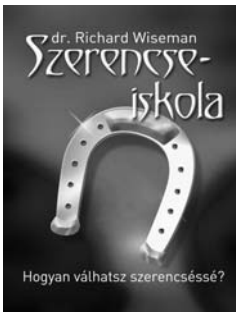
Az emberi megértés szellemében zárul a könyv, nincs bűnös, csak áldozat van, a történelem áldozatai, amiért nem lehet elégtételt venni, csak elfogadni és megbékélni.

A regény azért is számíthat érdeklődésre, mert a kimenekültek és itt maradtak között mindig is fennállt ez a feszültség, sokszor némi irigykedéssel is. Pedig a valóság egészen más volt. A regény ezt fejteli fel.

Dr. Richard Wiseman

## SZERENCSEISKOLA

Agykontroll Kft., Budapest, 2009  
224 o., 2490 Ft



Dr. Richard Wiseman – az angliai Herfordshire Egyetem pszichológia tanszékének egyik vezetője – három éven keresztül több száz kirívóan szerencsés és kirívóan balszerencsés embert vont tudományos vizsgálat alá. Megállapította, hogy melyek azok a viselkedés-

és gondolkodásbeli vonások, amelyek a szerencsés emberekben közösek, s amelyeket ők *öntudatlanul, ösztönösen* használnak. Ezt követően megtanította ezekre a viselkedés- és gondolkodásbeli vonásokra a kirívóan balszerencsés embereket, akik ettől kezdve szerencsésé váltak.

Lássunk kettőt a szerencsés emberek közös vonásai közül! A szerencsések hallgatnak megérzéseikre, és tesznek is azért, hogy hatodik érzékük fejlődjön. Sokuk például valamilyen módszerrel rendszeresen relaxál, ami bizonyított módon izmosítja az intuíciót.

A relaxáció valamilyen formájának elsajátítását azért is javasolja a szerző, mert a szerencsés emberek bizonyíthatóan nyugodtabbak, mint a balszerencsések. A feszült ember figyelme ugyanis beszűkül, s nem veszi észre azokat a lehetőségeket, amelyek pedig léteznek. Ezzel kapcsolatban röviden idézek a könyvből:

„A 62 éves Richard gyakran talál pénzt a járdán. Nyolc évvel ezelőtt elkezdte félretenni az így talált érméket és bankjegyeket egy »Talált pénz« feliratú befőttesüvegbe. Meglepődött, hogy milyen gyorsan telik meg az üveg. Richard elmesélte, hogy furcsa összefüggésre lett figyelmes: a talált pénz mennyisége attól függött, hogy mennyire érezte magát boldognak. Ezt úgy vette észre, hogy egy ideig feljegyezte a talált pénz mennyiségét, valamint azt is, hogy nyugodtnak, boldognak, aggodalmaskodónak vagy éppen szomorúnak érzi-e magát. (...) A szerencsés emberek többnyire nyugodtan szemlélnek a világ dolgait, és ennek eredménye az a képességük, hogy észreveszik a lehetőségeket. Nem arról van szó, hogy elvárják a kedvező alkalmak felbukkanását, hanem inkább arról,

hogy észreveszik őket, amikor megjelennek.”

Több jellemző vonást nem említek meg, mert akkor befolyásolom a könyvben szereplő szerencsekérdőív kitöltését, hiszen ha előre tudjuk, hogy milyen szempontokat értékel a teszt, könnyen lehet, hogy akaratlanul eltérő válaszokat adunk a kérdésekre.

Végül két beszámoló részletet idézek a könyvben szereplő egyik hölgytől, aki megfogadta dr. Richard Wiseman tanácsait. A két beszámoló közt egy hónap telt el.

„Játszottam a 13 éves lányommal, s közben beleestem egy gödörbe – amiről amúgy tudtam, hogy ott van –, és alaposan bevertem a fejem. (...) Otthon összeestem, ismét bevertem a fejem, és agyrázkódást kaptam. Elmentem az orvoshoz, aki gyógyszert írt fel. (...) Másnap, evés közben, letörött egy darab a fogamból, de nem tudtam megcsináltatni, mert gyógyszert szedtem. Aztán nekitolattam a kocsimmal egy fának, jelentős kárt okozva. Másnap meg sem tudtam mozdulni. Kiderült, hogy megütöttem a hátamat, de a fejsérülésemre szedett gyógyszer tompította a fájdalmat, ezért nem vettem észre a hátsérülést. Három hétig ágyban kellett feküdnöm. Így zajlik az életem.”

„Nagyon megdöbbenett, ami történt. Amikor belekezdtem, még nem tudtam, hogy mi lesz ebből, de pár hét alatt minden megváltozott. Sokkal szerencsésebb vagyok, még a barátaim is észrevették a különbséget. Sokkal többet mosolygok. Pozitívabban gondolkodom, már nem hiszem, hogy valamilyen szerencsétlenség fog érni. (...) Három évig tartó sikertelen próbálkozások után végre átmentem az autózézési vizsgán; pénzt nyertem a lottón; és sokkal boldogabb vagyok. Kulcsfontosságú szemléletmódváltás zajlott le bennem: most már azon gondolkodom, hogy hogyan tudnám megoldani a problémákat, és nem azon, hogy a történetet a balszerencsémnek köszönhetem.”

A könyv külön értéke, hogy segítségével az olvasó egyrészt felmérheti, hogy mennyire képes a szerencse befogadására, másrészt – a dr. Richard Wiseman által kidolgozott gyakorlatok segítségével – megtanulhatja, hogyan válhat szerencsésebbé. Várhatóan sok ember gondolkodásmódját és viselkedési szokásrendszerét fogja megváltoztatni. Mellesleg: rendkívül szórakoztató olvasmány is.

DR. DOMJÁN LÁSZLÓ

# Andrássy Gyula, a „lángoló zseni”

Andrássy Gyulát több állandó jelző kísérte életében. A legismertebb a „szép akasztott”, ahogy emigrációja idején a párizsi salonokban becézték, utalva arra, hogy a szabadságharcban való részvétele miatt halálra ítélték, és távollétében jelképesen felakasztották. Hívták a nemzet daliájának is, joggal, hiszen személyében megtestesítette az eszményképet, amely a XIX. század második felében az Osztrák–Magyar Monarchiában, sőt Európában is a bátor, szabadságszerető magyarokról kialakult. A legérdekesebb mégiscsak Festetics Mária grófnő, Erzsébet királyné udvarhölgyének naplójegyzete, aki egymással szembe állította mindkét, általa rajongva tisztelt államférfit: „Andrássy szavai a lángoló zsenit tükrözik, míg Deáké a nyugodt logikát, az okosságot, bölcsességet.”

Andrássy Gyula emlékét legszebb utunk őrzi, amely éppen mostanában nyeri vissza régi fényét, mint ahogy a rendszerváltás után kapta vissza eredeti nevét is. A sugárutat, amelynek nem titkolt mintája a párizsi Champs Élysée volt, s amely talán a legmaradandóbb emléke Andrássy munkásságának, még a gróf életében nevezték el létrehozójáról... Am nem kerülhette el sorsát, a második világháború után minden rendszerben átnevezték: a Sztálin úttól a Magyar Ifjúság útján keresztül a Népköztársaság útjáig. Igaz, hogy csak az utcátáblák változtak, a budapestiek mindig is Andrássy útként emlegették.

Mégis, mintha az utókortól Andrássy Gyula nem kapná meg azt a megbecsülést, ami megilleti. A reformkor kiemelkedő személyisége, Széchenyi István már megfelelő helyre került a nemzet képzeletbeli panteonjában. Idősebb barátját és harcostársát, Kossuth Lajost kezdetől fogva körülvette a nemzet imádata. Az okos és bölcs Deák alakja általános tiszteletnek örvend. Az elmúlt 100 évben mindhármukról több kiállítás emlékezett meg, szavaikat gyakran idézik, egyszóval benne élnek a nemzeti köztudatban. És mit tud a mai ember Andrássyról? Jó esetben azt, hogy köze volt a ki-



Louis Édouard Dubufe (1820–1883): Gróf Andrássy Gyula

egyezéshez, de főleg az a kérdés izgatja, hogy mi történt Andrássy Gyula és a múlt század világszép, boldogtalan hősnője, Erzsébet királyné között.

## Andrássy Gyula gróf életútja

Andrássy Gyula 1823. március 3-án született Oláhpatagon. Jogi tanulmányokat folytatott, majd a kor arisztokratáinak szokása szerint bejárta Európát, és a londoni, párizsi előkelő társaságban szerzett barátokat. Hazatérve bekapcsolódott a politikai életbe. Példaképeként tisztelte gróf Széchenyi Istvánt, aki felismerte kiváló képességeit, és azt mondta róla, hogy: „minden lehet belőle, még Magyarország nádora is”.

1847-ben Andrássyt Zemplén vármegye országgyűlési képviselőjévé választották. Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc kezdetén a zempléni önkéntes nemzetőrök parancsnoka volt, részt vett a schwechati és a pákozdi csatában. A dicsőséges tavaszi hadjárat idején Görgey Artúr tábornok segédtsíztje lett,

és ezredesi rangot kapott. 1849 nyarán Kosuth Lajos Konstantinápolyba küldte azzal a feladattal, hogy próbálja meg Törökországot az orosz veszélyre hivatkozva Magyarország pártjára állítani. Ez nem sikerült neki, de az ő diplomáciai munkájának volt köszönhető, hogy a világsi fegyverletétel után Törökországba menekülő emigránsokat a Porta nem adta ki, és békén hagyta őket letelepülni vagy eltávozni. Andrassy maga sem óhajtotta túl sokáig a török udvar vendégszeretetét élvezni, inkább párizsi és londoni barátait kereste fel. Itt érte az a hír, hogy 1848–49-es tevékenységéért távollétében 1851-ben Ferenc József császár jelképesen, „in effigie” kivégeztette (majd több 25 év múlva azt mondja neki a császár: Örülök, hogy nem sikerült felakasztatnom magát. Mire Andrassy szellemesen válaszolt: Hát még én, felség, hogy örülök neki!) A „szép akasztott” vagy ahogy franciául hívják, „le beu pendu” rövid idő alatt a párizsi szalonok kedvence lett. Az emigrációban is aktívan politizált, de lassanként a radikális Kossuth-párti nézetek helyét a megbékélés, a kiegyezés szükségességének gondolata vette át. Bár édesanyja, Szapáry Etelka többször is kegyelmet kért számára, csak 1857-ben mehetett haza, miután Párizsban házasságot kötött a császárhű családból származó gróf Kendeffy Katinkával (1830–1896).

Hazatérése után lelkes támogatója lett Deák Ferenc politikájának. Az a meggyőződés vezette, hogy Magyarország számára a legnagyobb veszélyt a terjeszkedő Oroszország jelenti, és hazánk egyedül nem tudna ellenállni egy esetleges bekebelezési kísérletnek.

Az 1861-es és az 1865-ös országgyűlésen Sátoraljaújhely követe volt, majd 1865–67 között a képviselőház alelnöke. Deák mellett a kiegyezést előkészítő tárgyalások egyik vezetője, a kiegyezési törvényt megszövegező, ún. Hatvanhetes bizottság tagja volt. Ferenc József Deák javaslatára nevezte ki miniszterelnöknek 1867. február 17-én.

A kiegyezés látványos eredményeként 1867. június 8-án Ferenc Józsefet magyar királlyá koronázták. Az esztergomi érsek mellett a nádornak kellett volna a felség fejére helyezni a koronát, de mivel nem volt ilyen tisztséget betöltő férfi, Andrassy Gyula nádorhelyettesként koronázta meg Ferenc Józsefet.

Andrassy igaz karrierje csak ekkor kezdő-

dött. 1871-ig magyar miniszterelnök és honvédelmi miniszter volt. Jelentős szerepe volt a dualista rendszer megszilárdításában, a modern, önálló magyar államszervezet megteremtésében, a Horvátországgal történt kiegyezés (1868) létrehozásában, valamint a nemzetiségi törvény megalkotásában, honvédelmi miniszterként pedig az önálló magyar honvédség megalakításában. Nem feledkeztünk Budapest nagyvárossá való fejlesztésében elért eredményeiről sem. Ő hozta létre a mai Budapest formáját kialakító Közmunkák Tanácsát, amelynek első elnöke is volt.

Koncepcióját az Osztrák–Magyar Monarchia követendő politikájáról lassan Ferenc József is magáé tette. 1871-ben kinevezte az Osztrák–Magyar Monarchia közös külügyminiszterévé. Ezáltal Andrassy lett az első (s jószerivel eddig az utolsó) olyan magyar államférfi, akinek jelentős szerepe volt a nemzetközi politika porondján. Kimozdította a Monarchiát akkori elszigeteltségéből, jó kapcsolatot alakított ki a Német Császársággal, főleg Bismarck kancellárral, Olaszországgal, sőt Oroszországgal is. Az ő érdeme az 1872-ben megkötött, ún. hármas (osztrák–magyar–német–orosz) szövetség. Külügyministerségének csúcspontja volt az 1878-ban megtartott Berlini Kongresszus, amely lezárta az orosz–török háborút, és rendezte a Balkán helyzetét. A kongresszuson az Osztrák–Magyar Monarchia jogot kapott Bosznia-Hercegovina 30 évi katonai megszállására. A nagyhatalmak döntését azonban csak fegyverrel lehetett keresztülvinni. Az okkupáció okozta nagy költségek és általános mozgósítás miatt sok támadás érte, melynek hatására lemondott. Külügyminiszterként utolsó tette az 1879. október 7-én, a Monarchia és Németország között aláírt ún. Kettős szövetség, melyben mindkét fél kötelezte magát fegyveres segítségnyújtásra, ha a másik felet bárki megtámadná.

Szinte minden létező, fontos kitüntetést megkapott a francia Becsületrendtől a magyar Szent István-rendig és az Aranygyapjas-rend láncáig.

Lemondása után is foglalkozott politikával, de már nem volt döntő szava. Életének utolsó éveiben súlyos beteg volt, 1890. február 18-án halt meg Voloscában.

### „Tanácsadó és barát” – kapcsolata Erzsébettel

Andrassy és Erzsébet 1866 januárjában találkozott először. Erzsébet 28 éves, Andrassy 42, mindketten díszmagyart viseltek. Erzsébet hölgyei karéja-

ban, a trón baldachinja alatt magyarul szólalt meg, egész megjelenése egy eszményi magyar királynéé, pedig még nem volt az.

Egymásba szeretett-e rögtön a két mitikus alak? A mesék királynője és a „nemzet daliája”? Lehet, sőt valószínű. Annál is inkább, mert egymás iránti csodálatuk egyre nőtt. Erzsébet bámulva hallgatta Andrásy okfejtéseit a Monarchia jövőjéről, politikai koncepciójáról, Andrásy pedig felismerte Erzsébet belső értékeit: sokoldalú tehetségét, okosságát, meleg szívét.

Az, hogy Erzsébet a magyarok királynője lett, és a nemzet védőangyalává vált, nem kis részben köszönhető Andrásy iránta érzett rajongásának. Mint ahogy Andrásy helyzetét is

nagymértékben erősítette Magyarországon az a hír, hogy a császárné kegyeltje. Szinte biztosan állítható, hogy a köztük lévő szerelem nem teljesedett be. A bécsi kamarilla igyekezett minden módon valami áruló jelet találni, de nem sikerült.

Andrásy megmaradt egy életen át Erzsébet rajongójának. Mindig mellette állt, ellátta tanácsal, amit Erzsébet mindig meg is fogadott. A gróf korai halála összetörte. Andrásy temetése után Mária Valéria azt írta a naplójába: „Mama azt mondta nekem, hogy csak most jött rá, mi volt számára Andrásy: Először érzi magát egészen elhagyatva, tanácsadó és barát nélkül.”

F. DR. DÓZSA KATALIN

*Csodálatos, hogy az írók milyen jól tudnak olyan dolgokat ábrázolni, amiről alapvetően nem is tudnak. Álljon erre itt orvostudományi példaként Kassák pontos leírása egy gonorrhoeás fertőzés utáni reaktív arthritistről. A kórképet csak a 60-as években definiálták. A „megtagadt” szó nem elírás, az író így írta a dagadást. – A főszerk.*

„Ha Júlia egészen közel simul hozzá, ha odaadja magát neki úgy, ahogyan szerelmes asszony odaadja magát a férfinak, akkor neki egy másik asszony jut az eszébe, akivel régen, még fiatal korában az országúton találkozott össze s aki sohasem fog kitörlődni az emlékezetéből. Fiatal parasztasszony volt, a faluból tejeskannával a fején a városba tartott. Leültek az árokszélére beszélgetni. Nyár volt, a parasztnok kinn dolgoztak a mezőkön és senki

nem tévedt feléjük az országúton. Fiatal volt az asszony és nagyon vidámnak és egészségesnek látszott. S amilyen szépnek látszott, éppen olyan romlott volt. Úgy búcsúzott el tőle, mint akinek halálával tartozik azért az ajándékért, amit kapott tőle. Füttyörészve ment tovább az úton, de másnap reggel, hogy fölbredt, kegyetlenül fáradtnak érezte magát s a harmadik napon észrevette, hogy betegséget szerzett az asszonytól. Mint valami bús állat csatangolt tovább, őszre pedig bekerült a kórházba. Két hónapig nyomta az ágyat, a jobb térde fájdalmasan megtagadt, olyan volt, mint a béna. Ez volt az az ajándék, amit az asszonytól kapott, s amit soha nem fog elfelejteni.”

(Kassák Lajos: *Az utak ismeretlenek.* Regény. Nyugat-kiadás, Budapest, 1934, 131.)

Az előző számunkban, a 30–31. oldalon jelent meg dr. Szeberényi Szabolcs írása, *Rita Levi-Montalcini 100* címmel. Sajnálatos módon csak

most van lehetőségünk a centenáriumi megélt Nobel-díjas kutatót ábrázoló fényképek közzétételére.



St. Louisban



A Nobel-díj átvétele után



A száz éves Professoressa

# Osteoporoticus csonttörések okozta életminőség-változás

Az idősödő társadalmunk jelentős hányadát érintő osteoporosis a beteg életminőségét jelentős mértékben rontó állapot. Elsősorban a makroszkópos csonttörés következményei vezetnek az életminőség romlásához, de semmiképpen nem hanyagolható el a mikroméretű csonttörések életminőséget befolyásoló szerepe sem. A csigolyák mikroméretű törései a háti fájdalom fokozódásával, a biomechanikai stabilitás megbomlásával, a kompenzáló mechanizmusok okozta circulus vitiosus révén vezetnek az életminőség jelentős romlásához. A csonttörésen átesett betegek jelentős hányadát érintő D-vitamin-hiányállapot az izomszövetre gyakorolt előnytelen hatásával izomfájdalmat okozhat, ronthatja az izomerőt és a járásstabilitást, így fokozhatja az elesés kockázatát, amely a csonttörés egyik legfőbb rizikófaktora.

Az életminőség az a fogalom, amely a beteg és a betegség kapcsolatát leginkább leírja. Az életminőség felmérésén a funkció, a részvétel és a károsodás mértékének meghatározását értjük. A károsodás biológiai tesztekkel, az aktivitás funkcionális tesztekkel mérhető. A funkcionális tesztek az ún. ADL-tesztek (activity of daily living: mindennapi élettevékenység). Az osteoporoticus betegek életminőségének mérésére, számszerű definiálására specifikus tesztek fejlesztettek ki: QUALEFFO (Quality of life questionnaire of the International Osteoporosis Foundation), FOOQ (The original Facts on Osteoporosis Quiz), OPTQOL (The Osteoporosis-targeted Quality of life), QUALIOST (Quality of life questionnaire in osteoporosis).

Az osteoporosis és a következményes csonttörés a beteg morbiditását, sőt mortalitását is befolyásolja. A legsúlyosabb következményekkel a csípőtáji csonttörések járnak. A beteg tartósan intézményhez kötötté válhat, akár élete végéig ápolásra szorulhat. Nem elhanyagolható azonban a többi osteoporosisos csonttörés következménye sem. Kiemelnénk a csi-

golyatörések jelentőségét, amelyek sokszor kevésbé nyilvánvaló tüneteken keresztül vezethetnek akár a súlyos funkcióvesztéshez. A csigolyatörések sokszor egymást követik, a multiplex törések pedig egyre inkább a mozgásképeség elvesztését, a fájdalom fokozódását okozzák, annak minden következményével. Egy csigolyatörés után a következő vertebalis fractura esélye 4–5-ször nagyobb. A részvétel törés következtében létrejövő csökkenése, a szociális interakciók csökkenése, hiánya, az emocionális problémák az életminőség egyértelmű romlását okozzák.

Túlmenően az életminőség romlásán az osteoporosis – függetlenül a csonttöréstől – a mortalitás fokozódásával is jár. Az ásványi csonttömeg minden 1 standard deviációval való csökkenése másfélszeresére növeli a mortalitás rizikóját. Ezen túl a csonttörés kialakulása a mortalitás nagyfokú további növekedését vonja maga után. A csípőtáji csonttörés után az egy éven belüli halálozás 15–30%, amely zömmel a törés utáni 6 hónapon belül következik be. A csípőtáji csonttörést elszenvedő férfiak mortalitása meghaladja a nők mortalitását (átlag 31% vs. 17%), amelyet a csípőtáji töréssel egyidejűleg fennálló súlyosabb társbetegségekkel magyaráznak. A csigolyatörés is jelentős mértékben fokozza a beteg mortalitását. A csigolyatörött nők mortalitása 66%-kal nagyobb, mint az átlagpopulációé. A klinikai, azaz fájdalommal járó csigolyatörést elszenvedett betegek mortalitása még a csípőtáji csonttörötték mortalitását is meghaladja (első évben: 28% vs. 22% egyes adatok szerint).

Az életminőség javítása a beteg számára a gyógyítás lényege. Mint a legtöbb krónikus betegségnél, az osteoporosisnál is a komplex kezelés vezethet a tünetek enyhüléséhez, a funkció javulásához. A komplex kezelésnek pedig kihagyhatatlan része a csonttörés utáni adekvát rehabilitáció!

DR. TOMKÓ ÉVA, DR. BORS KATALIN

# Kulturális dömping a Szegedi Szabadtéri Játékokon és a REÖK-ben

*A Szegedi Szabadtéri Játékok hazánk egyik legjelentősebb színházi fesztiválja, amely elsőként született meg az ország hasonló jellegű rendezvényei közül. Hírnevét helyszínének lenyűgöző atmoszférája, valamint az általa képviselt különleges népszínházi vonal öregbíti. Hazánk legjelentősebb rendezői és színészei hoznak itt létre előadásokat. A hozzá tartozó újszegedi „kis” színpad és a REÖK (Regionális Összművészeti Központ) pedig már csak hab a kulturális tortán. Bátyai Edina igazgatóval és Herczeg Tamás igazgatóhelyetessel beszélgettünk a Szabadtérről, illetve a REÖK-ről.*

– Gazdag, tekintélyes történeti háttér áll a Szegedi Szabadtéri Játékok mögött. Miről beszélhetne a Dóm tér, amely sok-sok évtizede tanúja ennek a sikersorozatnak? – tettük fel a kérdést Bátyai Edina igazgatónak.

– A lassan nyolcvanéves múltra visszatekinthető Szegedi Szabadtéri Játékok az ország legnagyobb, legsikeresebb és Közép-Európa egyik legmeghatározóbb nyári zenés színházi fesztiválja. A játékok ötletét először Juhász Gyula vetette fel – Salzburg mintájára –, ezt a neves színházi szakember, Hont Ferenc és Klebelsberg Kunó kultuszminiszter is támogatta. Érvek és ellenérvek csaptak össze, végül 1931-ben mégiscsak megszületett a Szegedi Szabadtéri. Az első előadás a *Magyar Passió* volt, Hevesi Sándor rendezésében. Az 1931-ben, valamint 1933 és 1939 között megrendezett előadások a két háború közötti magyar színházi élet jelentős eseményei közé tartoztak. A második előadás Hont Ferenc rendezése, *Az ember tragédiája* volt, majd a *Parasztbecsület* – Pietro Mascagni vezényletével –, a *Bizánc*, a *János vitéz*, a *Fekete Mária*. A második világháború húsz évre véget vetett a játékok első szakaszának. A város – szélesebb repertoárral – 1959-ben újította fel a Szabadtérít, Erkel *Hunyadi Lászlójával* vette kezdetét az új időszak.

– Ez a második korszak már egészen napjainkig tart. Mi jellemezte a kezdeteket, és hogyan lehet megfogalmazni napjaink Szegedi Szabadtérijének arculatát, jellegét?

– 1959-től már minden évben megtartották a fesztivált. Évről évre egyre színvonalasabb előadások kerültek a nézők elé, egyre népszerűbb művészek játszották a főszerepeket. Az 1980-as évektől a Dóm téren egy új műfaj, a

musical vette át a népszerűséget a többitől. 1994-ben a teret egész évben elfoglaló lelátót csak az előadások idejére felállított, négyezer férőhelyes nézőterre cserélték le. A helyszín, a Dóm tér atmoszférája egyébként lenyűgöző: a 12 000 négyzetméter alapterületű teret a velenicei Szent Márk térhez szokták hasonlítani. A színpadunk nyolcszáz négyzetméteres, ami egyedülálló a hazai, sőt a külföldi szabadtéri színházak között is. Emellett pedig az újszegedi ligetben működik egy „kis” színpad. 2007-től a csodálatos szépségű REÖK-palotában működtetett összművészeti központ is a Szabadtéri irányítása alá tartozik.

– Miben rejlik Szeged és a Szabadtéri varázsa?

– Évente közel hetvenezer ember fordul meg a fesztivál eseményein. Az előadások idejére a színház szerelmesei – akik többségében az idegenforgalomból érkeznek, legtöbbször Budapestről és persze sokan külföldről – megtöltik a várost. Igazi fesztiválhangulat alakul ki ebben a két hónapban Szegeden, előadások előtt már korán megtelik a környék emberekkel, elfoglalják a mediterrán hangulatú, kávézókkal zsúfolt teraszokat, és nyüzsgöggve várják, hogy a nyáresti éjszakában felragyogjanak a fények. A Szabadtéri varázsa talán abban áll, hogy – sok más fesztiváltól eltérően – egy olyan különleges népszínházi vonalat képvisel, melynek lényege, hogy mindenféle színházi műfajban szerepet vállal: így operával, operettel, musicallel, tánccal várjuk a nézőket a Dóm téren. Márpedig ez olyan széles spektrumát képes kiszolgálni a közönségnek, amely valóban példátlan. Mindemellett a művészi koncepció az előadások tekintetében is az, hogy széles réteget legyen képes megcélolni.

Biztosítja ezt egyfelől a pazar látványvilág, valamint az, hogy a populárisabbra, a kikapcsolódásra vágyó igényeket is ki tudjuk szolgálni. Ebben a Szabadtéri már csak azért is élen járó, mert a már előbb említett egyedi méretek és adottságok monumentális produkciókra adnak lehetőséget. Mindemellett az ország legnépszerűbb művészeit tudjuk meghívni egy-egy szerepre – úgyis mondhatnánk: a Szegedi Szabadtéri Játékok olvasztótégelye a magyar színházi életnek. A nyári időszakban az egyébként más-más anyaszínházakhoz kötődő művészeket meg tudjuk hívni vendéjjátékra. Mivel a fesztiválnak igen magas a presztízse, így nem véletlen, hogy az ország legnevesebb rendezői és színészei dolgoznak itt. Példaként említhetnénk akár Eszenyi Enikőt vagy Alföldi Róbertet, és az általuk rendezett operetteket, melyekben olyan színészekkel dolgoztak, mint Bodrogi Gyula, Stohl András, Nagy Ervin, Hernádi Judit, Molnár Piroska, Kovács Patrícia vagy épp Gesztesi Károly. Lépett már fel nálunk Lukács Gyöngyi és Rost Andrea is.

– *A Dóm téri nagyszínpad mellett még egy másik is várja a nézőket, pontosabban a próza szerelmeseit...*

– Igen, a Szabadtéri gondozásában van egy kisszínpad is, amely persze csak fogalmilag kicsi – az óriási Dóm téri színpadunkhoz képest –, hiszen egyébként az ország legnagyobb kőszínházaival, például a Vígsházzal megegyező méretű: 1000-1200 fő befogadására alkalmas. Egy csodálatos ligetben helyezkedik el ez a színpad, amely sokkal alkalmasabb prózai előadások játszásra. Elsősorban azért, mert a városi zajtól mentes arborétumban, ősparkban található, másfelől a távolság néző és színész közt nem olyan nagy, mint a Dóm téren. A mai színházi helyzetek – a korábbi évtizedektől eltérően – nem a deklamálós színházi stílust követelik meg, a kamarajátszás felé mozdult el a modern prózai színjátszás. Újszegeden is népszerű művészeket láthat a közönség. Az idei évben például a beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház többszörös fesztiváldíjas *Sólyompecsenye* című előadását hoztuk el Szegedre. A prózai színházi előadások mellett pedig kisebb koncertek, rendezvények is helyet kapnak itt, mint például a minden évben megrendezett Dixieland gála.

– *A Szegedi Szabadtéri Játékok működteti a REÖK-öt, vagyis a Regionális Összművészeti Köz-*

*pontot. Hogy függ össze a két kulturális kínálat? – erről Herczeg Tamást, a Szegedi Szabadtéri igazgatóhelyettesét kérdezzük, aki a REÖK-öt vezeti.*

– Igyekezünk nagy hangsúlyt fektetni arra, hogy évről évre bővítsük a kulturális szolgáltatásokat, így fonódik össze a REÖK és a Szabadtéri kínálata. Nagy ajándék a sorstól, hogy Szeged két legjelentősebb épített örökségének közvetlen közelében – a Dóm téren és a REÖK-palotában – van lehetőségünk művészeti rendezvényeket szervezni. Ebben a gyönyörű, százéves, szecessziós palotában a legkülönfélébb művészeti ágak képviselői számára biztosítunk terepet. A REÖK, mely két éve létezik, immár országosan is ismert kiállítóhely és kulturális központ. A legfőbb célkitűzés – ahogyan az a nevéből is kiderül – az összművészeti színter. A látogatók az időszaki kiállításaink alkalmával olyan művészek alkotásait tekinthették meg, mint például Goya, Picasso, Andy Warhol, Robert Capa, André Kertész, klasszikus magyar festők – így Munkácsy Mihály, Vaszary János, Gulácsy Lajos, id. Markó Károly, Csontváry Koszta Tivadar –, kortárs alkotók, kortárs szegedi képzőművészek. Emellett pedig színvonalas színházi, irodalmi, könnyű- és komolyzenei programokkal várjuk az érdeklődőket. A nyitás óta igazolódott az a kezdeményezés, amely összekapcsolja a Szegedi Szabadtéri Játékok és a REÖK rendezvényeit. A nyári színházi esték felejthetetlen hangulatát a klasszikus és a kortárs képzőművészettel tesszük még átélhetőbbé, hiszen a fesztivál előadásaira szóló belépőkkel a REÖK aktuális nyári tárlatait ingyenesen lehet megtekinteni. Népszerű közönségtalálkozókat is tartunk visszatérő jelleggel, ezeken a Szabadtéri színész- és énekessztárjai mesélnek a kulisszák mögötti kalandokról, az előadások létrehozásáról és szegedi élményeikről. Szubjektív tárlatvezetésekre is volt már példa, melyeket a sztárok tartottak.

– *Milyen előadásokra számíthat a közönség a 2010-es évadban a Szegedi Szabadtéri Játékokon?*

– Különleges évaddal készülünk – veszi át a szót Bátyai Edina –, saját bemutatókra lehet számítani. A REÖK-ben pedig tavasszal lesz látható egy országos érdeklődésre is számot tartó Toulouse-Lautrec-kiállítás.

FÁBIÁN BARBARA

# „Édesanyám is 96 éves korában meghalt”

Más nyelvek merevnek érzett szórendjével barátkozva sokszor érezzük úgy, hogy a magyar szórend teljesen szabad, úgyszólván nincsenek is szabályai. Hogy ez mennyire nem így van, arra a hangsúlyos mondanivaló mondatbeli helyére vonatkozó fontos szabály kapcsán mutatnak rá az alábbi példák.

Rádióbeszélgetés: A nagy múltú dinasztia magyarul is választékosan beszélő idős feje interjú ad. A kedves hangú riporter hölgy az interjú vége felé megkérdezi, minek köszönhető ilyen magas korban is töretlen szellemi frissesége. Válasza: „Ez, kérem, családi örökség. Édesanyám is 96 éves korában *meghalt*.” Hát igen. Amit mondani akart, az inkább így hangzott volna: „Ez, kérem, családi örökség. Édesanyám is 96 éves korában *halt meg*.”

Nem magyar anyanyelvűek a tárgyias ragozás finomságai mellett a szórend kifejezte árnyalatokra szoktak a legkevésbé ráérezni. Ezek az árnyalatok magyar anyanyelvűek beszédében sem mindig tudatosak, de mindnyájan érezzük, ha egy válasz valahogy nem válasz a kérdésre. A magyar nyelv szerkezete a szórend rendkívüli rugalmasságát teszi lehetővé, ugyanakkor magának a szórendnek fontos funkciója is van. Szórendi eszközökkel ki tudunk fejezni értelmi és érzelmi árnyalatokat, nincs szükség a hanglejtés nagyobb kilengésére, talán éppen ezért kisebb más nyelveknél a magyar mondat moduláltsága. Van egy fontos szabály, amit könnyű megérteni és még könnyebb alkalmazni: a fontos új információ – különösen nyomatékos mondatokban – *közvetlenül* az ige elé kerül. Olyannyira, hogy még az ige kötőt is kiűzi onnan:

1. Péter tegnap *megérkezett* Szegedre.
2. Péter *érkezett* meg tegnap Szegedre.
3. Péter *tegnap érkezett* meg Szegedre.
4. Péter *Szegedre érkezett* meg tegnap.

A négy mondat információtartalma ugyanaz, de nagyon is különböznek abban a tekintetben, hogy az adott szituációban *mi volt a kérdés*. Ha például az, hogy *mikor érkezett meg Péter Szegedre*, akkor csak a (3) mondat jó válasz, bár mindegyikben benne van, hogy *tegnap*. A

fenti riport alanya valójában arra szeretett volna rámutatni, hogy édesanyja *is* (hozzá hasonlóan) magas kort ért el, *96 éves korában* halt meg. Válasza tulajdonképpen egy mindenestől rossz mondat, mivel nemcsak az adott kontextushoz nem illeszkedik, de nem is igen képzelhető el olyan előzmény, amire ez az információ lenne a válasz. Lehetséges változat lenne más előzményekkel összefüggésben: Édesanyám *is meghalt* 96 éves korában, illetve 96 éves korában *meghalt* édesanyám *is*. Ám az adott szituációban csak ez: Édesanyám *is* 96 éves korában *halt meg*, illetve 96 éves korában *halt meg* édesanyám *is*.

Különösen érdekes a fenti szabály érvényesülése, amikor birtokos szerkezet egyik tagjára esik erős nyomaték. Ilyen esetben nemcsak elválhat egymástól a birtok és a birtokos, hanem megfordulhat a birtokos és a birtok szokásos szórendje is. A magyar birtokos szerkezetben a birtokos *általában* megelőzi a birtokot, és a birtokviszony két tagjának összetartozását a birtokon megjelenő birtokos rag mutatja: a kutya mancsa. Pont fordítva van ez sok más nyelvben, amint azt pl. az indoeurópai nyelveket ismerők jól tudják, pl. *a kutya mancsa: la patte du chien*. Előfordul ez a sorrend nem ritkán a magyarban is, és ilyenkor az addig jeltelen birtokos jelző is ragot kap: *mancsa a kutjának*. A fordított sorrend nem csupán a költői nyelvben (lásd *éhe a szónak, éhe a szépnek hajt titeket*), hanem a mindennapok nyelvében is előfordul. Ennek egyik oka éppen a beszélő által szándékolt nyomaték. Ebben a mondatban: „A fának *gyümölcsét* kell nézni, nem a magasságát”, nyilvánvaló, hogy a *gyümölcsét* birtokszón főhangsúly van. Még nyilvánvalóbb így: *Gyümölcsét* kell nézni a fának, nem a magasságát. Az utóbbi változatban a birtok és a birtokos szokványos sorrendje is megfordult. Ha viszont a birtokost akarjuk hangsúlyozni, fogalmazhatunk így is: *A munkának* legyen gyümölcs, ne az ügyeskedésnek. A főhangsúly mindkét esetben félreérthetetlenül az ige előtt álló szóra esik.

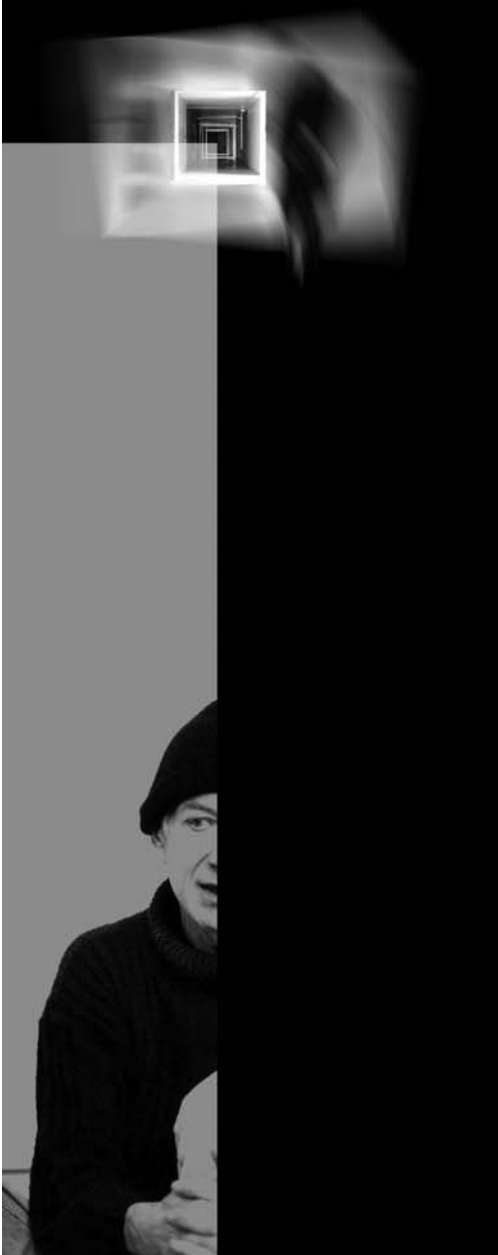
AMBRUS-L. FERENC

Zonda Tamás

ZONDER ANGEBÓT

# Amin van

(válasz-féle  
Tandori Dezsőnek)



Felütöm, hát sine morgó, prima kis pszicholiteratúr,  
kit látnak itt is bulbusim, Tán Dóri az! Sehol veréb,  
se mackó, a gombfoci is csak színes cérnákról álmodik,  
na mondok, üdvözlöm hát a Mestert, nem ír ma verset  
itt Dezső, de zsó (moi) ugyancsak,  
apadjon üstöllést a flaska, még ha gammagéténk  
felugrik is jó magasra, jó volna látni még ópapát, ahogy  
szerette a piát, merte is inni, nem volt csak ópiát,  
sehol egy elvonó, meg dehidrogenáz, most mint csendőr  
anticol cicáz, az ember hány csak ha rágondol is, istenem  
szép idők, reserpin, veronal, paraldehyd, na meg a sok  
keccses Duna-híd, amúgy kicsivel jobban éltünk, s ha időnként  
jobban áttit az etil, nem jött a mentő, aludtunk szépen ki hol  
tudott, vigyázott ránk párt, kisz, nőtanács meg vasököl,  
ki tudta oda üt, hol fészkel az értelem, így aztán nem ért  
senkit sérelem, feledte azt is mivégre itt és holnap merre,  
csináltunk egy nagyot vizslára, elenderre, több teltett talán  
az emberre, ponthu, végül kukac.  
Na most meg már minden szép lett, csuhraj!  
beszélünk itt öngyilok, ugyanmár,  
depresszív-evés-ivás-affektív-személyis-zavar (ki kit zavar?)  
OCD, GAD, SAD és pánik, a szájunk lassan kipállik,  
sebját itt a szupernyilvános csodafegyver, a magasból halkan  
hömpölyög, az ország egyfolytában röhög, hát persze, ezért  
fogyik az öngyilok! Minden sarkon elmegyógy (felső, király)ász,  
baj tova, megoldja, kamera, mikrofon lenyelve.  
Kedvesed helyetted Tónin? naná hogy szerotonin!  
Bánat? Bú? Magány? Szerelmi csalódás? Noradrenerg,  
ha mondom, segít a gondon, ha nem, hát dopamin,  
esetleg mind a három, ha mégse, úgy egyik fel,  
másik le, a harmadik csodaszép, még a nyáron levágatom,  
tavaszi szél likvort áraszt, virágom virágom,  
huncut még a koleszterin, a GABA, a papa, a mama, a baba,  
meg még vagy száz derűnedű...  
Na látod, ezeket kell dedizregulázni könnyed-egyszerűn,  
a triciclik lassan elgurulnak, ahogy elszállt a szamová, r,  
a lovakkal meg együtt döglünk ugye?  
Kétkedni meg ne próbálj! Ne kérdezd, mi a dizreguláció.  
Vagy mondanád bátortalan, lehet ez másképp, lehet más kép:  
ember ez, amin kifog a sok amin, nem ily sekély képlet Ő  
vagy ilyesmi...  
Na akkor a sok szelíd pszichotropus, mint a vadkan!  
Vicsorgva támad, cipőből tüzel, csapott horog,  
(szélső)bal egyenes, felejtve, hogy szakmája épp  
lenne tán megértés, toleranc, meg úgy elgondolni másként,  
hátha mégse így, vagy nem ennyire, de kuss neked!  
Futhatsz mint Zrínyi, utánad az impaktfaktor-maffia,  
de inter nagyon nettek, legyen övék az összes türelmi zóna...  
Sebját, javul vagy romlik, robog a vén szekér,  
az igaz valót majd egyszer konokul  
homlokunkra karcolja a gyémánt idő!  
Hát így vagyunk jó Deziré, padamm, de tudd,  
Te sem vagy más csak vegyszer vegyszer hátán,  
beúszik majd csendben egy-két alfa hullám,  
rajta ringatózik majd a hullám, lesz öröm!  
Jól mondta apám: csak figyelj fiam,  
ha jön a Kis Kovács a Beecham,  
feküdj csak szépen kinn a bícsen,  
nem fog majd rajtad semmi átok,  
csak szedd szépen a Seroxatot!  
Na, (dabljú)szí we later.

## Ők mesélték...

### Nagy Edit

Vasárnap délutáni háziorvosi ügyeletben az ügyeleti központtól és a kórháztól 30 km-re lévő faluba hívtak. A 22 éves férfi többször hányt, hasa fáj. Elmondja, hogy csak a hétvégét töltötték itt a barátnője szüleinél, és az esti vonattal szeretnének visszautazni Pécsre, ahol egyetemisták. Úgy gondolja, tegnap bent volt a városban, ott biztos evett valamit, és azzal rontotta el a gyomrát. Ma nem tudott enni semmit, még a folyadékot is kihányta. Elég sápadt volt, kissé elesettnek tűnt. Fizikális vizsgálattal a has jobb oldalán, az appendix tájékán ismételt vizsgálattal is nyomásérzékenységet éreztem. A defense nem volt kifejezett, de a vizsgálatot megismételve is csak erre a tájékre lokalizálta a fájdalmat. Hőemelkedése nem volt, semmi egyéb akut hasra utaló jel, csak az ismétlődő hányás. Megemlítettem, hogy megrendelem a mentőt, és beküldöm a sebészetre. Ettől mereven elzárkózott, úgy gondolta, kap valami hányáscsillapítót és görcsoldót, és az esti vonattal hazamegy, hiszen otthon várják a szülei.

Mivel bennem már felmerült az appendicitis gyanúja, addig nem akartam elengedni, míg nem tudjuk kizárni ezt a diagnózist. Megegyeztem a beteggel, hogy az ügyeletes kocsi-val bevisszük a sebészetre, és ha az én gyanúm alaptalan volt, még a vonatot is eléri. Így sikerült rávenni, hogy bejöjjön a kórházba, ahol 1 óra múlva már meg is műtötték. Épp, hogy nem perforált a vakbele.

Utána gondoltam csak arra, hogy mi lett volna, ha hagyom magam rábeszélni, és a vonaton lesz rosszul. Azóta is úgy vagyok, ha bennem felmerül egy diagnózis valószínűsége, akut kórképeknél különösen, nem hagyom magam a beteg által tévútra vezetni. Hiszen éppen az az orvosi gondolkodás adja meg a pluszt, amivel másképpen láthatjuk az eseteket, mint egy laikus. Manapság ez még nehezebb, amikor az emberek az internetről számos dolgot, tünetet, terápiát leolvasnak, és ezzel úgy gondolják, hogy ők is tudják azt, amit

az orvos. Lehet, hogy többet tudnak konkrétan az ő betegségükről, csak a szintetizálás hiányzik. Meg az, hogy az orvos mindig kételkedik saját tudásában, és megerősítést próbál szerezni saját magának az örökös tanulással.

Egy februári napon a mentősök reggel fél 8-kor telefonálnak, hogy sürgős hívást kaptak a faluból, már indulnak is, de menjek azért el, nézzem meg a beteget. A hívás úgy szólt, hogy a 31 éves nőbeteg nagyon görcsöl, hüvelyből vérzik, és hirtelen felpuffadt a hasa. A mentősök azért kérték a segítséget, hogy esetleg valamilyen allergiás reakcióról lenne szó. A hölgy egy négygyerekes anyuka, aki pár hete valamelyik aprósággal járt is a rendelőben. Kikerkezve látni, hogy a beteg az előszobában sétál. Hasi görcsökről és erőteljes vérzésről panaszkodik. A férj még mérges is, hogy ez most nem hiányzott, hisz ott a sok fa az udvaron, amit be kell hordani, és most a gyerekek rámaradnak. Rákérdezve, hogy esetleg terhes-e, az asszony hevesen tiltakozik, hiszen minden hónapban megvolt a vérzése, meg különben is az utolsó szülésekor lekötötték. Vizsgálatkor valóban közepesen elődomborodó hasat látok, egészen a bordaívек alatt tapintható kemény rezisztenciával. Ekkor újból rákérdezek a terhességre, de a hölgy váltig tagadja, s lehetetlennek tartja. Nagy bizonytalanságot éreztem, mert nem tudtam mivel magyarázni a tüneteket. Valami méhdaganat vagy petefészekciszta? De ennyire szabályos szélű? Ilyen gyorsan kialakuló? „Szerencsémre” a mentősök is odaértek, és közöltem velük az én gyanúmat a terhességet illetően, de a hölgy hozzáállását is. Sok idő nem volt, el kellett dönteni, hová vigyük, az SBO-ra, hasi UH-ra vagy a szülészetre. Én a szülészetre javasoltam, ha tévedtem még mindig van idő UH-vizsgálatra. Két óra múlva a védőnő telefonált, hogy a falu egy 3200 g-os kisfiúval gyarapodott.

Téli időben, amikor az asszony nagykabátban a gyerekekkel volt ott a rendelőben, nem tűnt fel a terhessége. Meg hátrány, ha az ember

csak két éve van a faluban, és még nem ismeri igazán a betegeit. De ő az ötödik terhességnél már nyilván tudta miről van szó! A kisgyerek aranyos. Én meg nem kérdezem, hogy miért akarta titkolni a terhességet.

Nyári helyettesítés a 15 km-re lévő faluban. Sürgős hívás délután 3 órakor. (Akkor még nem volt ügyelet, éjjel-nappal szolgálatban voltunk.) Egy kis szigeten évek óta nyaranként művészeti tábor rendeznek. Ez egy-két hétig tart. Az itt alkotó művészek, festők, szobrászok egy-egy alkotással honorálják a rendezőknek az itt töltött időt. A táborvezető elmondása szerint egy portugál fiatalember a tegnapi esti búcsúest óta őrjöng, tör, zúz. Mivel a külföldiek aznap utaznának el, nem merik a fiút így repülőgépre ültetni. Már értesítették a rendőröket is, egy rendőr a kompnál vár. A komppal átérve a hajóhídon közli a táborvezető, hogy a rendőr maradjon látótávolságon kívül, mert az egyenruha látványától esetleg megint bekattan a fiú. Látva, hogy a leendő páciensem egy asztal mellett üldögél, és valakivel társalog, megbeszélem a rendőrrel, hogy maradjon hátul, csak akkor lépjen közbe, ha szükséges. Bemutatkozva a portugálnak kiderült, hogy tud angolul, így elkezdtem beszélgetni vele a nyárról, a táborról, érdeklődtem a művei felől, kerülve a legfontosabb témát, a betegségét. Kiderült, hogy a szüleivel már két hete nem beszélt, honvágya van. Majd rákérdezve, hogy szed-e valamilyen gyógyszert, elmondta, hogy mit szed, de tegnap este nem vette be, elég sok alkoholt is ivott. (Gyógyszerei elég erős skizofréniára utaltak.) Az egyik lánnyal jó barátságba is keveredett, de a lány nem engedte be a szobájába (ezt a táborvezető mondta el), mire a fiatalember kisszékkal bezúzta a szoba ajtaját. Próbáltam rábeszélni, hogy a közeli kórházban egy specialista megvizsgálná, és biztosan el tudná látni a megfelelő gyógyszerrel, hogy hazamehessen. A kórházat elutasította, és mindenáron haza akart menni. Ott voltam két tűz között. A tábor lakói megnyugodtak, itt az ORVOS, ő majd megoldja a problémát. A beteg is elfogadott, hogy segítek rajta. Én meg ott álltam (ültem) nagy okosan, és azt sem tudtam, most mit tegyek, de magabiztosnak kellett látszanom. Felhívta a pszichiátriát, ők azt mondták, vigyem

be, és megvizsgálják, a mentősök is készségesek voltak. De a legnagyobb probléma az volt, hogy hogyan vegyük rá arra, hogy felszálljon a kompra, hogy úgy tűnjön, saját akaratából történik minden. Hiszen egy húszévest nem lehet csak úgy, akarata ellenére feltuszkolni. Hát akkor futottam még egy kört, és meggyőztem, hogy innen a szigetről nem lehet telefonálni Portugáliába, de a városból lehet, és azt azért meg kellene próbálni. Persze közben még megmutatta a műveit is, kenyérbéلبől gyúrt várat meg baromfiudvart, melyet nekem is akart ajándékozni. Szóval a bizalmába fogadott. Sikerült bevetetni vele az elmaradt gyógyszereket, sőt még egy nyugtató injekciót is beadhattam neki.

Este fél hét volt, mire a kishajóra felszálltunk, akkor már egész euforikus hangulatban volt. Átérve a mentősöket kértem, hogy ne közvetlenül a kikötőhöz álljanak, nehogy visszarohanjon a hajóra. Így sikerült „felcsempészni” a mentőre, és megígértem, hogy a kocsimmal kísérem a mentőt. A kórházba beérve a pszichiáter már várta, és nagy barátsággal elváltunk egymástól. Utánaérdeklődve megtudtam, hogy több mint két hétig kezelték az osztályon, és utána mentővel küldték haza Portugáliába, ők sem merték repülőre ültetni.

Nem tudom, más hogyan oldotta volna meg a problémát, illetve mennyi idő alatt. Nyilván a hiányos pszichiátriai előképzettség az oka, hogy az embernek néha az ösztöneire kell hallgatnia, illetve támaszkodnia. De adott a feladat, meg kell oldani. Ez a tanulság.

### Gömör Béla

Nemrég történt. Vidéki kisvárosban turistászkodott egy német házaspár. A férfinél hirtelen rosszullét során szédülés, zavartság állt elő. A házi orvosi ügyeletes szolgálat kihívott orvosa úgy ítélte meg, a beteget be kell utalni kórházi megfigyelésre. A közeli városban lévő nagy kórház megfelelő osztályára csak orvosi egyeztetés után lehet beteget bejuttatni. Ügyeletesünk felhívta telefonon a kórházat, s kérte az adott osztály ügyeletes orvosát. Miután elmondta neki az esetet, a kórházi ügyeletes orvos a következőket mondta a telefonba: „Nem küldeni beteg, nem tudni német, beszélni csak magyar.”

# Tamara de Lempicka és Gabriele d'Annunzio

## A festőnő és a költőfejedelem különös viszonya

Hogy az egykori Tamara Gurwick Gorska mikor és hol született, azt senki sem tudja. A festőnőnek sikerült olyan sok időpontot megadnia erről az eseményről, hogy az igazi dátum mára homályba veszett, ha igaz, talán 1898 volt az év. Halálában is hű maradt feltűnő és izgalmas életéhez, amikor 1980-ban Mexikóban meghalt, utolsó kívánsága szerint hamvait helikopterről a Popocatepetl vulkán kráterébe szórták. Gazdag lengyel anya és orosz apa elkényeztetett gyermekeként hihetetlen nagyvilági életet élt, nagy európai utazásokkal, bállokkal, aminek az 1917-es forradalom vetett véget. Férjével, Tadeusz Lempickivel emigrációba kényszerült, Párizsra esett a választásuk, ahol megélhetésükért kezdett festeni. Feltűnő öltözködésével és excentrikus viselkedésével, titokzatosságával egyhamar a dekadencia és a luxus jelképe lett a francia fővárosban. Nem mindennapi festményei teljes mértékben kifejezik a kor modernizmusát, a gépiesedést és az art deco szellemét. De Lempicka divatos és keresett portréfestő is, 28 éves, amikor már büszkén vallhatja, hogy festéssel megkereste első millióját. Párizs leghíresebb galériáiban állított ki, és 1925 őszén már Milánóban rendeztek neki önálló kiállítást.

Gabriele D'Annunzio 1863. március 12-én született Pescarában egy gazdag földbirtokos fiaként. Már 16 évesen megjelent első verseskötete. Firenzei, majd római egyetemi tanulmányai befejezése után először újságíró, majd később regények és színdarabok elismert és népszerű írója lesz. Ugyanebben az időben országgyűlési képviselőnek is megválasztják, így a politikai életbe is beleveti magát. Az első világháborúban repülősként vett részt. Az olaszok csodálatát is katonai teljesítményeivel vívta ki: a háború alatt kis, kétfedeles repülőgépével vakmerően Bécs fölé repült, és röplapokat szórva szólította fel az ellenséget a kapi-



Tamara de Lempicka:  
Önarckép  
zöld  
Bugattiban  
1929

tulációra. Majd a háború befejezése után szabadcsapatokkal bevette Fiumét, ezzel reagálva a párizsi békeszerződés döntésére, kinevezte magát helytartónak, és csak 1920-ban vonult ki, miután az olasz vezetés kényszerére feladta a bekebelezett várost. Mussolini veszélyesnek látta a poéta politikus népszerűségét, és elérte, hogy D'Annunzio önkéntes száműzésbe vonuljon a Garda-tó partján álló villájába, ahol 1938-ban halt meg.

Hogy hogyan kapcsolódik össze a két híresség élete, az egy meglehetősen érdekes történet. Tamara de Lempicka először az említett milánói kiállításán találkozott a commandantéval, ahogy a rajongói és alkalmazottai D'Annunziót nevezték. A latin szeretőként is aposztrofált költő már ott flörtölt a festőnővel. Köztudott volt róla, hogy nagyon vonzódik a híres és tehetséges nőkhöz, naponta voltak kalandjai hercegnőkkel, grófnőkkel, énekes-, táncos- és színésznőkkel – Sarah Bernhard, Eleonore Duse, Isadora Duncan, mindannyian

a szeretői voltak. Így nem csoda, hogy amikor Lempicka 1926 tavaszán ismét Olaszországban tartózkodott, meghívást kapott a híreshírhedt villába. Ugyan egyáltalán nem volt lenyűgözve az öregedő költőtől, a közeledése hízelgett neki, és a körülötte sugárzó, intrikáktól sem mentes légkör rendkívül imponált neki, valamint azok az elképesztő történetek is, amelyek D'Annunzióról elterjedtek. A poeta nagy piperkőc hírében állt, több mint száz öltönye volt, naponta legalább ötször átöltözött, s hogy korát ősz haja ne árulja el, teljesen kopaszra borotváltatta fejét. Naponta legalább fél liter arcvizet használt el, az Aqua Nuntianak elnevezett, saját maga által kikísérletezett illatú arcvízből. Tamara de Lempicka örült, hogy felkeresheti ezt a villát, amiről már oly sokat hallott. Nem is csalódott, D'Annunzio hihetetlen pompában élt a Villa Vittorialében, a birtokon egy görög amfiteátrum, a repülőgépeinek megépített hangár és saját hajókikötő is volt. Az excentrikus költő nagy csinnadrattával vezette végig a társaságot a házon, amelynek egyik helyiségében mindenki megdöbbenésére egy koporsó állt. D'Annunzio azt a szobát szánta halála után a ravatalának. A körséta drámaíróhoz méltóan teátrálisan folytatódott, egy másik szobában a költő kinyitogatta egy nagy szekrény ajtaját, amiből drágábbnál drágább holmik kerültek elő, az elmúlt évtizedek kosztümjei, ékszerek, színházi rekvizitumok. Mindezt Lempicka lábai elé szórta, majd megajándékozta azzal, amit kiválasztott.

A festőnő egy rövid párizsi kitérő után őszszel ismét visszautazott Olaszországba. Remélte, hogy D'Annunzio komolyan gondolta ígéretét, hogy portrét festet vele magáról, hiszen a kiállításáról szóló kritikák kivétel nélkül dicsérték munkáit, és a neve is egyre ismertebbé vált. Decemberben levelet írt a költőnek, s felajánlotta, hogy meglátogatja. Ettől az időponttól kezdve állandóan leveleztek. Az elkövetkező ötven évben Lempicka ugyan azt állította, hogy ő csak egyetlenegyszer volt D'Annunzio vendége, de a tény az, hogy két alkalommal is hosszabb időt töltött el a Vittorialében. Az igazságra a művésznő élete végén



derült fény, amikor a gazdag olasz mecénás, Franco Maria Ricci kiadta a festőnő húszas éveiben készült műveivel foglalkozó könyvet, s benne nyilvánosságra hozta a poeta politikus olasz házvezetőjének naplóját, valamint Tamaranak a költőhöz írt leveleit. Így kiderült, hogy 1926 decemberre és 1927 februárja között kétszer is felkereste D'Annunzio villáját. A második látogatásra azért kerülhetett sor, hogy az első alkalom viharos elválását tisztázzák, és hogy ismét megpróbálja a költő portróját elkészíteni, ugyanis az első találkozásuk alatt ez nem sikerült. Hiába próbált az öntörvényű költő szokásaival lépést tartani, ez lehetetlennek bizonyult. D'Annunzio semmiféle megbeszélte időpontot nem vett figyelembe, akkor étkezett és aludt,

amikor éppen kedve tartotta, ragaszkodott napi kokain- és szexadagjához, ami nélkül élvezhetetlen volt a társasága, éjszakánként pedig folyamatosan zaklatta a festőnőt. Tamara, aki ostromaitól sarokba szorítva érezte magát, egy éjszaka megszökött a villából. De Párizsból már levelet írt a férfinak, amiben megmagyarázta hirtelen elutazása okát. Újra levelezésbe kezdtek, üzenetváltásaik szexuális évődésekkel voltak teletűzdelve. Ez az erotikus macskajáték is bizonyítja, hogy Lempicka a kezdetektől tudta, hogy valójában mit jelent a költőnél a felkérés. Célratóró, határozott egyéniség volt, fáradhatatlanul építette a karrierjét, ettől a taktikától pedig azt remélte, hogy mégiscsak megfestheti a férfi portróját. 1927 januárjában már vissza is utazott Olaszországba, hogy elhatározását megvalósíthassa. D'Annunzio mindent megtett, hogy megkapja az asszonyt, már a Tamara érkezése utáni éjszakán támadást indított, a festőnő pedig mindenáron meg akarta festeni híres lovagját. Az elbeszélések szerint bárhogy mesterkedtek is, egyiküknek sem sikerült elérnie a célját.

D'Annunzio narcizmusa, excentrikussága, barokkos stílusa, megszámlálhatatlan szeretője, mindenekelőtt hosszú évekig tartó kapcsolata a híres olasz színésznővel Eleonora Dusával, mind-mind a legambíciózusabb Don Juanként láttatta. A poeta politikus mértéktelen szexuális életet élő férfi hírében állott, Tamara

pedig, aki soha nem viselte el, hogy ő egy legyen a sok közül, egyáltalán nem akart a költő fényes napjainak nőalakjai sorába tartozni. A festőnő verziója és a házvezetőnő naplója abban véletlenül egybecseng, hogy a költő különösegtől csak szenvedett, a legártalmatlanabb ezek közül az volt, hogy olykor a saját koporsójában aludt. Lempicka is kellőképpen teátrális és narcisztikus volt, de volt annyira okos is, hogy ezt sosem túlozta el a groteszkig. Amikor D'Annunzio megpróbált kokaint adni neki, hogy elérje célját, Tamara olyannyira felháborodott, hogy azonnal elhagyta a villát, és elutazott Milánóba. A férfi ekkor már hiába sajnálta, hogy elüldözte vendégét, talán azt fogadta el a legnehezebben, hogy nem az övé volt az utolsó szó.

Mindenesetre a költő felejthetetlen búcsút szervezett. Idézzük fel ezt az eseményt a festőnő szavaival: „Kora reggel megérkeztem a szállodába, egy rendkívül bensőséges partiról, és kimerülten az ágyba zuhantam. Csak pár percet aludhattam, amikor kopogtatást hallottam. Felkeltem és résnyire nyitottam az ajtót. Az ott álló boy leplezetlen vigyorral ezt mondta: »Madame odalent a hallban egy küldönc vár önre.« Egy küldönc? Milyen küldönc? Az értelmem melyet még valamelyest elhomályosított a pezsgő hatása, vonakodott, hogy fel fogja a szavakat. »Küldje fel hozzám« – mondtam. »Ez nem fog sikerülni, asszonyom, önnek kell lejönnie« – ellenkezett a boy. A nyakassága feldühített, de ekkor elmondta, hogy a küldönc D'Annunziótól jött. Amikor meghallottam a nevet, azonnal felébredtem, belebújtam a köntösömbbe, és lesiettem a hallba. Az első dolog, amit láttam, a tömeg volt egy fehér ló körül. A lovas csak nagy nehezen tudta úgy féken tartani az állatot, hogy az meg ne taposson valakit. Közelebb léptem, ő pedig lehajolt hozzám, és így szólt: »A commandante megkért, hogy ezt adjam át önnek« – és átadott egy tekercs pergament, amelyre D'Annunzio szép, lendületes kézírásával verset írt. A költeményt La Donna d'Orónak (az arany asszonynak) ajánlotta. Majd még egy dobozkat is átnyújtott, ami ékszerdoboznak látszott, s amelyben valóban egy hatalmas topáz volt, ezüst foglatban. A gyűrű rendkívül különleges munka volt, főként ha figyelembe vesszük, hogy a nők ezekben az időkben kicsi, finom ékszereket hordtak. Mintha rám öntötték volna, úgy



Lempicka  
1979-ben, újján  
a d'Annunziótól  
kapott  
topázgyűrű

illet az ujjamra, és amikor megtudtam, hogy D'Annunzio saját aranyművesével külön nekem készíttette, még inkább értékes lett számomra, és gyémántokra sem cseréltem volna fel.” A festőnő megtartotta a gyűrűt, állítását az is bizonyítja, hogy élete végéig hordta.

El lehet mondani, hogy ritkán vert fel valami akkora port, mint kettőjük jelentéktelen viszonya. Talán még azt is állíthatjuk, hogy Tamara de Lempicka neve a nagy nyilvánosság előtt, sőt még talán a művészeti életben is, elsősorban Gabriele D'Annunzióval való kapcsolata miatt lett fogalom. Ehhez hozzájárult a hetvenes években Franco Maria Ricci könyvének megjelenése, és a könyv alapján íródott színdarab, amelyet Tamara címen mutattak be New Yorkban és Los Angelesben. Holott a költő nem volt több a festőnő életében egy lábjegyzetnél. A szabadelvű fiatal művésznő és az erotomán olasz különös kapcsolata mindenesetre a műveik iránt is felébresztette a nyilvánosság érdeklődését, ami a mai napig nem lanyhult. Tamara de Lempicka festményei jelentős összegekért kelnek el, és olyan hírességek tulajdonában vannak, mint Donna Karan, Jack Nicholson, Madonna és Barbara Streisand.

Mindketten imádták a feltűnést, a szenzációt, és mindent meg is tettek azért, hogy ne üljön el a hírverés körülöttük. Valószínűleg ezek után rendkívül elégedettek lennének magukkal.

WÉBER KRISZTINA

■ ...kik a jemeniták? Az Arab-félszigeten már a középkor óta éltek zsidók. Az arab vezető, az imám parancsára évszázados szokássá vált, hogy szigorúan elkülönülve, csekély jogokkal kellett élniük. Mindezeknek köszönhető, hogy 1948-ban, az új zsidó állam hírére, óriási fizikai erőfeszítések árán az egész félsziget területéről, a gettókban Aden kikötővárosába vándoroltak a zsidók, hogy a szabadabb élet reményében elhagyhassanak az új hazába. A briteknek (mert Aden angol gyarmat volt akkor) nagy nehézségeik voltak a sok ezer ember evakuálásával. A Palesztina földjére érkezett jemeniek, a jemeniták azonban ott is megőrizték elkülönülésüket. Sokan nem is tartják őket igazi zsidónak. A középkori szokások között élők között persze mindig is voltak fiatalok, akik ki akartak törni az elzártságból, és a modernebb életet akarták választani.

■ ...a kereszténység Constantinus rendelete 321-ben tért át a zsidó sabbatról (szombat) a vasárnapra pihenőnapra.

■ ...honnan származik, hogy péntek 13-a balszerencsés nap? IV. (Szép) Fülöp francia király 1307. október 13-ára, péntekre tűzte ki széles körű akcióját a templomos rend tagjainak megsemmisítésére. Szétküldött parancsait ugyanabban az időben kellett felbontani, s így országszerte nekiláttak a templomosok elfogásának, majd vallatásuknak és máglyára vetésüknek, valamint rendházaik kirablásának. Azóta a nyugati kultúrában ez a nap ómen.

■ ...1872 decemberében a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében különleges hangversenyre került sor? Zenei hírességek feleségei adtak koncertet. Robert Schumann felesége, Klára zongorán játszott, Joachim József hegedűkirály felesége, Amália dalokat adott elő.

■ ...Matisse több festményen örökítette meg első gyermekét, Margot-t. Mindig fekete nyakszalag látható a képeken. Ennek oka az, hogy Margot gyermekkorában diftérián esett át, megoperálták, s a nyakon hordott sál a heg eltakarását szolgálta.

■ ...a zseniális festőművész, az 1948-ban Kosuth-díjjal kitüntetett Egry József (1883–1951) szinte egész életében szegénységben tengő-

dött. Mint a Széchényi Könyvtárban őrzött visszaemlékezéseiben leírja – 1905-ben Párizsban „sokszor hajnalban bementem a városba az éjjeli mulatók környékére, hogy egy pár frankot szedjek össze a mulatók által elszórtakból az úton a koldusokkal együtt. Szomorú volt.”

■ ...Dr. Kiss Ferenc (1889–1966) legendás anatómus professzor volt öt évig Szegeden, majd 1934-től 1961-ig (!) Budapesten. A konzervált emberi testrészek között eltöltött tudós élet mellett Kiss professzor professzionálisan foglalkozott a hit kérdésével is. A főbb műveinek lexikonbéli felsorolásában található a halála után kinyomtatott *Ti vagytok a föld sója* – igehirdetések gyűjteménye és az *Üdvösség útján* is. 1939-ben, a Szabad Egyetemen „A halál” címmel tartott előadásában szembeállította egymással a dogmatikus és a tapasztalati kereszténységet – az utóbbi javára. A Magyarországon több gyülekezetben működő Keresztény Testvér Gyülekezet elnevezésű szabadegyház Kiss Ferenc tanait tartja követendőnek.

■ ...vannak lapszerkesztők, akik bíznak önmagukban. Lehel Ferenc (1902–1975) a magyar művészettörténet-írás különleges alakja. Csontváry és Gulácsy művészetének egyik felfedezője, mindkettőről írt monográfiát. 1934–35-ben *Nemzeti Művészet* címmel folyóiratot adott ki, amelynek teljes anyagát maga írta!

■ ...szeptember 24-én Barcelonában megemlékezést tartottak a Nou Camp stadionban, a Bajnokok Ligája-győztes labdarúgócsapat otthonában, mert ezen a napon volt 52. évfordulója a 100 ezer férőhelyes aréna felépülésének. Ebből az alkalomból ünnepélyesen leplezték Kubala Lászlónak, az FC Barcelona legendás játékosának két méter magas szobrát. Két éve utcát is neveztek el róla a katalán városban. A legendás fedezet 1927. június 10-én született Budapesten és 2002. május 17-én hunyt el Barcelonában. Kubala László legalább annyira fontos a spanyoloknak, mint Magyarországnak. A *World Soccer Magazine* összeállításában bekerült a 20. század 100 legnépszerűbb játékosa közé. Egyedülálló rekordként három válogatottban is szerepelt: a magyarban háromszor, a csehszlovákban hatszor, majd a spanyolban – immár világklasszisként – tizenkilencszer.

# Az első fényképezőgépem

A fotózás iránti érdeklődésem sajátos családi indíttatás révén kezdődött. Tanítóképzőt végzett unokabátyámmal – mivel az ő szülei az első világháború után spanyoljárványban meghaltak – gyakorlatilag együtt nevelkedtünk anyai nagyszüleimnél. Ő már középiskolás korában elkötelezte magát a fotózás iránt, s sikerült is szert tennie egy használt 9×12-es, üveglemezes negatívokat készítő fényképezőgépre. Így lakásunkban több száz negatív halmozódott fel, s a szekrényekben jó néhány, a harmincas években kiadott fotós folyóirat is összegyűlt, melyeket nagy buzgalommal kezdtem olvasgatni.

Az üvegnegatívak különösen felkeltették érdeklődésemet, és a rendelkezésemre álló fotós szaklapokból némi fogalmat nyertem a másolás és nagyítás elméletéről, de ekkor még álmodni sem mertem az igazi fényképezésről. Szüleim egyszerű falusi emberek voltak, nem volt pénzüik ilyen luxuscikkekre.

1953. szeptember végén azonban megvalósult az álmom. Hazalátogattam szüleimhez Jutára. Amint a kaposvári vasútállomásról elindultam a buszállomás felé, utam a Fő utcán a helyi OFOTÉRT üzlet előtt vezetett. Nagy meglepetésemre a kirakatban láttam egy vadonatúj, keletnémet gyártmányú, fémvázás, harmonika-kihuzatos, Cludor-zárás (1/200sec" B) BELTICA gépet, Zeiss Tessar 3,5/50-es lencsével. Ára 1200 Ft volt. Az egyetlen havi 300 Ft ösztöndíjat kaptam. Ebből sehogy sem lehetett 1200 forintot megtakarítani! Elhatároztam, hogy felkeresem kaposvári unokanővéretem, és kölcsönzök tőle néhány száz forintot. Adott is hétszázat. (Később, amikor vissza akartam fizetni, nagylelkűen visszautasította, ezért még most is hálás vagyok neki!) Aztán a hiányzó ötszázat szüleimtől kaptam. Így végre megvehettem az áhított gépet.

Visszatérve Pécsre, a Mór Kollégiumban nagy örömmel és nem kis büszkeséggel dicsekedtem, és mutogattam barátaimnak szerzeményemet. Tudomásom szerint én voltam az egyedüli medikus az évfolyamon, akinek saját fényképezőgépe volt. Ez az állapot aztán csak pár hónapig tartott, mert hamarosan a pécsi OFOTÉRT-ben is lehetett többfajta keletnémet gyártmányú

gépet vásárolni, s három-négy évfolyamtársam is csatlakozott hozzám.

Az első filmtekercseket a kollégium egyik alagsori hálósobájában hívtuk elő a menzáról kölcsönzött tányérokban. Az előhíváshoz szükséges vegyszereket az OFOTÉRT-ben szereztük be, s ezekből otthon „házilagosan” állítottuk elő a különböző hívóoldatokat. A pontos mérésekhez hol egyik, hol másik tudományos intézet laboratóriumi mérőeszközeit vettük igénybe.

Fotózásra egyik kedvenc helyem a pécsi „havi vásár” volt, de táv- és fénymérő hiányában a végeredmény sokszor okozott csalódást. Az idő múlásával azonban minden új tekercs jobb és jobb eredményt hozott.

A tányéros filmelőhívást aztán pár hónap múltával felcseréltem egy igazán jól felszerelt sötétkamrával, akkoriban ugyanis externistaként a bakteriológiai intézetben dolgoztam. Az intézetnek volt egy kitűnően felszerelt sötétkamrája, ahol Nógrády Gyurka, az intézet adjunktusa engedélyt adott számomra, hogy késő este és éjjel saját negatívjaimon dolgozhassak.

Ötödéves koromban lefényképeztem összes professzorunkat. Ez élvezetes és megtisztelő elfoglaltságot jelentett, s külön örömet, hogy mindegyikükkel személyes kapcsolatba kerülhettem. Az elkészített sorozat 30 képből állott. Ebből száz másolatot készítettem, és ezeket (à 30 Ft) egyetlen társaim körében értékesítettem.

1956-ban, a zöld határon történő kimenekülésem alkalmával gépemet nem mertem magammal hozni, s ezt azóta is sajnálom, mert így soha nem pótolható fotódokumentáció lehetősége veszett el számomra.

Az évek múltával aztán sok különböző márkájú géppel dolgoztam. A hetvenes évek elejétől kezdve már saját sötétkamrám is volt. Ennek ellenére még mindig emlékszem BELTICA gépemre, a sikerekre, a csalódásokat pedig lassan elfelejttem.

A túlolddali képem 1953 késő őszen készült, borongós délelőttön, Agfa Isopan F17 DIN-es filmre, 5.6-os lencsenyílással, 1/60 záridővel.

DR. KISS JÓZSEF (KANADA)



Havi vásár Pécssett

*Dr. Kiss József felvétele (1953)*